બનામે યજદાન.

નૂરજહાન ઉર્ફ નૂરેનાર.

નાટક તીન બાબકા.

જિસે,

મુનશી ગુલામ અબ્બાસ, ઉર્ફ અબ્બાસ અલી,

જંજીરે ગૌહર વ નયરંગે નાજને, જોન ઑફ આર્ક, ઔર કુવીન,

ઍલીજાબેથકે ડ્રામોંમેંસે ઇન્તેખાબ કરકે,

વિક્ટોરિયા નાટક કમ્પનીકે વાસ્તે,

સલીસ, ઉર્દૂયે મોઅલ્લામેં તસ્નીફ કિયા,

ઔર,

ખાસો આમકે લિયે,

મી૰ ખુરશેદજી મેહેરવાનજી બાલીવાલા,

માલિક કમ્પની મજકૂરા બાલાને,

બારે અવ્વલ છપવા કર ઇજહાર કિયા.

રુબાઈ.

જો દેખા ગૌરસે, જોશે હબાબ કુછભી નહીં,
યેહ આબો તાબ હય દમકી જનાબ, કુછભી નહીં.
કિસીકા કોઇ નહીં, હોંગે અપનેભી દુશમન,
કે ઇસ જહાંમેં બજુજ ઇન્કિલાબ, કુછભી નહીં.—"અબ્બાસ."

મુંબઇ.

ધી જ. ન. પીટીટ પારસી ઑરફનેજ, કૅપટન પ્રિંટીંગ વર્કસ.

સન ૧૯૧૦.

કીમત છ આને.

ફિરદોસ

વાજીંત્ર ગાઈડ ૩૧૮

"બહાર પડી ચુકી છે."

ખચ્ચીતજ, પારસી નવાં વરસની ભેટ આપવા લાયક

એક ઉત્તમ

ગાઇડ માત્ર રૂ. ૧॥ માં

ગાયનના શોખીનોને અરજ કરવામાં આવે છે કે આ મુખ્ય કરીને હાલમાં વખણાયલા 'ખુબસુરત બલા તથા ખાબે ના આખા ખેલોનાં ગાયનો અને ગતો આપવા ઉપરાંત, ભુલછયા, જેહરી સાંપ, અમૃત, હરિશ્ચંદ્ર (વિ. ના. મં. અસિરે હીર્સ, પાકજાદ પરીન, જીવતું દોજખ જેવા' નાટકોમાંથી આજના જમાનાને અનુંસરતાં ઉત્તમ અને પ્ર ખ્યાત વખણાયલા ૧૨૫ ગાયનો તથા જાણીતા ઉસ્તાદોના બીજાં ૨૫ ગાયનો તેઓની રાગરાગણી તાલ તથા નોટેશન સાથે આબેહુબ આપવામાં આવ્યાં છે. એટલુંજ નહી પણ શરૂઆતના શીખનારાઓને માટે હારમોન્યમના ૧૨ સુરની જુદી જુદી સા રી ગ મ તથા આંગળાંઓને તઇયાર કરવાને બીજી લગભગ ૭૫ સા રી ગ મ આપવામાં આવી છે.

હરેક સંપૂર્ણ સૂરના વાજીંત્રના સ્વરોની જુદી જુદા સમજણ પણ આપવામાં આવી છે.

આ ગાઇડ નવાં વરસની ભેટ તરીકે ગાયનના શોખીનોને આપવા લાયક બનાવવામાં આવી છે. માત્ર થોડીજ નકલો બાકી રહી છે કેમકે આજ કેટલોક વખત થયો રૂ. ૧ માં આગળથી નામ નોંધવામાં આવતાં હતાં. હવે કીમત રૂ. ૧॥ પડશે, પોસ્ટેજ જુદું.

રચનાર—રૂસતમજી બરજોરજી છાપગર,

પ્રાઇવેટ ટયુટર તથા હારમોન્યમ ટીચર

નં. ૫૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઇ.

તખ્તચે નાટક.

મુજક્કર.

ખાવર......સિસ્તાન મુલ્કકા બાદશાહ—નેક.

અસ્લમ......મલેકા જોહરાકા વલી અહદ બેટા—નાફરમાન.

કુમર......અસ્લમકા છોટા ભાઇ—નેક.

સયફ......નાનબાઇ. અસ્લમકા સલાહકાર, મક્કાર દોસ્ત.

મહરૂમ......નૂરજહાંનકા છોટા ભાઇ—નેક.

મિરજા......નાનબાઇ. હિજાબકા ખાવિંદ, ધસીટાકા વાલિદ.

ધસીટા......બેરિસ્ટર, મિરજા નાનબાઇકા બેટા.

ખબરદાર......તારવાલા, મિરજાકા હમસાયા.

માનેકચંદ......લાકેટવાલા.
મોતીલાલ......અંગોઠીવાલા. } —જોહરિયાન.

ચક્કી......મિરજાકા મુલાજિમ.

ઇફ્તેખારખાન......અહમદનગરકા જાગીરદાર, નવ્વાબ.

હાજી......દખ્ખનકા નાઇ.

ચંચલ......ગુજરાતકા દરજી.

કલીમ......બૂટવાલા.

મસરૂર......કાશીવાલા—બેવકૂફ.

મી૦ કુક્કડ......મિસ જુલ્ફનકા આશિક.

મી૦ ફેજજી ધાસલેટ......મિસ જોબનકા આશિક.

લઠમાર......ધોબી.

મિયાં ફાની......નીમ હકીમ.

બયરંગબેગ......ડાકિયા.

મુઅન્નસ.

જોહરા......અફગાનિસ્તાનકી મલેકા. અસ્લમ, કમર ઔર દિલકશકી જઈફ વાલિદા.

દિલકશ..............................જોહરાકી બેટી.

નુરજહાંન..............................ગરીબ, ફજીલતકી બેટી.

હિજાબ..............................મિરજા કબાબચોરકી બીવી.

ફજીલત..............................નુરજહાંનકી મા.

સુલતાના..............................ઘસીટાકી હિંદુસ્તાની બીવી.

મૅડમ મેરી......ઘસીટાકી દુસરી બીવી, વિલાયતકી મશહુર ઍકટ્રેસ

હુસરત..............................મલેકા જોહરાકી વફાદાર કનીજ.

મીસ જુલ્ફન..............................} મૅડમ મેરીકી બેટિયાં.
મીસ જોબન ....}

ગુલઝડી..............................જુલ્ફન, જોબનકી દાયા.

નવાજ..............................ઇરાની અંડેવાલી.

સિપાહસાલાર, અહેલકાર, વઝીર, નકીબ, જલ્લાદ, દરબારી, રેલવે પુલીસ, ફોજી સિપાહી, બજવૈયા, રક્કાસાં, સાકી વગયરા.

ઇત્તલાએ આમ.

યેહ કિતાબ મુતાબિક ઍકટ નમ્બર ૨૦) સન ૧૮૩૭ ઔર ઍકટ નમ્બર ૨૫) સન ૧૮૮૭ કે દાખિલે રજીસ્ટર હોકર, તમામ હુકૂક ઇસકે ખુરશેદજી મેહેરવાનજી બાલીવાલા, માલિકાને વિકટોરિયા નાટક મંડલીકે લિયે મહફૂજ. હયેં. કોઇ સાહેબ બિલા ઇજાજત માલિક મજકૂરકે સ્ટેજપર ગાને યા છાપનેકા ઇરાદા ન ફરમાયેં, નહક્કકે ઉમ્મેદ પર નાહક નુકસાન ન ઉઠાવેં.

બનામે યજદાન.

નૂરજહાન ઉર્ફે નૂરેનાર.

બાબ પહેલા—દિખાવ પહેલા.

મલેકા જોહરાકા દરબાર.

[અસ્લમ, કમર, દિલકશ ઔર સયફ બયઠે હયેં. મલેકા જોહરા, તખ્તપર રૌનક અફરોજ હયેં. પચાસ સાલા જુબીલીકા જલ્સા. દરબારી બા અદબ બયઠે હયેં. રકકાસ હમ્દે ઇલાહી ગાતી હયેં.]

હમ્દ.

રકકાસાન—

મૌલા તારો મોરા નૈયા ભવ-સાગરસે,
દાતા કયસે મીટે તુમ બીન અબ ચિન્તા-મૌલા.
બરસે અમ્રત ઘટા, અમન, ચમન, મગન રહે ગુલકારી,
આવેરી પ્યારી, રૂમકે, ઝુમકે, ઘૂમસે બારી બારી, નાચે સારી હીલમિલ.

દોહરા.

ઝુલના ડાલા ઝુલ્ફકા પ્રીતકી નદીયા પાસ,
જોકા દે ગયે જોબના, ચઢી પીંગ આકાસ.
સા પ મ ગ, મ ધ પ મ ગ,
સા ધ પ મ ગ, સા સા સા સા સા,
સા ધ પ ધ પ, મ પ મ ગ સા.

(જબાની)—જો એ અંદાજ કાતિલ હાથ તુને ઇસ તરફ ઝટકા,
ઉતર કર સીનેમેં ખંજર દીલે મુજતરમેં જા અટકા—મૌલા.

[એક કે પીછે એક દરબારી, ઉઠકર મલેકા જોહરાકી સના વ સિફતમેં બા અદબ તઆરીફ કહે સુનાતે હયેં.]

અબયાત.

૧ દરબારી—હર સુયે તન હો જબાં, ગર બંદયે દરગાહકી,
હર જબાં પર હો સના ઇસ તખ્તે આલીજાહકી.
૨ દરબારી—પાયે પાયે બોસયે પાસે અગર હર પાયે તખ્ત,
સરપે જિલ અલ્લાહકે જિલ્લે હુમા હો નેક બખ્ત.
૩ દરબારી—ફૂલ ઝડ઼તે હયૈં જો, ખંદાજન હર અહેલેકાર હય,
જશ્નકે ગુલદસ્તેકા, હરએક ગુલ, ગુલજાર હય.
૪ દરબારી—હર દહન હય ગર સદફ, દુર હય મુબારકકા સુખન,
ગોશ; ખોલ આગોશ, યેહે દરબાર અબ દુરબાર હય.

રુબાઈ.

અસ્લમ—હય લામકાં યાદ હર મકીંકો,
કુમર—કે કાબૂ ઇમકાંયે હય નર્ગીકો.
દિલકશ—દિખાતે હયૈં આંખ જર્રે ખુરકો,
સબ—ફલકને બખ્શા યેહે દિન જમીંકો.
[સબ બા અદબ બયઠતે હયૈં, જોહરા ખુશ હોતી હય.]

જોહરા—આફરીન! આફરીન! મેરી આંખેં; જો જઇફુલ ઉમ્રીસે કિસી કદર બસારતકો ખો ચુકી હયૈં, (સબકે તરફ ઇશારા કરકે) ઇન આફતાબોં, મહતાબોં ઔર સિતારોંકી તશરીફ સઇદસે દોબારા મુનવ્વર હુઈ જાતી હયૈં. આજ મેરી પચાસ સાલા જૂબીલીકે દિન, જવાનીકી અદલ પરસ્તીયેં યાદ આતી હયૈં.

બયત.

કાલે બાલોંપર સુફેદીકા નૂમાયા રૂપ હય,
છાંવ થી કલ જિસ જગેહ, અફસોસ! અબ વાં ધૂપ હય.

અસ્લમ—(મલેકાસે) સચ હય, અય જદ્દે અમજદ.

બયત.

રફતા રફતા ઉમ્ર પાનીકી રવાની હો ગઈ,
દારે ફાનીમેં જવાની; ઇક કહાની હો ગઈ.

સયફ—(અસ્લમસે અલગ) બિછાવ, બિછાવ મેરે લફ્જોંકા બુના હુવા જાલ બિછાવ, ઔર પુરાની ચીડિયાકો ફૅસાવ.

જોહરા—(ખુશ હોકર) જજાક અલ્લાહ! (જોહરા, અપને ફરજંદોંકે દિલોંકો આજમાતી હય. પહેલે દિલકશસે હઁસકર પૂછતી હય.)

અચ્છા, અય મેરે ચમનિસ્તાને શબાબકી એક નૌદમીદા કલી, (અસ્લમ ઔર કુમરસે) ઔર દો શુગુફ્તા ફૂલો, તુમ્મેંસે મુઝે આજ ઇસ તહનિયતકી ખુશીમેં હરએક કયા ચીજ નજ્ર કરતા હય? (સોચકર) મયૈં એક વ્હો ચીજ ચાહતી હૂં, કે જિસ્સે દુનિયાકી તરહ આકિબતભી મેરી બ ખયર હો જાય. (અસ્લમકી તરફ મુખાતિબ હો કર) હાં, અસ્લમહી પહલે કુછ સુનાયે.

અસ્લમ—(સયફ્સે અલગ) અબ કયા સલાહ હય?

સયફ—(અસ્લમસે અલગ હઁસકર) તસ્બીહ ઔર બોરિયા.

[અસ્લમ, સયફ્કી બાતેં જોહરાકો કહે સુનાતા હય.]

અસ્લમ—(જોહરાસે) અમ્માજાન, સલ્તનતકે તાજકા બોઝ; ઔલાદે અકબરકે સરપર ફેંક કર, એક તસ્બીહ ઔર બોરિયા નજ્ર કુબૂલ કીજિયે, ઔર બહીસ્તે બરીંકી બાદશાહત હૂસૂલ કીજિયે.

[જોહરા, અસ્લમકી બાતોંસે બાતિનમેં નાખુશ હોકર, જાહિરમેં ખુશી જતાતી હયૈં.]

જોહરા—શાબાશ! અય સઆદતમંદ ઔલાદ, શાબાશ! (દિલકશકે તરફ મુખાતિબ હોકર) ઔર હાં, દિલકશ તુમ?

[દિલકશ, દસ્તબસ્તા હોકર શરમાતી હય.]

દિલકશ—પ્યારી અમ્માજાન, મયૈં ખુદ પરાયા માલ હૂં, આપકો કયા નજ્ર દૂં?

બયત.

કર દોગી નજ્ર ઔરોંકી તુમ, મુઝકો હાથસે,
હૂં નજ્ર મયૈં, ન નજ્ર લો બેટીકી જાતસે.

જોહરા—(દિલકશસે) હાં; દુરૂસ્ત અય મેરે ગુલશને આબરૂકે ચહકતે હુવે બુલબુલ, દુરૂસ્ત. (કુમરકે તરફ મુખાતિબ હોકર) અબ મયૈં અપને કુમરસે જવાબે બરજસ્તાકી ઉમ્મેદવાર હૂં.

[કુમર, અસ્લમકી બાતેં સુનકર, જોહરાસે કહેકર, અસ્લમકો તઅના સુનાતા હય.]

કુમર—અય કાશ! મેરી તહજીબ ઔર ઇખ્લાક; વહશતસે બદલ જાતા, ઔર મયૈં ઉસ જબાનકી નાપાક બોટીકો કાટકર ઉન દીવાને કુત્તોંકે આગે ફેંક દેતા; જો સબસે પહેલે અપને માલિકકોહી કાટકર ખાના ચાહતે હયૈં.

જોહરા—(કુમરસે) વ્હો કૌન હય ? વ્હે કિસ તરફ ઇશારા હય ?

કુમર—અમ્મા, જો આપકે તાજકી તૌહીન ચાહતે હયૈં, જો આપકે આરામ ફરમાનેકે લિયે તખ્તકી જગેહ બરહના જમીન ચાહતે હયૈં. અફસોસ !

બયત.

(દાંત પીસ કર) જિસકા મુહતાજે તરાહુમ હો; ઉસીકો ડાંટના ?
જિસ શજરકે સાયેમેં સોના; ઉસીકો કાટના ?

અસ્લમ—(કુમરસે ગુસ્સેમેં) કુમર, શાયદ વ્હે ઇશારા મેરી તરફ હય.

કુમર—(હિમ્મતસે) હાં, તુમારી તરફ હય ! તુમ તાજે સલ્તનતપર એક બદનૂમાં દાગ હો ! વફાશનાસ કબુતર નહીં, એક મુરદારખોર જાગ હો !

સયફ—(અસ્લમકો સુનાકે ખુદસે) અફસોસ ! વલી-અહદકે લિયે અયસે બુરે અલ્ફાજ ! અય ખુદા ! ખયરસે હો અસ્લમકી કોશીશોંકા આગાજ !

અસ્લમ—(કુમરસે ગુમાનસે) તુમ નહીં જાનતે, કે મયૈં વલી અહદ હૂં ?

કુમર—(બેપરવાઇસે) જાનતા હૂં.

અસ્લમ—(કુમરસે) ફિર દેખના, કે અસ્લમ અપના બદલા કયસે લેગા ! [જોહરા, અસ્લમકી નાલાયક બાતેં સુનકર ઉસે રોકતી હય.]

જોહરા—અસ્લમ, ખામોશ રહો ! મુઝે તુમ્હારે લફ્જોંમેંસે ખૂનકી બૂ આતી હય. તુમ્હારી આંખોંમેં બીજલિયેં કોંદતી હુઇ નજર આતી હયૈં. (અસ્લમ, એક તરફ હો જાતા હય. જોહરા, કુમરસે પૂછતી હય.) હાં; કુમર, બોલો; કે તુમ મુઝે કયા નજર દેતે હો ?

કુમર—અપની જિન્દગી, અપની ઉમ્ર.

જોહરા—તો કયા મયૈં તુમ્હારી મૌત ચાહતી હૂં ?

કુમર—નહીં. મયૈં અપની જિન્દગી ઇસ લિયે નજર કરતા હૂં; કે ગરીબ રિયાયા, અસ્લમ જયસે બાદશાહકા સિતમ ન ઉઠાય, ઔર આપ જયસી રહમ દિલ મલેકાકે દરબારસે મેરી ઉમ્ર ઔર ઇન્સાફ પાય.

સયફ—(અસ્લમકો સુનાકે ખુદસે) ગુસ્તાખી! બેઅદબી! સર-અંગેજી! ખુદા બચાય! ખુદા બચાય!

[જોહરા, કમરકી બાતેં સુનકર ખુશ હોતી હયૈં.]

જોહરા—સુબહાન અલ્લાહ! મેરે કમર, તુમને મુઝે જિન્દગી દી, તો મયૈંને તુમકો અપના તાજ દિયા.

[જોહરા, કમરકી બાતોંસે ખુશ હોકર ઉસે અપના તાજ દિયા ચાહતી હય, કમર, તસ્લીમ કરકે તાજકો વાપસ દેતા હય, જોહરા લેતી હય, સયફ ઇસ બાતસે હયરાન હોતા હય.]

સયફ—(ખુદસે) કયા! સચમૂચ અસ્લમ લૂટ ગયા? બરબાદ હો ગયા? અફસોસ!

અસ્લમ—(ગુસ્સેમેં જોહરાસે) યેહ તાજ મેરા હય!

જોહરા—(ચિઢ્કે) કયા કહા? કયસી બેઅદબી?

અસ્લમ—યેહ તાજ (કમરકો બતાકર) ઇસે ન દેને દૂંગા!

જોહરા—(અસ્લમસે ગુસ્સેમેં) જાવ, મેરી નજરસે દૂર હો જાવ! વર્ના મુઝે અપની ફૌજી કૂવતોંકો, તુમ્હારી ગુસ્તાખીયોંકો રોકનેકે લિયે, ઇશારા કરના પડેગા!

સયફ—(ખુદસે) વાહ! દુખ સહે બી ફાખ્તા, ઔર કવ્વે અંડે ખાયેં! [અસ્લમ, માકે હુકમસે નાચાર હોકર જાને ચાહતા હય.]

અસ્લમ—(જોહરાસે ગુસ્સેમેં) ખયર! જાતા હૂં, મગર કીનેકી ચંગારી, ઇન શાહી મહેલોંકો જલાયગી, કમરકી દુશમની, ઇન્તેકામકા ભેસ લેકર સામને આયગી!

[અસ્લમ, તયશમેં જાતા હય, સયફ, કમરકે તરફ ઇશારા કરતે, અસ્લમકે પીછે જાતે જાતે કહતા હય.]

સયફ—(ખુદસે) અરે વ્હો જૂતી ચલવાવુંગા, કે હરએક ખોપડી (સર ખોલકર) મેરી તરહે ગંજી હો જાયગી, ઔર એક એક જૂતેસે; એકસલંટ! એકસલંટકી આવાજ આયગી.

[સયફ જાતા હય, દૂસરે તરફસેં ફજીલત દાખિલ હોકર, ખુદસે પુકારતી, આસમાનકે તરફ દેખકર શિકાયત કરતી હય.]

ફજીલત—અય દુનિયાકી સલ્તનતોંકે ચરાગો! ગુલ હો જાવ!

બાદશાહો ! ઇન્સાફ ઔર દાદકે લફ્જોંકો અપને જબાંનોંસે ધો ડાલો ! આસમાનો ! મુઝપર ફૂટ પડો; કે મૈં, ઇન્સાફ ! ઇન્સાફ ! ચિલ્લા રહી હૂં !

બયત.

ઉઠ નહીં સકતી સદા; દર્દે દરૂંકી હૂકસે,
વર્ના અય નૌશીરવાં, તુઝકો બુલાતી કૂકસે.

[જોહરા, દુખી ફ્જીલતકી ફરિયાદ તનહાઇમેં સુના ચાહતી હય.]

જોહરા—(સબસે) હાજરીન, તશ્રિફલયા. (જોહરા, કુમર ઔર ફ્જીલતકે સિવા, સબ જાતે હૈં, જોહરા, ફ્જીલતસે) બુઢિયા, કયા ફરિયાદ હય ? કયા ઇન્સાફ ચાહતી હય ?

મુસલ્લસ.

દર્દ હય; હમદર્દ દિલમેં મેરે, તેરે દર્દસે,
હય પસીના ખૂંકા જાહિર રુખકે રંગે જર્દસે,
સર્દ મેહરીકા ગિલા પયદા હય; આહે સર્દસે.

[ફ્જીલત, અપની બેટી નૂરજહાનકો કોસતી હય.]

ફજીલત—એ મજલૂમ બેટી નૂરજહાન—

મુસલ્લસાત.

હોગી પાની આબરૂ; તર દામનીકે જોશમેં,
ઇસસે બેહતર હય; કે છુપ જા ગોરે પરદા પોશમેં,
પર ન જા અય હૂરવશ, શયતાનકે આગોશમેં !

જોહરા—કર બયાં કયફીયતે અંદોહ ગમકો હોશમેં,
રંજ કયૂં ખાતી હય, ખૌફે મારે કીના કોશમેં,
ફૂંકે દિખલા દૂંગી તુઝકો નયશમેં, ઔર નોશમેં.

ફજીલત—નામવર મલેકા, જબકે રાત હમારે માતમમેં સિયાહ લિબાસ પહેન લેતી હય, એક શખ્સ બારહ બજે; હર શબ, મેરી બેટી નૂરજહાનકી ઇસ્મત બરબાદ કરને આતા હય ! અચ્છી મલેકા, કલ બેઇસ્મતીકી આખરી રાત હય ! બચાવ ! મેરી બેટીકી ઇજ્જત બચાવ ! [ફ્જીલત રોતી હય, જોહરા, અફસોસ કરતી હય.]

જોહરા—ઉફ ! યહે દિલેરી ! યહે બેબાકી ! (ફ્જીલતસે) અચ્છા; બુઢિયા, ન રો. મુઝે અપના પતા બતા. તેરી બેટીકી ઇજ્જત પર મૈં

અપની ઇજ્જત નિસાર કર ડાલૂંગી, ઉસકે બાલ બાલકી આફતકો અપના સર સદકે કરકે ટાલૂંગી. [ફ઼જીલત, દુઆઇયા મિન્નતસે મલેકાસે અર્જ઼ કરતી હય.]

ફ઼જીલત—અમન ઔર પનાહકે કવી દસ્ત ફ઼રિશ્તે! દો જહાંનમેં મદદગાર હો! દુશમનોંકી નાપાક હસ્તિયોંપર તુમ્હારે ગયજકે બાદલ આતશબાર હો! [મયે જોહરાકે, ફ઼જીલત રોતી રોતી જાતી હય, કુ઼મર, તનહા રહેકર, ફ઼જીલતકી હાલત પર અફ઼સોસ કરતા હય.]

કુ઼મર—ઓ જહાને નાબકાર! બદશઆર! મક્કાર! તુઝ પર ફ઼િટકાર! (ફ઼જીલતકે દુશમનપર ચિઢ઼તા હય.) ઓ ગ઼રીબ બુઢ઼િયાકે દુશમન જાલિમ! બદશઆર! અબ તેરા સીના હોગા, (ઇતનેમેં સયફ઼ ઔર અસ્લમ યક બ યક આકર દબકકર કુ઼મરકો સુનતે હયેં) ઔર મેરા ખ઼ંજરે ખ઼ૂંખાર! [સયફ઼, અસ્લમકો અલગ કહેકર ઉસે છેડ઼તા ઔર ભડ઼કાતા હય.]

સયફ઼—સુનો! (અસ્લમકે તરફ઼ ઇશારા કરકે) તેરા સીના હોગા, ઔર ખ઼ંજરે ખ઼ૂંખાર! (તઅનેસે) યેહ હય તુમ્હારા છોટા ભાઇ બરખ઼ુરદાર!

અસ્લમ—(ગુ઼સ્સેમેં કુ઼મરસે) ક્યૂં? ઓ બદમઆશ! જલીલ! મક્કાર! કયા તૂ અપની ફ઼િત્ના અંગેજીયોંસે, મુઝે હલાક કરના ચાહતા હય? કયા મેરી શમશીર ન્યામમેં રહેગી, ઔર તેરી જાન આરામમેં રહેગી? [કુ઼મર, અસ્લમકી બેઇમાની દેખકર; હયરતસે સોચતા હય.]

સયફ઼—(ખુ઼શ હોકર ખ઼ુદસે) સુલગી! અચ્છી સુલગી!

અસ્લમ—(કુ઼મરસે) કયૂં? કયૂં ચુપ હય? કયા તૂ માંકી મદદ પર મગ઼રૂર હય, જિસકી અક઼લો હોશમેં ફ઼તૂર હય?

[કુ઼મર, અસ્લમકી બેવફ઼ાઇપર તઅના દેતા હય.]

કુ઼મર—(ખ઼ુદસે) અફ઼સોસ! (અસ્લમસે) ઉસકી અક઼લો હોશમેં ફ઼તૂર હય, જિસકે જૂટે ટુકડ઼ે ખાકર આપને હોશ સઁભાલા? વ્હો દીવાની હય; જિસને આપકો અપની બેઇ઼જ્જતીકે લિયે પાલા?

અબયાત.

અસ્લમ—સિડ઼ી હય, વ્હો પાગલ હય, ઔર તુન્દખ઼ૂ હય,
નહીં મા, વ્હો ઇક દુશમને કીના જૂ હય.

[કુ઼મર, અસ્લમકી નાફ઼રમાનીપર અફ઼સોસ કરકે માકે તરફ઼ ઇશારા કરકે કહેતા હય.]

મુખમ્મસ.

કુમર—(ખુદસે) સુન અમ્માં ! યેહ કયા બેટેકી ગુફતગૂ હય !
તૂ હો દૂર નજરોંસે, યેહ આરઝૂ હય.
(અસ્લમકો બતાકર) કહાં પ્યાર યેહ, તૂ ગૂલે સુર્ખરૂ હય,
ન તેરીસી રંગત, ન તેરીસી બૂ હય,
જિધર દેખતા હૂં, ઉધર તૂહી તૂ હય.

[સયફ, અસ્લમકો સુનાકર, ઉસે ચટકાતા હય.]

સયફ—વાહરી ખુશામદ ! વાહરી ખુશામદ !

બયત.

ખુશામદ કી ન શયતાંને, યહી ઉસકી સજા ઠહરી,
હકીકત કયા થી આદમકી, જો એક ખાકે ફના ઠહરી.

અસ્લમ—(નરમીસે) અગર અબભી તૂ બુઢી માકે ખિલાફ હો જાય, તો મયેં તેરી ખયરખ્વાહીસે મુંહ નહીં મોડ સકતા.

કુમર—તો તુમ્હારી કયા મનશા હય ?

અસ્લમ—(કુમરકા હાથ પકડકે) ખૂન ! બેહયા ! તેરા ખૂન !

કુમર—જબ્ર ?

અસ્લમ—કુહર !

[કુમર, જુલ્મસે હારકર અમાન ચાહતા હય.]

કુમર—(આજજીસે) અમાન !

અસ્લમ—બેજાન. [સયફ, દિલસે ખુશ હોતા હય.]

સયફ—(ખુદસે જલ્દીસે) ચલી, ચલી, જૂતી ચલી, દોનો જહન્નમ ભડકે, અબ મેરી દાલ ગલી. [અચાનક દિલકશ આતી હય, દોનોંકો લડતે; ઝઘડતે દેખકર હયરાન હોતી હય.]

દિલકશ—કયસા શોર ? (અસ્લમકે હાથમેં ખંજર દેખકર, ઘબરાકે ચિલ્લાતી હય) એ ખુદા ! અમાન ! અમાન ! (પુકારકર) દૌડો ! દૌડો ! (અસ્લમકા હાથ પકડકે) ભાઈ, જાલિમ ? અસ્લમ ?

અસ્લમ—(દિલકશકો ઝટકકે) છોડ !

[જોહરા, દાખિલ હોકર, અસ્લમ ઔર કુમરકે દરમ્યાન આકર, દોનોંકો અલગ કરતી હય.

જોહરા—કયસા ગુલ હય ? અસ્લમ ! કુમર ! યેહ ખાનાજંગી ? ફસાદે ખૂન ? ખુશીકે, દિન યેહ બદશુગૂન ?

સયફ-(બનાવટસે) મલેકા સાહેબા, બેગમ સાહેબા, વ્હે કયા! ઓ ખુદાયે જહાન, બચા! બચા!

[ઢોંગ કરકે રોતા હય, જોહરા, કમરકા હાથ છોડાતી હય, અરલમ, આંખેં નિકાલતા અલગ હોતા હય, કમર, હયરતસે દેખતા હય, દિલકશ, ઘબરાતી હુઇ દેખતી હય. સબ હયરત.]

બાબ પહેલા—દિખાવ દૂસરા.

મિરજાકા મકાન.

[એક અલ્મારી, કુરસી, કપડોંકા ઘોડા, મેજ, મેજપર બ્લેકીન ઔર બ્રુશ. હિજાબ, અપને હુસ્નપર નાજ કરતી, આતી હય.]

રુબાઈ.

હિજાબ—વ્હો મહજબીં હૂં, પરદા જો ઉલટૂં હિજાબકા,
હો જાયે જર્દ શર્મસે રુખ આફતાબકા.
ચશ્મોંકા ગુલ ચરાગ જો કાજલસે જલ ઉડા,
પીરીમેં ફિર ચમક ગયા નખરા શબાબકા.

હિજાબ, ખુદા તેરે મિરજાકો સલામત રખ્ખે. ગો વ્હો બૂઢા, અડિયલ ટટ્ટુ હય, મગર નિખટ્ટુ નહીં, સિવાયે તેરે ઔર કિસીપર લટ્ટૂ નહીં. જબ તૂ પયાર કરતી હય, તો ગુસ્સેમેં કહતા હય, નો બિયૂટી, નો નખરા, નો ફેશન! (ખબરદારકો સામનેસે આતા હુવા દેખકર) વ્હે કૌન આ રહા હય? [ખબરદાર આનકર આદાબ બજા લાતા હય.]

ખબરદાર—અમ્મા હિજાબ, આદાબ અર્જ હય.

હિજાબ—આદાબ. કયૂં ખબરદાર? કિસ કામકે લિયે આયા હય?

ખબરદાર—જનાબ, મયૈં કુછ નોકરીકી ઉમ્મેદ પર આયા હૂં, તારકે કામસે પરેશાન હો ગયા હૂં.

બયત.

દૌડતા હૂં સૂરતે તારે નજર, લે તારકો,
ઢૂંઢેગા તારે નફસ, છોડા ન ગર બસ કારકો.

અપને ખાવિંદકો કહો કે મુઝે ઔર નહીં તો અપને ભઠિયાર-ખાનેહી નૌકર રખ લે. (મિરજા આતા હય ઔર ખબરદારકો દેખકર ઠબકકર ખડે રહતા હય) અપને જોબન; જવાનીકા સદકા રહમ કરો! રહમ કરો! [મિરજા, ખબરદારકી બાતેં સુનકર વહમ કરતા હય].

મિરજા—(ખુદસે) જોબન; જવાનીકા સદકા રહમ કરો! યહે બદમઆશ ફિર યહીં આ ધમકા! (જાહેર હોકર દાંત પીસકર ખબરદારસે) ક્યૂં મિયાં રહમ માગનેવાલે સરજોર?

ખબરદાર—(ચોંકકર ખુદસે) અરરર! કબાબ ચોર! (મિરજાસે) જનાબ, મયૈં તો નૌકરીકે લિયે આયા થા, ખફા ન હો, જાતા હૂં.

[ખબરદાર જાતા હય, મિરજા; હિજાબ પર ચિઢ઼તા હય.]

મિરજા—(હિજાબસે) અબ કભી તૂને ઇસ બદમઆશકો બુલાયા, તો યાદ રખ, કીમા કર ડાલૂંગા તેરી બોટી બોટી, કાટડી ડાલૂંગા તેરી નાક ઔર ચોટી! [બાહેરસે સુલ્તાનાકી આવાજ આતી હય.]

સુલ્તાના—(બાહેરસે) મિરજા સાહેબ? (મિરજા કાન દેતા હય) મિરજા સાહેબ? [મિરજા, સુલ્તાનાકી આવાજકો ખબરદારકી આવાજ સમઝકર ચિઢ઼તા હય.]

મિરજા—(ખુદસે) અરે! ફિર વહી ચંઘાડતા હય, વહી પુકારતા હય! [મિરજા આવાજકે તરફ જાતા હય, હિજાબ અફસોસ કરતી હય.]

હિજાબ—તોબા! મેરે અલ્લાહ! બૂઢ઼ે મિયાંભી કિતને હાસિદ હયૈં! ગરીબપર શક કરકે નાહકકા ઇતાબ!

[મિરજા ગયા ઉસકે મુકાબિલકી તરફસે ખબરદાર તાર લિયે આતા હય, હિજાબ ઉસે દેખકર ચોંકતી હય.]

ખબરદાર—અસસલામો અલયકુમ અમ્મા હિજાબ.

હિજાબ—અરે મુવા ફિર ક્યૂં આયા ખાનાખરાબ? મિયાં દેખ લેગા તો જૂતે મારેગા બેહિસાબ!

ખબરદાર—મયૅં યહે પૂછને આયા, કે તુમ્હારે બેટે ઘસીટકે વિલાયતસે આનેકા તાર તો આ ચુકા હય. સુના હય, કે આજ આનેકા દિન હય, ક્યા યહે સચ હય?

[સુલ્તાના ઔર મિરજા આતે હયૅં, મિરજા ખબરદારકો દેખે બગયર સુલ્તાનાસે કહેતા હય.]

મિરજા--બેટી, મયઁને સમઝા કે શાયદ વ્હો તારવાલા ખબરદાર હય હરામજાદા! (ખબરદારપર નજર જાનેસે ગુસ્સા કરતા હય) અરે! કંગાલ? ફિર યહાં મૌજૂદ હય ચંડાલ? (ચિઢ્કર ખુદસે) અરે કહાં હય વ્હો મેરા મુરગી કાટનેકા છુરા! છુરા! છુરા!

[મિરજા તયશમેં જાતા હય, ખબરદાર, ઘબર ાકર ઇધર ઉધર દેખકર અલમારીમેં છિપનાચાહતા હય.]

ખબરદાર--ઓ મેરી મૈયા! મુઝે બચા! મયઁ ફઁસા બુરા! બુરા! બુરા! [ખબરદાર છિપતા હય, હિજાબ ઘબરાકર ભાગા ચાહતી હય.]

હિજાબ--સુલ્તાના, મિયાંકે ગુસ્સેસે ઘબરાતી હૂં, મયઁ તો ભાગ જાતી હૂં. [હિજાબ ભાગ જાતી હય, મિરજા હાથમેં છુરા લિયે ગુસ્સેમેં આતા હય, ઇધર ઉધર દેખકર સુલ્તાનાસે પૂછતા હય.]

મિરજા--કહાં હય વ્હો રિઝાલા, મેરી બૂઢી બંદરિયાકો ફૂંદેમેં ફઁસાનેવાલા?

સુલ્તાના--મિરજાજી, વ્હો તો ભાગ ગયા.

મિરજા--ઔર બુઢિયા; ફરેબકી પુડિયા?

સુલ્તાના--વ્હો અંદર ગાઇબ હો ગઇ.

[સુલ્તાના જાતી હય, ઘસીટા ઔર મેરી ખુશીમેં ગાતે હુવે આતે હયઁ, મિરજા, અલગ ખડા રેહેકર, હયરતસે ઉન્હેં દેખતા હય, મેરીકે હાથમેં ખુદકા કપડા હય.]

ગાના.

મેરી--ડિયર ઘસીટા, ટેલ મી, યેહી હય વ્હો ઇન્ડિયા,
સબ ફૂલિશ મેન, તુમ નેટીવ કાલોંકા.

ઘસીટા--(જબાની) યસ મેડમ.

મેરી--(જબાની) વેરી ગૂડ. ઉફ! ઉફ!
હમ લંડન, જરમન, પેરીસ દેખા,
પર ઇસ ઘરમેં બદબૂ કયસી હય!

ઘસીટા--(ખુદસે) ભૂન્તા હય મેરા બાપ કબાબ,
(જાહિર) ઇન્ડિયાકા હયે યહે સેન્ટ ગુલાબ.

મેરી—નાક હુવી મેરી ખરાબ, વ્હે ગયા નજલેકા આબ!
કૉલનવૉટર લાવો; જાવો જાની,

ધસીટા—(અલગ) બાવાકે હુક્કેકા સડા પાની.

મેરી—(નજાકતસે) મરી! મરી! મરી!

ધસીટા—ઠહેરો! ઠહેરો! ઠહેરો! મેરી જાની—ડિયર.

[મિરજા, બેટેકો મિલનેકે લિયે જાહેર હોતા હય.]

મિરજા—ઓહો! આ ગયા બેટા ધસીટા!

[મિરજા, ધસીટેકો ગલે લગાના ચાહતા હય, ધસીટા, મેરીકી નજર ચુકા કર, મિરજાકો ચુપ રહેને ઔર હુકમ ઉઠાનેકે લિયે ઇશારા કરતા હય.]

ધસીટા—(મિરજાસે અલગ) બાવાજાન, જરા મેમકે સામને મેરી ઇજ્જત રખના, મેરે દમઝાંસે પર બિગડ ન જાના! (પુકારકર બાહેરકે કુલીકો હુકમ કરતા હય) વહીં રખો, સંદૂક બિછોના સબ વહીં રખો ઔર જાવ.

મિરજા--(ધસીટાસે) અચ્છા, જરા ગલે લગો, મુઝસે મિલો.

[મેરીકો રોઆબ, દિખાનેકે લિયે; ધસીટા, મિરજાકો, ઈંગ્રેજી ઢબસે ધુતકારતા હય.]

ધસીટા—(અકડકર) ગૅટ અવે યૂ ડરટી કાલા!

મિરજા--(અજબમેં) મિયાં! નહીં પહેચાના? મયૈં વહી હૂં; તુમ્હારા બાવા, મિરજા, રોટી પકાનેવાલા.

મેરી—ડિયર, વ્હે કૌન હય નેટીવ ડૉગ?

ધસીટા--ડિયર, વ્હે હય મેરા પુરાના બહરા, વ ખાનસામા મિરજા. [મિરજા, ધસીટાકો બદલા હુવા દેખકર, હાં મેં હાં મિલાકર તમાશા દેખને ચાહતા હય.]

મિરજા—(મેરીસે) હાં; મેમ સાહેબ, મયૈં ખાનસામાં હૂં. ઇનકા કીમા ઔર રોટી પકાનેવાલા ભટિયારા. (ખુદસે) વાહરે બેરીસ-ટરીકા ચટખારા! અપની જાતભી ભૂલ ગયા ભટિયારા! નાદાનોંકો બેખૌફ વિલાયત ભેજનેકા વ્હે નતીજા!

મેરી--ડિયર, તુમ્હારા ફાધર કહાં હય?

ઘસીટા—અમીર હય, શિકારકો ગયા હોગા.

મિરજા—હાં; મેમ સાહેબ, ઇસકા બાપ, હંડિયા, ચુલ્હા, મિર્ચ મસાલેસે અમીર હય. [ઘસીટા, ઇશારા કરકે મિરજાકો ઘોટાલા કરનેસે બાજ આનેકો કહેતા હય.]

ઘસીટા—ઓ કવાઇટ યૂ પાગલ!

[મિરજા, ઘસીટાકી નજર ચુરાકર મેરીકો ડરાતા હય, મેરી ડરતી હય. ઘસીટાકી નજર પડનેસે મિરજા સીધા હો જાતા હય ઔર નજર ચુરાકર ફિર બાર બાર ડરાતા હય.]

મેરી—ડિયર, આપને લંડનમેં મુઝે હિંદુસ્તાની જબાન સીખલાતે વકત, તુમને કહા થા, કે ઇન્ડિયામેં એક બડા બાગ હય, વ્હો કહાં હય? ઉસકા નામ મયૈં ભૂલ ગઇ.

ઘસીટા—ઉસકા નામ વિક્ટોરિયા ગાર્ડન. ઉસ બાગમેં મેરે રિશ્તે-દારોંકે બડે બડે મકાન હય.

મિરજા—હાં; મેમ સાહેબ, વહાં ઇનકે રિસતેદાર બંદર, રીછ, મુરગા, ઉલ્લૂ, બડે બડે મકાનોંમેં રહતે હયૈં.

[ઘસીટા આંખેં નિકાલકર મિરજાકો ચુપ રહને કહેતા હય.]

મેરી—ડિયર, વ્હે સચમૂચ પાગલ હય?

ઘસીટા—ઇસકો બકબક કરનેકી બીમારી હય.

મેરી—ડિયર, તુમ જાવ, કોઇ અચ્છા મકાન તૈયાર કરાવ. હાર્ટ ડિઝીજકી બીમારી મુઝે બહુત સતા રહી હય, મયૈં કિસી નૌકરકે સાથ મેડિકલ હૉલમેં જાતી હૂં, દવા લાતી હૂં.

ઘસીટા—ડિયર, જાવ. મયૈંભી મકાનકે ઇન્તેજામકે લિયે જાતા હૂં, ફૌરન આતા હૂં. (જાતે જાતે) અરરર! દિવાલા નિકલા બેગુમાન! ઘરમેં તો હય ટુટી હુઇ હંડિયા ઔર કુત્તા નિગહબાન!

[ઘસીટા, જાતે જાતે ઘોટાલા ન કરનેકો મિરજાસે ઇશારા કરકે જાતા હય, મેરી, મિરજાકો નોકર સમઝકર હાથમેંકા કપડા મિરજાકો દેકર, દૂસરા કપડા મંગવાતી હય, મિરજા લેતા હય.]

મેરી—વૅલ બેહરા, વ્હે કપડા રખકર દૂસરા કપડા, ઔર ટ્રંકમેંસે મેકપ બૉક્સ લા દો. [ખિદમતગારકે લફ્જકો, કાનકા બહેરા સમઝકર મિરજા ચિઢ઼તા હય.]

મિરજા—કૌન બહેરા?

મેરી—તુમ બેહરા.

મિરજા—તુમ્હારા બાપ બહેરા! મયૈં તો સબ કુછ સુનતા હૂં. અપને સુસરકો કહેતી હો બહેરા? મેમકી બચ્ચી, ખા લૂંગા કચ્ચી! [સુસર લફ્જ સુનકર મેરી ચિઢ઼તી હય.]

મેરી—યૂ સુસર? યૂ ડૅવલ! યૂ રૅચ, યૂ ફૂલ!

[મિરજા, લપક લપકકર ફિર ડરાતા હય, મેરી ડર ડરકે પીછે હટતી ભાગ જાતી હય.]

મિરજા—(ખુદસે) ગઇ! ઉડન છૂ હો ગઇ! (મિરજા, વિલાયતી તઅલીમો તરબીયતકે લિયે અફ્સોસ કરતા હય) વાહરી ઉન્નીસવી સદી! બાપને તો નાન કબાબ બેચ બેચકર, બેટેકો વિલાયત ભેજકે જન્ટલમેન બનાયા, ઔર બેટા લેડિયોંકે બુટ સાફ કરને સીખ આયા! અબ કયા કરૂં? ઘસીટેકો વ્હે બહેકાયગી; તો મિરજા, તેરી શામત આયેગી! (સોચકર) મિરજા, તરકીબ યહી હય કે ઇસીકા ગવન પહેનકર, ઘસીટાકો બહેકા; બના, ગુસ્તાખીકા મજા ચખા.

[મેરીકા પોશાક પહેનતે પહેનતે મિરજા ગાતા હય.]

ગાના.

મિરજા—બનકે મેડમ કહું હરિકકો,
ગુડ મોરનિંગ ડિયર જન્ટલ મેંન.
ચટક મટક કર, ચલૂં ચૌપાટી,
હાથમેં લેકર ફેન્સી ફેન.
ધાકે ધડીસે બૉલમેં નાચૂં,
નઇ નવેલી બનકર મીસ,
પાપકી હંડિયા ફૂટેગી,
માગા જો કિસીને વન સ્વીટ કિસ.
ચેહરેપે ચુના મલકે અંગ્રેજી ચાલ ચલકે,
મયેં ફ્યશનેબલ હાથ લગાવૂં,
લટક મટક દિખાવૂં.

લેડી ગવન પહેનકે, લંડનકી બ્યૂટી બનકે,
કટલેસ ખાઉં મટનકે, કાંટા, છુરી ચલાવૂં—ચહેરે પે.
(જબાની) બન્ને બેરિસ્ટર ગયા, ઉલ્લુ બિટવ્વા આ ગયા,
ભેજા થા બૂલબૂલ ચમનમેં, બનકે કવ્વા આ ગયા—બનકે.
[ઘસીટા, બાહેરસે પુકારતા હય.]

ઘસીટા—ડિયર મેરી ! (ઠહેરકે) મેરી, અંદર આવું ?
[મિરજા, આવાજ સુનકર ચોંકતા હય.]

મિરજા—અરરરર ! ય્હે કયા હુવા ! આ ગયા બેટા ઘસીટા ! અબતો પુરા હુવા ફજીહતા ! (પુકારકર) ઠહેરો, મેમ સાહેબ કપડા બદલતી હય.

ઘસીટા—મેમ સાહેબ કપડા બદલતી હય, ઔર તૂ કયા ગાના ગાકે નાચતા હય ?

મિરજા—જરા ગાના ગાતા હૂં, મેમકો રિઝાતા હૂં. (ઘબરાકર) અબ તો જરા છિપ જાવું, મૌકૂઅ પાકર તમાશા દિખાવું. (અલ્મારીપર નજર જાતી હય) ય્હે અલ્મારી ઠીક હય. (અલ્મારી ખોલના ચાહતા હય, ખબરદાર અલ્મારીમેંસે નિકલ આતા હય; ઉસે દેખકર મિરજા ચિઢતા હય) અબે તૂ યહાં કહાં, હરામખોર !

ખબરદાર—(ઝુકકર) અસ સલામો અલયકુમ, મિયાં મિરજા કબાબચોર.

મિરજા—(ગુસ્સેમેં) શયતાન ! પાજી ! સીનાજોર !
[મિરજા ગુસ્સેસે ખબરદારપર લપકતા હય, દોનોંમેં દોડાદોડ હોતી હય, ઘસીટા ફિર પુકારતા હય.]

ઘસીટા—(બાહેરસે) મેરી ?
[ડરકર ખબરદાર ફિર અલ્મારીમેં છુપતા હય, મિરજા, કાલે બુર્કેઅસે મુંહ ઔર મૂછેં છુપાતા હય, ગડબડ સુનકર ઘસીટા અંદર આતા હય, ઔર અપના કપડા ઘોડેપર રખતા હય, અંધેરા હોનેસે ઘસીટા, મિરજાકો મેરી સમઝકર સલામ કરતા હય.]

ઘસીટા—ડીયર, ય્હે કયસા શોર ? [મિરજા ફરેબસે બાતે બનાતા હય, ઔર ડરકર ઘસીટાસે ચિમટતા હય.]

મિરજા—(આવાજ બદલ કર) ડિયર, ચોર! ચોર!

[ઘસીટા; ઇધર ઉધર દેખકર, મિરજાકો મેરી સમઝકર ગલે લગાતા હય.]

ઘસીટા—માઇ ડારલિંગ! ન ડરો, હિમ્મત રખો. યહાં કોઇ નહીં હય. [મિરજા, બનાવટસે ઇધર ઉધર દેખતા હય.]

ખબરદાર—(ખુદસે) વાહ! મજેદાર ઘોંટાલા! ખુદા ખૂબ આયા સપાટેમેં! બેટા ખાવિંદ, ઔર બાપ જોરૂ!

મિરજા—માઇ લવ, ચોર ભાગા?

ઘસીટા—હાં ભાગા. (મુંહપર બુર્કૂઅ દેખકર) ડિયર, મુંહપર જાલી કયૂં ડાલી હય?

ખબરદાર—(અલગ ખુદસે) મુછ ઔર દાઢી છિપાનેકો, મેમકે લિબાસમેં તેરા બાવા મવાલી હય.

મિરજા—સરદી હય, યહાંકી ઠંડી નિરાલી હય.

[દોનોં બયઠતે હયેં.]

ઘસીટા—નો ડાઉટ. ઠંડી ખરાબ, ગરમી ખરાબ; હોલ ઇન્ડિયા ખરાબ! ડરટી હૅલ! દેખો, તુમ્હારા મુંહ કિતના જલ્દી કાલા હો ગયા.

[કુરસી મિરજાકે તરફ લાતા હય, મિરજા મુંહ છુપાનેકે લિયે દૂર હટતા હય.]

ખબરદાર—(અલગ ખુદસે) વિલાયત જાનેસે ઇન્ડિયાકા દિવાલા હો ગયા.

ઘસીટા—(હઁસકર) ગોયા મેરે ખાનસામાકી આવાજ! વહી હરકત, વહી અંદાજ.

ખબરદાર—(ખુદસે) યા અલ્લાહ! ભાંડા ફૂટા!

મિરજા—(ભૂલકે) હાં બેટા. (સઁભલકે) ઓ! આઇ બૅગ યોર પાર્ડન; માઇ ડિયર.

ઘસીટા—(હઁસકર ખુદસે) બેટા! (મિરજાસે) ડિયર, વિલાયતમેં તુમ્હારે પહેલે ખાવિંદમેંસે કોઇ બેટાભી થા, જો તુમ મુઝે બેટા કહેકર ભૂલતી હો? [મિરજા, બાતેં બનાતા હય.]

મિરજા—હાં, એક બેટા બિલકુલ તુમ્હારી શકલકા થા. જબ મયેં તુમ્હેં દેખતી હૂં તો વ્હો ફૌરન યાદ આતા હય.

ઘસીટા—ઓહો કહાં હય? કયા કામ કરતા હય?

મિરઝા—મયૈંને ઉસે સિખાયા પઢાયા. મયૈં પરદેસથી, ઉસે લન્ડન ભિજવાયા. મગર ઇલ્મ હાસલ કરકે વાપસ આયા, તો મુઝસે બદલ ગયા, દેખતેહી નોનસેન્સ, ગેટ આઉટ કરને લગા.

ઘસીટા—(ખુદસે) તોબા! કયસા બેહૂદા! કયસા બેઇમાન બેટા! (મિરઝાસે) તુમને ઉસકે બાપકો કહેકર ઉલ્લૂકે પઠેકો સજા ન દિલવાઇ?

મિરઝા—ઉસકા બાપ બેચારા એક ધોકેબાજીકે મુઆમિલેમેં મર્દસે ઔરત હોકર હયરાન થા.

ઘસીટા—તો બસ! જબ બાપ ધોકેબાજ થા, તો બેટા જુરૂર બદમઆશ હોના થા.

મિરઝા—ડિયર, ભૂક લગી હય, ચલો કિસી હોટેલમેં. (ખુદસે) ધોકા હો તો અયસા હો.

ઘસીટા—ચલો, બાહેર ગાડ઼ી તૈયાર હય. (ખુદસે) ફરેબ હો તો અયસા હો. [ઘસીટા, અપના પોશાક ઠીક કરતા હય.]

બયત.

મિરઝા—(ખુદસે) મૅડમ બનાકે બાપકો તો લે ચલા મગર,
બાજારમેં નિકાલૂંગા એરિસ્ટરીકી ટર!

ઘસીટા—કમ ઓન ડિયર.

ગાના.

મિરઝા—ચલો ફૅન્સી ડેન્સીગ ડાર્લિંગ, કરને,
ઇધર ઉધર હમ લટક મટક.

ઘસિટા—પિયોગી લેડી તુમ ટી, હમ ઑર્ડર દેગેં
હોટલમેં.—ચલો ફૅન્સી.
કિસ લાવ દો, મિસ લાવ દો.

મિરઝા—(અલગ) બાવાકા લેતા હય બોસા.

ઘસિટા—કિસ લાવ બીવી.

મિરઝા—(અલગ) બાવા બીવી? હુઇ વહશત બેટેકો—ચલો ફૅન્સી.
[ઘસીટા ઔર મિરઝા દોનો જાતે હયૈં, ખબરદાર, ડર ડરકર અલ્મારીસે બાહેર આતા હય.]

ખબરદાર--યા ગફૂરુર રહીમ! યે મકાન હય, કે તિલસ્મી ગડબડઝાલા! હર તરફ ઘોટાલાહી ઘોટાલા! અબ કયસે ભાગૂં! કહીં પકડા તો ન જાઉં? (કપડેકે ઘોડે પર ઘસીટાકા કપડા દેખકર) લાજિમ હય કે ઘસીટા બૅરિસ્ટરકા લિબાસ પહેનકર દમસે સટક જાવું, જી બચાવું! (લિબાસ પહેનતે પહેનતે કુછ કુછ બકતા હય, ઔર પોશાક પહેનનેકે બઅદ ખુશ હોતા હય.) વાહ! બેરિસ્ટર ખૂબ બના! બસ માર લિયા મયદાન! [યક બ યક હિજાબ ઔર સુલ્તાના આતી હયૈં, ખબરદાર હક્કા બક્કા બન જાતા હય, હિજાબ, ખબરદારકો ઘસીટા સમઝકર; સુલ્તાનાકો મિલનેકે લિયે કહેતી હય.]

હિજાબ--(સુલ્તાનાસે) લે, આ ગયા તેરા શૌહર ઘસીટાખાન.
[સુલ્તાના, ભૂલમેં ખબરદારકો ગલે લગાતી હય.]

સુલ્તાના--મેરે શૌહર, મેરે મેહેરખાન!
[હિજાબ, ખબરદારકી પેશાની ચૂમતી હય.]

હિજાબ--મેરે બેટે, મેરી જિન્દગીકે નિશાન.

ખબરદાર--(ઘબરાકર ખુદસે) ઓ ખુદા! બચા ઇસ ભુતખાનેસે મેરી જાન! (ખબરદાર બાતેં બનાતા હય. (હિજાબસે) અમ્માં જાન, સચ્ચી બાત તો યેહે હય; કે મયૈંને વિલાયતમેં એક ઍકટ્રેસસે, દિલ લગ જાનેસે કર લી શાદી.

સુલ્તાના—(છાતી પીટકર) હાય! મેરી બરબાદી!
[સુલ્તાના રોતી પીટતી જાતી હય, હિજાબ રંજ કરતી હય.]

હિજાબ—અફસોસ! [સુલ્તાનાકે પીછે હિજાબ જાતી હય, દૂસરે તરફસે મેરી, મએ બયપારિયાંકે આતી હય.]

મેરી--મિસ્ટર માનેકચંદ, મિસ્ટર મોતીલાલ, (ખબરદારકો બતાકર) યેહે હય હમારે મિયાંજાન, મિસ્ટર ઘસીટાખાન. (ખબરદારસે પહેચાન કરાતી હય.) યેહે હય જોહરી મિસ્ટર માનેકચંદ ઔર મોતીલાલ. (બયપારીસે) આપ દોનો સાહેબાન, ઘસીટા સાહેબસે બીલોંપર દસ્ત-ખત કરવાવો. (ખબરદારસે) ડિયર, દવા લાતે લાતે એક જોહરીકી

દુકાન નજર આઇ, દો ચીજેં ખરીદ લાઇ. (માનેકચંદકો બતાકર) ઇનસે લી એક ગોલ્ડન રીંગ, ઔર (મોતીલાલકો બતાકર) ઇનસે લિયા મોતીકા લાકેટ આલા.

ખબરદાર—(ખુદસે) નિકલા બેચારે ઘસીટેકા દિવાલા! (બયપારીસે) સબ સાહેબ કલ આના, બીલ ચુકા લે જાના.

દોનોં બયપારી--સલામ મેમ સાહબ. [દોનોં સલામ કરકે જાતે હયેં, ખબરદાર ઘબરાતા હય.]

ખબરદાર--(ખુદસે) સબસે વાઅદા તો કિયા કલકા બેતહાશા, અબ આગે ખુદા જાને, કયા હોગા તમાશા! (સોચકર) ખબરદાર, અબ કિસી તરકીબસે યહાંસે ભાગના અચ્છા હય. (મેરીસે) ચલો ડારલિંગ! જરા ચોપાટી ઓર પાલવા બંદરકી ઠંડી ઠંડી હવા ખાયેં, તબીઅત બહેલાયેં. [દોનોં, બગલમેં હાથ દેકર ગાતે હયેં.]

ગાના.

મેરી--લૅટસ ગો ટૂ હોટલ, પીયેં રમકા બૉટલ,
લાવો ગાડ઼ી, લાવો ગાડ઼ી, કરેંગે ચોપાટીકી સયર.

ખબરદાર—મુફતકી પાઇ મૅડમ, દિલમેં સમાઇ મૅડમ,
હમભી નહીં જન્ટલમેનસે કમ.

મેરી—કમ કમ ડિયર, નાઉ ડોન્ટ ફિયર,

ખબરદાર—પહલે દેદો કિસ મજેદાર—મુફતકી.

મેરી—છુના છુના ન તુમ મેરી બ્યૂટીકો,
જાવ જાવ મહેરબાંન.
કાલી પડ઼ જાયે ન યે, કાલેં હોંટોંસે રહે,

મેરી-) સમજો ડયુટી, આવ આવ મહેરબાન,
ખબરદાર-) ચલીયે હીલકર દોનોં મીલકર, જોડ઼ી હો મજેદાર—લૅટસ.

[દોનોં નાચતે ગાતે જાતે હયેં.]

બાબ પહેલા—દિખાવ તીસરા.

ફઝીલતકા મકાન.

[નૂરજહાન, મઐ મહરૂમકે અપના દુખ ઇજહાર કરતી આતી હય.]

ગાના.

નૂરજહાન—લાવે લાવે કોઇ તેગ લાવે,
મહ્‌રૂમ—મોરી બ્હેના, નહીં ચયના, ગમ સહેના,
નૂરજહાન—ચલાવ.—લાવે લાવે.
મહ્‌રૂમ / નૂરજહાન } ખ્વારી, નાદારી, જારિ સારી, લાચારી તારી,
મહ્‌રૂમ—હાય! મોરી બ્હેના, ન રોના, જી ખોના,
નૂરજહાન—ચલાવ.—લાવે લાવે.
જાગી જાગી મયેં ગિન તારે રયના,
મહ્‌રૂમ—તૂ રોય ના, જી ખોય ના, હટીલી બ્હેના,
નૂરજહાન / મહ્‌રૂમ } બારી ચયનના દીન રયના, નહીં રહેના,
નૂરજહાન—ચલાવ.—લાવે લાવે.

નૂરજહાન—કૌન કહેતા હય? કૌન કહેતા હય; કે ગરીબ ડરનેકે લિયે પયદા હુયે? મહ્‌રૂમ, તુમ નાદાન હો. [મહ્‌રૂમકી નજર સામને દરવાજેપર જાતી હય, ઔર દરવાજેપર ઇસ્તિહાર, ચસ્પાં દેખકર, ચૌંકકર નૂરજહાનસે કહેતી હય.]

મહ્‌રૂમ—અફ્સોસ! બહન, દેખ, ફિર વ્હો ઇસ્તિહાર ચસ્પાં હય! (મહ્‌રૂમ ઉસે દેખકર પઢતા હય.) "ગરીબ, મગરૂર અમીરસે ડર, ઔર અપની નૂરજહાનકી ઇસ્મત મેરે હુવાલે કર."

નૂરજહાન—(દેખકર) ઓ ખુદા! મેરા દિલ રોતા હય, (હાથોંકા બાલ દેખકર) મેરા રૂઆં રૂઆં ફરિયાદ! ફરિયાદ! પુકારનેકે લિયે ખડા હય.

રૂબાઇ.

અશ્કે શબનમ; રો, ફલક ઔર ખાક ઉડા સર પર જમીન,
ઔર હો તારીક શબ, છુપ અબ્રમે માહે મૂબીન.
તારો, ટકરા જાવો, ઓ ખામોશ હસ્તી, ચૌંક ઉઠ,
હુકમ દો ઉછલે સમુન્દર, જલ્દ રબ્બુલ આલમીન.

ગાયન.

નૂરજહાન—મોરે અગન લાગી મનવા,
દિલ જાર જાર આહે ભરેં,
સુખકો તરસકે.—અગન.

મ રૂમ—દુખ તો કટ જાયે નહીં,

નૂરજહાન—જહર પીયૂંગી, કહર સહૂંગી,

મહરૂમ—તનકે જો છલીયા, બડ આયે કહીંભી,

નૂરજહાન—તન મન સબ બેદમ કરૂંગી.—અગન.

અશઆર.

રીજક ઉસકા પયદા કર દીયા,
કાલીબમેં જબ દમ દે દીયા.
હકને જમાનેમેં હરેકકો,
બેશ ઔર કમ દે દીયા.

મહરૂમ—લેકીન મુકદ્દરને હમારે, આબો દાના માગા જબ,
પીનેકો તો આંસુ દીએ, ઔર ખાનેકો ગમ દે દીયા—તનકે.

[નૂરજહાન ઔર મહરૂમ અફસોસ કરતે જાતે હયેં, જોહરા, હાથમેં ખંજર લિયે કમરકે સાથ છુપકર દબે પાંવ આતી હય. કમર, માસે; મકાનકે લિયે પૂછતા હય.]

કમર—અમ્મા, યહી હય વોહ મકાન ?

જોહરા—હાં, યહી. જાવ, ઉસ તરફ છુપ જાવ. (કમર છુપતા હય) ઓ ઇન્તેકામકે બીર, દસ્તગીર હો ! કુબ્બા, મુંહ ફાડો, કે એક લઇનકી લાશ તુમ્હારી જીયાફતમેં દી જાયગી. આસમાની બત્તીયો, ગુલ જાવ, કે તારીકીમેં એક ફાસિકકી જિન્દગીકી બત્તી ગુલ કી જાયગી.

[નૂરજહાન ઔર મહરૂમકો આતે હુવે દેખકર, જોહરા; મુંહપર નકાબ ડાલેં અલગ ખડી હોતી હય, નૂરજહાન ઔર મહરૂમ ડર ડરકર આતે હયેં.]

નૂરજહાન—મહ્‌રૂમ, આ; મયૈં અકેલી ડરતી હૂં. (નૂરજહાનકી નજર જોહરા પર જાતી હય, નૂરજહાન, ઉસે અસ્લમ સમઝ કર ડરતી હય. ખુદસે) ફિર વહી ઝાલિમ! (જોહરાકો અસ્લમ સમઝકર, ડરતી, કાંપતી આજીજી કરતી હય) જાલિમ! મુઝે નાહક્ ન સતા! દુખિયાકા દિલ ન દુખા! મયૈં તુઝસે કુછ નહીં માગતી, ફક્ત એક ઇસ્મત! અગર તૂ સખી હય તો ખયરાત કર, અગર તૂ બહાદુર હય; તો રહ્‌મકી ભીકસે મેરા દામને મુરાદ ભર!

મહ્‌રૂમ—(દોઝાનૂ હોકર જોહરાસે) અગર તૂ રહ્‌મ નહીં કરતા, તો લે, મુઝે માર દે! મેરી બહેન યતીમ હય, મેરી મા બેવા હય! અરે! જબકે તેરે હાથમેં ખંજર હય, તો તૂ ઉસ્સે ક્યૂં કામ નહીં લેતા?

[મહ્‌રૂમકી આજીઝીસે જોહરાકે દિલમેં રહ્‌મ આતા હય.]

જોહરા—ખંજર? (ખંજર ફેંક કર મહ્‌રૂમકો ગોદમેં દબાતી હય.) પ્યારે, મઅ્‌સૂમ બચ્ચે, ખંજર ઇસ લિયે થા, કે મેરી બહનકે દુશમનકા જિગર પાશ પાશ કર ડાલે! ખંજર ઇસ લિયે થા, કે તેરે નન્નેહ ઘુંગરવાલે બાલોંપર કુરબાન; કિસી લઇનકી લાશ કર ડાલેં.

[જોહરાકો ન પહચાન કર નૂરજહાન ડરતી ઘબરાતી, મહ્‌રૂમકે પીછે રહેકર ખુદાકો યાદ કરતી હય.]

નૂરજહાન—(ખુદસે) એ ખુદા! દુશમન; શાયદ રહ્‌મકે પરદેમેં ધોકા દે રહા હય! (જોહરાસે) સિતમગાર, છોડ઼ દે કે બેકસ ગરીબોંકી યહી એક કમાઇ હય! [જોહરા, નકાબ ઉઠાતી હય, નૂરજહાંન ઔર મહ્‌રૂમ ચૌંકતે હયૈં.]

જોહરા—નૂરજહાન, ન ઘબરા. તેરા ઇન્તેકામ લેનેકે લિયે કોઇ મઅ્‌મૂલી ઔરત નહીં, ઇસ મુલ્કકી મલેકા આઇ હય. [નૂરજહાન ઔર મહ્‌રૂમ, જોહરાકો પહચાનકર દોઝાનૂ હોતે હયૈં.]

નૂરજહાન
મહ્‌રૂમ }—ખુદા; હમારી મલેકાકો સલામત રખ્ખે.

[જોહરા, નૂરજહાન ઔર મહ્‌રૂમકો છિપને કહેતી હય.]

જોહરા—અબ દોનો છિપ જાવ, યહાં ન આવ. મુઝે અપના કામ કરને દો, જાલિમકા કામ તમામ કરને દો.

[નૂરજહાન ઔર મહરૂમ સર ઝુકાકર જાતે હયેં, જોહરા, નકાબ મુંહ પર ડાલકર મુંહ ફેરે ખડી હય, સયફ ઔર અસ્લમ દબે પાંવ આતે હયેં.]

સયફ—(ઇધર ઉધર દેખકર) કોઇ નહીં; સુનસાન હય.

[અસ્લમકી નજર જોહરાપર જાતી હય, ઔર ઉસે નૂરજહાન સમઝતા હય.]

અસ્લમ—(સયફસે) ફકત નૂરજહાન હય, ઔર તારીક મકાન હય. બસ બાહેર જાકર ખડે રહો, ઔર મેરી સીટી પર ધ્યાન રખો. (સયફ છુપતા હય, અસ્લમ આગે બઢકર, જોહરાકો નૂરજહાન સમઝકર, સવાલ કરતા હય.) નૂરજહાન! યેહ રોજકા તકાઝા આજ ખતમ હોનેવાલા હય. તૂ ગરીબ હય; ડર—ઇસ લિયે ડર, કે અમીરકે પાસ દૌલતકે ફંદેકી રસ્સી બહુત દરાજ હય.

જોહરા—(દમસે) ઔર અમીર, તૂભી ડર! ગરીબ, સબ્રસે ઇસ લિયે ચુપ હય, કે ઉસકે ખુદાકી લાઠી બે આવાજ હય.

બયત.

અસ્લમ—હય વ્હો બાદલ જર, ગનીકે સરપે જિસકી છાંવ હય.

જોહરા—છાંવ હય યેહ વ્હો, કે આજ ઇસ ગાંવ, કલ ઉસ ગાંવ હય.

અસ્લમ—નૂરજહાં, મયેં તેરા દીવાના હૂં.

જોહરા—મગર બદકાર!

અસ્લમ—(દોજાનૂ હોકર) વફા-શિનાશ હૂં.

જોહરા—મગર બાતિનમેં મક્કાર!

અસ્લમ—નફરત ન કર; કે તેરા શયદા હસીન જવાન હય.

જોહરા—કુદરતકો બદનામ ન કર. ક્યૂં? કે તૂ હુસ્નકે પરદેમેં શયતાન હય!

અસ્લમ—ફર્જ કર કે મયેં શયતાન હૂં, મગર તેરે લિયે મેરા ઇરાદા નેક હય.

જોહરા—શયતાન તબ તક નેક નહીં, જબ તક ખુદા એક હય.

[ન માનનેસે અસ્લમ, જોહરાકો દમ દેકર કામ નિકાલના ચાહતા હય.]

બયત.

અસ્લમ—માન ! અબભી હય મેરા શાહી મુકદ્દર દેખ લે,

જોહરા—હોગા કયા અંજામ; જા, ગોરે સિકંદર દેખ લે.

[અસ્લમ, જોહરાકા હાથ પકડ઼કર આજઝી કરતા હય.]

અસ્લમ—પ્યારી, અબ દિલ નર્મ કર. [જોહરા, હાથ છુડ઼ાકર; નફ઼ાબ ઉલટતી હય, અસ્લમ ચોંકતા હય.]

જોહરા—બેશર્મ બેટે, શર્મ કર ! [અસ્લમ, જોહરાકો પહચાનકર શર્મિંશાર હોકર સવાલ કરતા હય.]

અસ્લમ—(ચોંકકર) ઉફ઼ ! તુમ નૂરજહાન, (શકસે ખોફ઼-જદા હોકર) કે અમ્માજાન ?

જોહરા—હાં, ઓ બેહયા ! બદચલન ! તેરી મા. ઇસી લિયાકતપર તખ્તકા સવાલી થા ? ઇસી નીયતપર તાજ પહેનકર બરસરે બદ અફ઼આલી થા ?

બયત.

માગતા થા શાહી વહી, જો મુંજરિસમ પાપ થા,
બેટિયોંકા તૂ રિઆયાકી મજાજી બાપ થા ?

[અસ્લમ, મદદકે લિયે સીટી બજાતા હય, સયફ઼ આકર; જોહરાકો ન દેખકર, અસ્લમકો ખંજર દેને ચાહતા હય.]

સયફ઼—લે યહ ખંજર. [સયફ઼, જોહરાકો દેખકર, ચોંકકર, હટકે ખડ઼ા રહતા હય, જોહરા પુકારતી હય.]

જોહરા—કોઇ હય ? (ઠહેરકર) કોઇ હય ?

[ફ઼જીલત, ક઼મર ઔર નૂરજહાન દૌડ઼કે આતે હયઁ, ફ઼જીલત, અસ્લમકો, ઔર ક઼મર, સયફ઼કો ગરદનમેંસે પકડ઼કર, ખુદાકી મદદસે દોનોંકો જમીનપર પટકતે હયઁ, દોનોં સકતેકી હાલતમેં તકતે રહેતે હયઁ. તહૈયૂર.]

બાબ પહેલા—દિખાવ ચૌથા.

મિરજાકા મકાન.

[મિરજા, મેરીકે લિબાસમેં આતા હય.]

મિરજા—વાહવા ! મિરજા ! તુને નકલી મેમકે ઔતારમેં જલ્સા તો દિયા ઠીક. મગર બચ્ચા, જાહિર હો ગયા તો ઠીકરા લેકર માંગની પડેગી ભીક. જબ તક પાજામા પહેના મર્દાના, ઘરમેં આટા મિલા ન દાના, ઇસ વગરેકી મેહેરબાનીસે નસીબ હો ગયા અમીરાના. (સામનેસે ઘસીટેકો આતા હુવા દેખતા હય.) હાં ! ઓહો ઘસીટા આયા.

[ઘસીટા હાથમેં હંટર લિયે હુવે આતા હય, મિરજા, મેરી મેમકેસા નખરે કરતા હય.]

ઘસીટા—વેલ મેડમ, હિંદુસ્તાનકી કયસી સયર કરવાઇ ? કુછ ફરહત આઇ ? અબ તુમ મુઝે ભેસ બદલના, પેંટ કરના ઔર ઍકટરીકા હુનર દિખાવો, બીવી હોકર ઉસ્તાદ કહેલાવો, મુઝે બચપનસે શોક હય, દિલસે સીખાવો.

મિરજા—અચ્છા, ઉસ્તાદ બનાતે હો; તો ઉસ્તાદ તો બાપકે બજાયે હોતા હય ?

ઘસીટા—બેશક. તુમભી ઍકટરી સિખલાવગી તો કહેલાવોગી બાપ.

મિરજા—(હાથપર હાથ મારકર) બાપ ! સચ્ચા બાપ ! અચ્છા, સબસે પહેલે તુમકો સિપાહીકા ઍકટિંગ સિખના પડેગા. (સોચકર) વહાં ખડે રહો. અપની જગેહસે ન હીલના ઔર કોઇ દુસરા સુખન મુંહસે ન નિકાલના. થોડી થોડી દેરકે બઅદ એક આવાજ દેના, કે; "ઑર્ડર." મગર પહેલે યેહ કહો, કે કાનૂને એકટરીકે ખિલાફ, સિવાયે ઑર્ડરકે કુછ ઔર મુંહસે નિકલા, તો કયા શર્ત હારોગે ?

ઘસીટા—શર્ત યેહ કે અગર ઑર્ડરકે સિવા મયેં કુછ ઔર બોલા, તો જિન્દગીભર તુમ્હારા ગુલામ કહેલાતા હૂં, ખુદાકી કસમ ખાતા હૂં.

મિરજા—લાવો કૌલ. (ઘસીટા હાથપર હાથ મારતા હય) અગર કોઇ તુમ્હારે સરકો જૂતિયોંસે ઉડા દે, યા ઇસ ઘરકો આગ લગા દે, તોભી તુમ કુછ ન બોલના, મગરઃ—

ઘસીટા—ઑર્ડર. (ખુદસે) વલ્લાહ! એકટરીકા ઑર્ડર તો ફાંસીકે ઑર્ડરસેભી સખ્ત હય!

મિરઝા—અચ્છા, તુમ "ઑર્ડર"સે એકટરી શુરૂઅ કરો, લમ્બે તાડકી તરહ સીધે ખડે રહો, ઔર બોલો ઑર્ડર.

[ઘસીટા, સીધા ખડા રહેકર બોલતા હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મિરઝા—બસ, ઇસી તરહ બોલતે રહો, બંદી હાથ મુંહ ધોકર આતી હય. [મિરઝા જાતા હય, ઘસીટા હંટર લિયે બારબાર "ઑર્ડર" બોલતા હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર. [માનેકચંદ જોહરી, અંગોઠીકે પયસે માગને આતા હય, ઔર ઘસીટાકો ચુપ ખડા દેખકર સવાલ કરતા હય.]

માનેકચંદ—(ખુદસે) અચ્છા હુવા, બેરીસ્ટર સાહેબ મિલ ગયે. (મિરઝાસે) બંદગી જનાબે આલી.

ઘસીટા—ઑર્ડર.

માનેકચંદ—(ન સમઝકર) સાહેબ, મયં આડર નહીં, મયં હું માનેકચંદ જોહરી, મેમ સાહેબકો અંગૂઠી દેનેવાલા.

ઘસીટા—ઑર્ડર.

માનેકચંદ--જનાબ, મયેં ઇંગ્રેજી નહીં જાનતા. આપ કયા કિસી મુલાજિમકો બુલાતે હયં? આપકે નોકરકા આડર નામ હય?

ઘસીટા—ઑર્ડર. [ઑર્ડર, કોઇ નોકર સમઝકર માનેકચંદ ઉસે પુકારતા હય]

માનેકચંદ—આડર? (જવાબ ન પાનેસે) ઓ આડર? જલ્દી આ, બેરીસ્ટર સાહેબ બુલાતે હય. (ઠહેરકે) અબે તુ કિધર મર ગયા આડર? (ઘસીટાસે) જનાબ, કહાં હય આડર?

ઘસીટા—ઑર્ડર.

માનેકચંદ—બંદાનવાજ, આડર તો કહીંસે નહીં દેતા આવાજ.

ઘસીટા—ઑર્ડર. [માનેકચંદ, ઑર્ડરકો નોકર સમઝકર ફિર ઉસ પર ચિઢતા હય.]

માનેકચંદ—કયસે બેવકૂફ નોકર હય? માલિક, ચિલ્લા ચિલ્લા કર પુકારતા હય ઔર ખુદ કહાં દફા હો ગયા! (દેર હોનેસે જાને ચાહતા

હય) અચ્છા; જનાબ, મુઝે જુરૂરી કામ હય, જાતા હૂં. (બીલ રખકર) યહ લીજિયે; અંગૂઠીકા બીલ યહાં છોડ જાતા હૂં. રૂપયા કિસકે હાથ દુકાનપર ભિજવાઇયેગા.

ઘસીટા—ઑર્ડર.

માનેકચંદ—આડર ? બહુત અચ્છા, આડરકે હાથ ભેજવાઇયેગા, આડર લેકર આયેગા. જાતા હૂં, બંદગી.

ઘસીટા—ઑર્ડર. [અજબમેં મુંહ દેખતે દેખતે માનેકચંદ જાતા હય, દૂસરે તરફસે મોતીલાલ આતા હય, બંદગી કરતા હય.]

મોતીલાલ—બંદગી જનાબ.

ઘસીટા -ઑર્ડર.

મોતીલાલ—હાં, હુજૂર મેમ સાહેબને જો લાકેટકા ઑર્ડર દિયા થા, વહી ઑર્ડર.

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મોતીલાલ—ઔર કોઇ નહીં ઑર્ડર.

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મોતીલાલ—(અજબમેં ખુદસે) અરે ! યહ કયા તમાશા ! પાગલ તો નહીં હુવા ! ઘડી ઘડી ઑર્ડર ઑર્ડર કયા બકતા હય ! (ઘસીટાસે) હુજૂરકા સૌદા તો નહીં હો ગયા ?

[ઘસીટા આંખે નિકાલતા હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મોતીલાલ—(ખુદસે) અરે ! યહ કયા મક્કારી ? (ઘસીટાસે) બેરિસ્ટર સાહેબ, હમ રૂપયા લિયે બગયર કભી નહીં જાયેંગે, તુફાન મચાયેંગે ?

ઘસીટા—ઑર્ડર. [મોતીલાલ, ઘસીટાકો સીધા ખડા દેખકર, હયરાન હોતા હય.]

મોતીલાલ—અરે ! યહ તાડકે ઝાડકી તરહ સીધા સટ કયૂં હો ગયા ? (ઘસીટાસે) અજી જનાબ, આપ ચાહે સો બોલયે, મગર મયેં તો દમડીકે એવજ આપકી ચમડી લૂંગા, કભી ન છોડૂંગા. તુમ હો ફારૂન મખ્ખીચુસ, તો મયેંભી હૂં, શાઇલૉક કંજૂસ, મનહૂસ !

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મોતીલાલ—અરે ! ફિર ઑર્ડર આયે ક્યૂંકર ? (આગે જાકર) સાહેબ, મસ્ખરી છોડો, જવાબ દો.

ઘસીટા—ઑર્ડર. [મોતીલાલ, હાથ પકડ કર હિલાતા હય.]

મોતીલાલ—અજી જનાબ ?

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મોતીલાલ—(મુંહ પકડ કર હિલાતા હય) બેરિસ્ટર સાહેબ ?

ઘસીટા—(ચિઢ્કર) ઑર્ડર.

[મોતીલાલ, ચિઢ્કર માથે પર થપ્પર મારતા હય.]

મોતીલાલ—(મુંહ બનાકર) કયા આર્ડર ?

ઘસીટા—(આંખ નિકાલતા હય) ઑર્ડર.

મોતીલાલ—પહેલે થા તુમારા ઑર્ડર, અબ હય હમારા ઑર્ડર. (ખુદસે) ભાઇ મોતી, યહ તો બડા પાગલ હય ! ઠીક હય લાગ, જો હાથ લગે સો લેકર ભાગ. જો અસલી કોઇ ચીજ ન મિલે તો ખોટીહી સહી, ભાગતે ભૂતકી લંગોટીહી સહી. (ઘસીટેકા પટલૂનકા જેબ દબાકર) હય ! હય ! કુછ હય તો સહી ! (જેબસે પાકેટ નિકાલ કર અપની જેબમેં રખતા હય, વ શર્ટમેં, ચેન ઑર ઘડિયાલ દેખકર) અરે વાહ ! ખૂબ મિલા માલ ! (ચેન ઑર ઘડિયાલ નિકાલ કર અપને જેબમેં રખ લેતા હય) બચ્ચા મોતી, અબ ભાગ ખુશહાલ ! (ઘસીટાસે) અચ્છા સાહેબ, બંદગી. મુઆફ કરો તસ્દી.

ઘસીટા—ઑર્ડર. [જાતે જાતે, મોતીલાલકી નજર, મેજપર બ્લાકીન ઑર બ્રશ હય, ઉસ પર જાતી હય.]

મોતીલાલ—મિયાં આર્ડર, તુમને કિયા હમસે તમાશા, અબ હમ દિખાતે હયૈં તુમકો તમાશા. (બ્રશસે બ્લાકીન ઘસીટાકે મુંહપર લગાતા હય.) લે બચ્ચા બંદર, અબ બકા કર ઑર્ડર, ઑર્ડર.

[મોતીલાલ, જાતા હય, દૂસરે તરફસે સુલ્તાના ઑર હિજાબ, ઘસીટાકો દેખે બગયર, અપને ધ્યાનમેં બાતેં કરતે, મયએ શરાબકી બોતલ, ઑર ધતુરેકી પુડિયાકે આતે હયૈં.]

હિજાબ—(સુલ્તાનાકો) બેટી, ન ઘબરા. ઇસ શરાબમેં ધતુરા ડાલકર, દોનોંકો મદહોશ બનાકર, મેમ ઔર બેરિસ્ટર સાહેબકી સારે મહલ્લેમેં ફજીહતી કરવાતી હૂં, વિલાયતી બિલાતી સાહેબકા હોશ ઠિકાને લાતી હૂં. [શરાબમેં પુડિયા ડાલકર, બોટલ, મેજપર રખતી હય, ઘસીટા ચક બ ચક આવાજ કરતા હય, દોનોં ચોંકતી હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર. [ઘસીટાકો તાડકી તરહે સીધા ખડા હુવા દેખકર, ઉસે શયતાન સમઝકર, દોનો ઘબરાતી હયૈં.]

હિજાબ— અરે ! યહે કૌન રહમાન !

સુલ્તાના—(હિજાબસે) ઘરમેં ઘૂસા શયતાન !

હિજાબ—(ડરકર ઘસીટાસે) તેરા કયા નામ હય બંદર ?

ઘસીટા—ઑર્ડર.

સુલ્તાના—બાપકા નામ; મછંદર ?

ઘસીટા—ઑર્ડર.

સુલ્તાના—કહાંસે આયા બંદર ?

ઘસીટા—ઑર્ડર.

હિજાબ—(ખુદસે) કયા ઝકી હય ! (સુલ્તાનાસે અલગ) બહૂ, યહે જરૂર હય ભૂત ! પિછલે પયરસે ચલી ચલો, નહીં તો જરૂર ગલા દબાયેગા, ગાલિબ આયેગા ! [દોનોં ડરડર કર પિછલે પયરસે ચલી જાતી હયૈં, ખબરદારકા આવાજ બાહેરસે આતા હય.]

ખબરદાર—મૅડમ, ઇસ તરફ આવો.

[મિરજા, ઘસીટાકો બહેકા બનાકર, દિલમેં ખુશ હોતા, ઘસીટાકો દેખે બગયર આતા હય.]

મિરજા—(ખુદસે) વાહવા ! બેરિસ્ટર બેટેકો ખૂબ બનાયા, ઍકટરીકા ઢંગ અચ્છા સિખાયા. (મેજપર શરાબકી બોતલ દેખકર ખુશ હોતા હય) અરે વાહ ! યહાં શરાબભી મૌજૂદ હય ! ઉડા; મિરજા કબાબ ચોર, મયે લાલ લાલ ! મુફતકી તો કાજીકોભી હય હલાલ.

મિસરા.

બે માગે મિલ ગઈ હો તો કયૂંકર ન પીજિયે,
જાહિદ નહીં, મયૈં શેખ નહીં, કુછ વલી નહીં !
(પીકર, મજા લેતે લેતે) આહ ! વાહવા !

બયત.

"મુઝ ઝિંદગી બનાની થી બની શરાબકી,
ઇનસાં બનાકે કયૂં મેરી મિટ્ટી ખરાબ કી?"

(સામનેસે મેરીકો આતી હુવી દેખકર) અરે વ્હો સામનેસે અસલી મેમ આતી હય! બસ અબ પુરી હુઇ હજામત! અબ કયા કરૂં હિકમત? (અલમારી દેખકર ઉસે ખોલને ચાહતા હય, મગર ન ખુલનેસે) અરે જલદી ખુલ અલામારી! [અલમારી ખુલનેસે મિરજા, અલમારીમેં છિપતા હય, ખબરદાર ભાગનેકા મૌકઅ ન પાનેસે ફિર મેરીકે સાથ ગાના ગાતે આતા હય.]

ગાના.

મેરી—વૅરી વૅરી ગુડ બાજાર અજબ બહાર,
બીયરકા બાર, ચઢા ખુમાર, પીયા ઉધાર.
બાર બાર બાર—વૅરી વૅરી.

ખબરદાર—(ખુદસે) બહોત મયૈંને ટાલા, દિયાભી ઝુત્તા બાલા,
છુટી ન વ્હે ગોરી ખાલા.

મેરી—ડીયર સૂટ દેસિ લા, નયા બૂટ દે મંગા,
રેશમકા હેન્કરચિફ લાના.

ખબરદાર—હાં હાં જી, લાઉં જાના.

મેરી—ડીયર તુમ મુઝકો લેકર જાના.—બહોત.

બયત.

કયસે હમ તુમ નાચે મિસટર?
બૉલમેં ચલકર આલા.

ખબરદાર—(ખુદસે) દામમેં ફૅસકર લેડીકે,
મયૈં નાચા દાઢીવાલા.

મેરી—ડીયર, ડીયર, અબ બીયર લા,
સોડા વૉટરભી દે મિલા,

ખબરદાર—ઠહેર ડીયર, ઠહેર, તુઝે ચઢા બહોત ખુમાર.—વૅરી.

મેરી—ડીયર ઘસીટા?

ખબરદાર—ડિયર મેરી. [ઘસીટા, મેરી ઔર ખબરદારકા તમાશા દેખકર ચોંકતા હય, મગર ફૈસલા કસમકે લિયે, મજબૂર હોકર દિલસે બડબડાતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) ઉફ ! ઑર્ડર.

ખબરદાર—તુમ ફરમાતી હો કે મયૈને પહેલે ખાવિન્દકો છોડ દિયા, ઔર અબ તુમ્હારે સિવા; મેરા દુનિયામેં કોઈ નહીં રહા, કયા યહે સચ ફરમાતી હો ?

ઘસીટા—(ખુદસે) હાય ઑર્ડર ! વાય ઑર્ડર !

મેરી—હાં, સચ હય. તુમ હો તો જહાન હય. તુમ્હારે સાથહી રહેનેકા અરમાન હય.

ઘસીટા—(આહિસ્તા ખુદસે) હાય ! હાય ! ઑર્ડર.

ખબરદાર—તુમકો આજ જો તાર રાહમેં મિલા, કહાંસે આયા હય ?

મેરી—વિલાયતમેં તુમને દેખા હોગા, વૅસ્ટ ઍન્ડમેં મેરી ભતીજીકા મકાન ?

ખબરદાર—(ઝુટમૂટ) જી—જી—જી.

મેરી—વ્હો મર ગઇ; મેરે પ્યારે બૅરિસ્ટર.

ખબરદાર—(ચોંકકર) મર ગઇ ! હાય મુકદર !

[મેરીકો ગલે લગાકર, બનાવટસે રોતા હય, ઘસીટા, રશ્કસે જલતા હય.]

ઘસીટા—હાય ઑર્ડર! હાય ઑર્ડર! હાય ઑર્ડર ! [છાતી પીટતા હય.]

મેરી—(મેજપર શરાબકી બોતલ દેખકર) રંજ ન કરો; મેરી જાન, એક દીન સબકો મરના હય. (શરાબ સુંઘકર ગિલાસમેં ડાલતે) લો; સબ્ર કરો, યહે પી કર મયે અર્ગવાન. [મેરી, ગિલાસ ખબરદારકો દેતી હય, ઘસીટા, ખુશ હોતા હય.]

ઘસીટા—ગુડ ઑર્ડર, ગુડ ઑર્ડર, ઍકસલન્ટ ઑર્ડર !

ખબરદાર—(શરાબ પીકર) અચ્છા ડીયર, સબ કુછ ભૂલ જાવો, ઔર લાવો શબે બરાતકા હલવા; ઘીકા સમ્બોસા, ચટની, એક મજેદાર બોસા. [ખબરદાર, મેરીકા બોસા લેતા હય, ઘસીટા, ગુસ્સેમેં ચિલ્લાતા હય.]

ઘસીટા—બૅડ ઑર્ડર ! બૅડ ઑર્ડર.

[ઘસીટાકે ચિલ્લાનેસે દોનોંકી નજર ઘસીટા પર જાતી હય, દોનોં ઉસે દેખકર ચોંકતે હયૈં.]

મેરી—યા અલ્લાહ ! ય્હે કૌન ?

ખબરદાર—કલકત્તેકી કાલી, યા ચિડ઼િયાખાનેકા છુટા હુવા લંગૂર ?

[ખબરદાર, બ સબબ ધતુરાકે અપના પેટ દુખનેસે, પેટકો દાબતા હય.]

મેરી—(ડરકર) ઓ માઇ લૉર્ડ ! (ખબરદારસે ચિમટતી હય)

[મેરી ખબરદારકી પસે પુસ્ત છિપતી હય.]

ઘસીટા—(આંખે નિકાલકર) ઑર્ડર ! ઑર્ડર ! ઑર્ડર !

[ધતુરા પીનેસે મિરજાકા પેટ ફૂલતા હય, જિસે વ્હો ઘબરાકર અલમારી ખોલકર પુકારતા હય.]

મિરજા—હાય પેટ ! હાય પેટ ! કોઇ આવો ! ફૂટ ગયા પેટકા તમ્બૂરા ! શરાબમેં પી લિયા ધતૂરા ! [મિરજા, જોરસે પેટકો દબાતા હય, મિરજાકો દેખકર ખબરદાર ઔર મેરી ચોંકતી હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર ! ઑર્ડર !

ખબરદાર—(પેટ દબાકર) મેરી ડિયર, મેરે પેટમેંભી કુછ હોતા હય ગડ઼બડ઼ ઘોટાલા ! મયૈંભી શાયદ પી ગયા ધતૂરેવાલી શરાબકા પ્યાલા !

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મિરજા—(અલમારીસે) અરે કોઇ આવો, હકીમકો બોલાવો !

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મેરી—(ઘસીટાકો દેખકર) ઓ માઇ ગૉડ ! ય્હે મકાન હય કે ભુતખાના !

ખબરદાર—કોઇ આવ ! મુઝે બચાવ !

[ધતુરેકી અસરસે ખબરદાર ઘબરાતા હય, ઔર ચક્કર આનેસે મિરજા, સારા ભેદ ઇજહાર કરતા હય.]

મિરજા—મેરા સર ચકરાયા, મયૈં નકલી મેમ બનનેસે બાજ આયા ! તોબા ! તોબા !

ઘસીટા—ઑર્ડર ! ઑર્ડર. [મિરજાકે ભેદ ઇજહાર કરનેસે, મેરી ઉસે ઔર સબકો પાગલ સમઝ કર ચિલ્લાતી હય.]

મેરી—અરે કોઈ આના ! બચાના ! ય્હે સારા ઘર હો ગયા દીવાના ! [હિજાબ ઔર સુલ્તાના શોરો પુકાર સુનકર દૌડ઼ આતે હયૈં.]

હિજાબ, સુલ્તાના—આયે ! આયે ! પકડ઼ો ! મારો ! ભૂત ! ભૂત !

[ઘસીટાકો, હિજાબ ઔર સુલ્તાના મારને ચાહતી હયેં, ઘસીટા આંખેં નિકાલકર રોકતા હય.]

ઘસીટા—ઑર્ડર.

મેરી—(ઘસીટાકો બતાકર) યેહ હય ભુત!

ખબરદાર—(ખુદસે) અબ ભાંડા ફૂટા! કિધર જાઉં? (ખબરદાર, મિરજાસે પૂછતા હય) અબે તૂ કૌન? (પેટ દબાકર ખુદસે) હાય મેરા પેટ! [મિરજા, પેટ પકડ્કર, અલ્મારીસે બાહેર આતા હય.]

મિરજા—હાય મેરા પેટ!

ઘસીટા—ઑર્ડર.

[મિરજા, પેટકે ફૂલનેસે ઘસીટા પર ચિડ્તા હય.]

મિરજા—અબે છોડ અપના આડર! બાવા મરતા હય, ઓર તૂ અભીતક સિપાહીગરીકીહી રીહરસલ કરતા હય? (પેટ દબાકર ખુદસે) હાય પેટ! [મિરજા, મેરીકા પોશાક નિકાલતા હય, સબ અજબમેં દેખતે હયેં.]

હિજાબ—(ચોંક કર) કૌન! મેરા શોહર? [ગડબડમેં કોલો કસમ ભુલકર, ઘસીટા બોલ દેતા હય.]

ઘસીટા—અરે કૌન! બાવા કે બીવી?

મેરી—(અજબમેં) વૉટ ફ્રૉડ! ઓ ગૉડ!

[ખબરદાર, મૌકુઅ પાકર ચુપચાપ ભાગના ચાહતા હય, મિરજા ઉસે દેખકર ગરદનમેંસે પકડતા હય.]

મિરજા—બદમઆશ! કહાં જાતા હય? તૂ કૌન હય? (પેટ દબાકર) હાય પેટ!

મેરી—(ખબરદારકો બતાકર મિરજાસે) યેહ મેરા પ્યારા ડીયર ઘસીટા!

ઘસીટા—(ચિડ્કર) ઘસીટા તો મયેં હૂં. [મેરી, ઘસીટા ઓર ખબરદારકો દેખકર તઅજ્જુબ હોતી હય.]

મેરી—યેહભી ઘસીટા, તુમભી ઘસીટા, યેહ કયા ફજીહતા!

[ઘસીટા, મેરી ઔર ખબરદારકો દેખકર હયરાન હોતા હય.]

ઘસીટા—તુમભી લેડી, યેહભી લેડી, યેહ કયા તમાશા?

મિરજા—મયઁ લેડી નહીં, લેડા હૂં. બીબીકે સોંગમેં મયઁ તેરા બાવા હૂં.

ઘસીટા—(અજબમેં) બાવા? યેહ કયા કિયા ઘોટાલા, યૂ ઠર્ડ કલાસ નેટીવ કાલા? (મેરીકો ઢૂંડતા હુવા) કહાં હય મેરી અસ્લી લેડી? ઓને ઇન ઇંગ્લંડ. [ઘસીટા, મેરીકે કરીબ જાતા હય, મેરી ડરકે પીછે હટતી હય.]

મિરજા—(ખબરદારસે) અરે બોલ? તૂ કોન હય મુરદાર?

ખબરદાર—(ખૌફસે) ખ—ખ—ખ—ખબરદાર.

મિરજા—કોન! ખબરદાર? તારવાલા નાબકાર? નાપાક! અબ તો નહીં છોડૂંગા તેરા નાક! (ગુસ્સે) હાય પેટ!

[મિરજા, ખબરદારકો પટકકર છાતીપર ચઢ બયઠતા હય, ઔર કમરમેં છુરી ઢૂંડતા હય, મગર ન મિલનેસે, અપના જૂતા ખબરદારકા નાકપર ઘીસતા હય, નાચારીસે ખબરદાર લાત ઔર હાથ જમીનપર પટકતા હય]

ખબરદાર—હાય પેટ! હાય નાક!

[હિજાબ, શોર સુનકર આતી હય.]

હિજાબ—(મિરજાસે) યેહ કયા બલાએ નાગહાની?

મિરજા—બીવી, પકા ગરમા ગરમ બિરિયાની, જૂતેસે કરતા હૂ નાકકી કુરબાની? [શોર સુનકર, સુલ્તાના ઘસીટાકે પાસ આતી હય, ઘસીટા, ખબરદારકો છોડકર મેરી ઔર સુલ્તાનાકે, દરમ્યાન ખડા રહેતા હય.]

ઘસીટા—વાહવા! (મેરીસે) એક લન્ડનકી બીજલી! એક (સુલ્તાનાસે) મુમ્બઇકી ઘટા! એક ચરાગ ખોપરેકે તેલવાલા, દૂસરા, કિટસન લાઇટકા ઉજાલા! યા અલ્લાહ તઆલા! દો જોરૂકા ઘોટાલા, બીચમેં બેરિસ્ટરકા મુંહ કાલા!

ગાના.

સબ—યહાં સબ અજબ, ગજબ, ઉલટ પૂલટ સિતમ હુવા!
મેરે કયા, ખુદા યહાં હરેક ફરેબમેં ફઁસ ગયા.

ખબરદાર—હાયરે પેટ!

મિરઝા—હાયરે પેટ !
નિકાલો, નિકાલો શરીરકો !

ઘસિટા—(જબાની) ઑર્ડર ! ઑર્ડર !——યહાં સબ.

મેરી—દેખો કયસે હયં ફૂલ, યહે તો કાલે ચંડૂલ !
નહીં ઇનમેં શઊર એટીકેટકા.

ઘસીટા—ગઇ કિસમત જો ફૂટ, ચુમે લેડીકે બૂટ,
તેરે લંડનમેં યહે એટીકેટ થા ?

મીરઝા—ચલ નિકલ જા, જારે પાજી, વર્ના કાટૂં તેરી, મયં નાક—દેખો.

ખબરદાર—હાયરે પેટ !

મીરઝા—હાયરે પેટ ! નિકાલો, નિકાલો શરીરકો !

ઘસીટા—ઑર્ડર ! ઑર્ડર !—યહાં સબ. [સબ જાતે હયં.]

બાબ પહેલા—દિખાવ પાંચવા.

આર્ટ ગ્યાલરી--મુત્રસિલ મહેલ અસ્લમ.

[અસ્લમકે સિપાહી, પુતલા બનકર સતૂનમેં ખડે હયેં, અસ્લમ, તયશમેં આતા હય.]

અસ્લમ—થૂ હય રિઆયત તલબ તાજપર ! લઅનત હય બેઇન્સાફ રાજ પર ! (ઠહેરકર) કુમર, તૂ અસ્લમકા હક છીનકર કયા ઇસી હવામેં દમ લેગા ? નહીં ! નહીં ! ઓ ફરજી બાદશાહ ! તૂ કામયાબ નહીં, બલકે બદબખ્ત હય.

અબયાત.

હર તરફ ફિત્રતહી ફિત્રત હય યહાં છાઈ હુઈ,
ઢૂંડતી ફિરતી હય ઘર તેરા કઝા આઈ હુઈ.
દેખના હોગા તુઝે જારી, નતીજા જોરકા,
તખ્તપર ભૂલા હય કયા ? કર લે ઠિકાના ગોરકા !

[સયફ, મઅ ખાવરકે આતા હય.]

સયફ—(અસ્લમસે) આલીજાહ ! યહે શાહે ખાવર, સુલ્તાને યમન, હમારે ખુફિયા મેહમાન રહેકર વાપસ જાતે હયેં. ઇનકી ફૌજને

મેરે ઇરાદેકે મુતાબિક કુલ ફરેબકા ઇન્તિજામ કિયા હય, જયસા મયને કહા, કામ કિયા હય. [નૂરજહાન, ખુફિયા આતી હય, છુપકર તમામ બાતેં સુનતી હય.]

ખાવર—અસ્લમ, તુમ્હારી મા જોહરા, અગર હકીકતમેં બદકાર હય, ઔર રુસ્વાઇકા ધબ્બા ધોનેકી તુમ્હેં દરકાર હય, તો જયસે મયંને તુમ્હેં ખુફિયા મદદ દી હય, ઇસી તરહે ઔર ઇમ્દાદભી દૂંગા. મગર બઅદ અજ ફતેહ, ખિરાજ વાજબી જરૂર લૂંગા.

[અસ્લમ સોચતા હય, નૂરજહાન ચિઢતી હય.]

નૂરજહાન—(ખુદસે) એ ખુદા! ઇન ધોકેબાજોંકે મુન્સૂબેકો બાતિલ કર!

અસ્લમ—(સોચકર) દૂંગા, જરૂર દૂંગા. (અસ્લમ, ખાવરકો કૌલ દેતા હય, બાહેરસે બ્યૂગલકા આવાજ આતા હય) ચલિયે, દૂસરી જગેહ ગુફતગૂ કરેં. અમ્મા, યહાં તશરીફ લા રહી હયં.

[ખાવર ઔર અસ્લમ જાતે હયં, સયફ, પીછે જાતે જાતે અપની બડાઇ જતાતા હય.]

સયફ—દેખિયે; કયા હોતા હય! મેરે ફરેબકી હંડિયેં ચારોં તરફ ઉબલતી જા રહી હયં, અબ મજા હય! [સયફ જાતા હય, નૂરજહાન; સયફકી ગુઝરી પર હઁસતી હય.]

નૂરજહાન—એ ફરેબકે અંધેરે! કિધર જાવગે? મુખ્બરીકી રોશનીયેં તુમ્હારે પીછે આ રહી હયં.

અબયાત.

નફરતસે દેખતે હો ફલકકો ખડે હુવે,
જેરે કદમ ફનાકે હયં ફંદે પડે હુવે.

[નૂરજહાંન જાતી હયં, દૂસરે તરફસે જોહરા ઔર દિલકશ આતી હયં.]

બયત.

દિલકશ—(જોહરાસે)

મુજતરિબ હૂં ખ્વાબમેં બદ અપની હાલત દેખ કર,
આબમેં રોયામેં દિલ રોયા બશારત દેખ કર!

[સામનેસે નૂરજહાન આતી હય, ઉસપર દિલકશકી નજર જાતી હય.]

દિલકશ—અમ્માં, વ્હો નૂરજહાન ઘબરાઇ હુઇ આ રહી હય.

[નૂરજહાન ઘબરાતી હુઇ આતી હય.]

નૂરજહાન—ભાગો મલિકા, ભાગો; કે તુમ્હારી જિન્દગીકી કિસ્તી ગિર્દાબમેં હય! તખ્તો તાજપર ઠોકર મારો, કે દુશમન તજવીજે ઇન્કિલાબમેં હય!

બયત.

આઝૂ હય મરકી, તખ્તે સુલેમાં છીન લૂં,
હય તમન્ના ખારકી, ગુલસે ગુલિસ્તાં છીન લૂં.

જોહરા—(ઘબરાકર) તફસીલ કર નૂરજહાન, ઇસ ખૌફનાક ખબરકી તફસીલ કર?

નૂરજહાન—ખૂનને જિગરકે ખિલાફ સાજિશ કી, નૂરને નજરકે ખિલાફ સાજિશ કી. યઆને, અસ્લમસે પિસરને માદરકે ખિલાફ સાજિશ કી.

દિલકશ—અફસોસ! ભાઇ અયસા મારે આસ્તીન હો ગયા?

[જોહરા, સામનેસે અસ્લમકો આતા હૂવા દેખતી હય.]

જોહરા—(ઘબરાકર) નૂરજહાન, ભાગ; કે અસ્લમ આતા હય!

[નૂરજહાન, ભાગ જાતી હય, અસ્લમ વ સયફ આતે હયૈં. અસ્લમ, જોહરાસે ફરેબ કરના ચાહતા હય.]

અસ્લમ—અમ્મા જાન, આદાબ. મયૈં એક ખુશ ખબરી સુનાને આયા હૂં, કે મયૈંને અપની બદ ખસ્લતોંસે તોબા કી!

[જોહરા, અસ્લમકે ઘોકેમેં આકર ખુશ હોતી હય.]

જોહરા—બેટા અસ્લમ, મયૈં યહે સુનકર ઇસ કદર ખુશ હુઇ હૂં, જયસે કિસીને મેરે જઇફ દિલમેં એક નઈ રૂહ ફૂંક દી.

અસ્લમ—(કમરા બતાકર) જિસ કમરેકા મયૈંને જિક્ર કિયા થા, વ્હો યહી હય. ઇન બુતોંમેંસે કોઇ અયસા પસંદ કીજિયે, જો આપકે દરબારકી ઝીનત દોબાલા કરે ઔર અસ્લમ, આપકી જુગ્નીલીકી ખુશીમેં વ્હો તુહફા પેશ કરકે, આપકે બુઝે હુવે દિલમેં ઉજાલા કરે.

સયફ—(ખુદસે અલગ) યા ચરાગ ગુલ, પગડી ગાઇબ કરકે ઘોટાલા કરે. [જોહરા, અસ્લમ ઔર દિલકશ, તમામ બુતોંકો દેખકર ઉસકી કયફિયત એક એકકો સુનાતે હયૈં.]

અબયાત.

અસ્લમ—ગંજ થે ચાલીસ જિસકે ય્હે વહી કારૂન થા,
જોહરા—હિર્સકા બંદા મુરીદે દૌલતે મલઊન થા!
અસ્લમ—ય્હે સિકન્દર હય; કે શાહી જિસકી આલમગીર થી,
જોહરા—મુલ્કગીરીકી હવસ ઇસકેબિ દામનગીર થી!
અસ્લમ—ય્હે હય લુકમાં, હકને હિકમત પર જિસે નાઝાં કિયા,
જોહરા—ખાક હિકમત થી! ન અપની મોતકા દરમાં કિયા!
અસ્લમ—ય્હે હય વ્હો જમશીદ, ઇકલીમોંકા જો વાલી રહા,
જોહરા—જામ ઉસકાબી શરાબે સબ્રસે ખાલી રહા.
અસ્લમ—ઇન્સાફે કુલ જહાંનમેં ય્હે નોશીરવાન થા,
સયફ—પથ્થરબી ઇસકે ખૌફસે આબે રવાન થા.
જોહરા—ય્હે બુત પસંદ કરતી હૂં નોશીરવાનકા,
રોશન થા નામ ઇસ્સેહી અદલે જહાંનકા.
ઇન્સાફે મુર્દા નામસે ઇસકે જિયા કરે,
દરબારમેં ય્હે બુતબી ખુદાઇ કિયા કરે.

[સતૂન ફૂટકર એક સિપાહી જાહેર હો કર જોહરાકા હાથ પકડ઼તા હય, જોહરા ઔર દિલકશ ચોંકતે હયેં, જોહરા ડરકર, જમશીદકે સતૂન પર હાથ રખતી હય; કે તમામ સતૂન ફૂટકર સિપાહી દિખલાઇ દેતે હયેં. જમશીદકે સતૂનકા સિપાહી જોહરાકો પકડ઼તા હય, જોહરા ઔર દિલકશ ઘબરાતી હયેં. સબ સિપાહી દોનોંકો ઘેર લેતે હયેં. સયફ શુક્રકે લિયે હાથ ઉઠાતા હય.]

જોહરા—ઓ ખુદા! ય્હે કયસા જુલ્મ!

દિલકશ—(અસ્લમસે) ભાઇ, દગા હય! જફા હય!

અસ્લમ—દુરસ્ત હય, બજા હય.

જોહરા—(ઘબરાકે) અસ્લમ, બચા લો; કે મયેં તુમ્હારી મા હૂં.

અસ્લમ—અસ્લમ મજબૂર હય.

દિલકશ—ભાઇ, રહમ કર, કયૂં કે બુઢ઼ી મા ગમસે મર જાયેગી!
સયફ—બુઢ્ઢે ન મરેંગે તો જવાનોંકે હાથોમેં હુકૂમત કયસે

આયગી ? (અસ્લમસે અલગ) અબ ડટે રહો જુલ્મપર; ન હો દિલ-ગીર, બસ તુમ બાદશાહ બને ઔર મયઁ વજીર.

જોહરા—મેરે બચ્ચે, તેરી જઈફ માં, અપને કાંપતે હુવે હાથોંસે તેરી અજીમુશ્શાન સલ્તનતમેંસે સિર્ફ રહમ માંગતી હય; ભીક દે, ઔર સદે દિલસે દુખી માંકી દુઆ લે.

બયત.

મત કર સિતમ, દો રોજા યેહે દુનિયાયે જિસ્ત હય,
કહેતે હયઁ, માકે પાંવકે નીચે બિહિશ્ત હય.

અસ્લમ—મયઁ ઇસ કદર રિઆયત કર સકતા હૂં; કે તુમ્હારી જાન બખ્શ દૂં, મગર કયદમેં તુમ્હેં જરૂર રહેના પડેગા. (સિપાહિયોંસે) ઇસે જંજીરેં પહેનાવ. [સિપાહી, જોહરાકો જંજીર પહનાતે હયઁ.]

બયત.

જોહરા—જો ડાલી દોનોં હાથોંમેં હય યેહ જંજીર લોહેકી!
ચલ આ કાતિલ, ચલા ગરદનપેભી શમશીર લોહેકી!

જોહરા—બોલ, બોલ અસ્લમ. કે મેરી કમજોર જબાન ખુશ્ક હુઇ જાતી હય! મેરે પાંવકો ચૂમના તેરા ફર્જ થા, મગર યેહ સુફેદ સર; ફરમાબરદાર મા, તેરે કદમોં પર ઝુકાતી હય.

[જોહરા, અસ્લમકે પાંવ પર સર ઝુકાતી હય,
અસ્લમ, ઇન્કારસે પાંવ હટા લેતા હય.]

મુસદ્દસ.

દિલકશ—(ગુસ્સેસે) મારતા હય માંકો કયું બેદર્દ; ઠોકર, દેખના!
ઠોકરે ખાયેગા ઇક દિન તેરાભી સર, દેખના!
સાથ તેરાભી ન દેગા માલ ઔર જર, દેખના!
ચુપ હય; ઢલ જાયગી દમ ભરમેં યકસર, દેખના!
કયા લિયા બઆદે ફના, દુનિયાસે ઉસને સાથમેં ?
થી ન ઇક કૌડીભી અસ્કંદરકે ખાલી હાથમેં.

સયફ—(અસ્લમસે) કૌડી ન થી, મગર નામ તો કિયા.

મિસરા.

જોહરા—(અસ્લમસે) તાજ તો છીના હય, અબ ઇસ નંગે સરકે
બાલ નોચ, ઇક સુફેદીકી હય ચાદર, વ્હોભી ફાડા ચાહિયે.
[આખિર લફ્જ સુનતે કમર આતા હય, માકે
હાથોંમેં બેડી દેખકર હયરાન હોતા હય.]

કુમર--અસ્લમ, ય્હે કયા સરકશી ? (ખુદસે) એ ખુદા !

જોહરા--(કુમરસે) કુમર, મેરી જઈફ આવાજકી ઇમ્દાદ કર, ઇન્તેકામકે બેદાર કરનેકે લિયે ચિલ્લા !

બયત.

ફૂંક ડાલા મુઝકો મેરેહી શિકમકી આગને,
ડસ લિયા મુઝકોહી મેરી આસ્તીકે સાંપને.

દિલકશ--ભાઇ, મદદ કર.

અસ્લમ--કુમર, અગર તૂ માંકા સાથ ન દેગા, તો અસ્લમ તુઝે અપના વલી અહદ બનાયેગા.

કુમર--(ઇન્કારસે) એ ગાસિબ ભાઈ, તુમ્હારી સલતન પર થૂકકર કુમર; અપની માંકે કદમોંમેં સર ઝુકાયેગા.

સયફ--(અસ્લમકો તઅનેસે) લો ! ઔર વલી અહદ બનાવ !

અસ્લમ--(કુમરસે) તેરી માં, કૈદમેં જહરીકે આખરી સાંસ પૂરે કરેગી ! ભાઇકા સાથ દે; કે વહી સાહેબે ઇમ્કાન હય.

કુમર--માં; દીન હય, મા; જિન્દગી હય, મા કાબએ ઈમાન હય. દૌલતકે નશેમેં અંધા ન હો, કે દૌલત દુશમને ઈમાન હય.

મુસદસ.

જો દીકે વાસ્તે હય, તો દીં માંકે વાસ્તે,
અજમત હય માંકી ફર્ઝ મુસલમાંકે વાસ્તે,
ઇન્કારે ફર્ઝ ચાહિયે શયતાંકે વાસ્તે,
શયતાં બનૂં મયૈં હશમતો અયવાંકે વાસ્તે ?
દુનિયાયે દૂંમેં દીનકી કિબ્લાનૂમા કહૂં,
હોએ ન કુફ્ર ગર; તો મયૈં માકો ખુદા કહૂં.

અબયાત.

અસ્લમ--યાદ રખ ! મેરે મુલ્કમેં પનાહગીર કોઇ જિન્દગીભી તેરી માકો ભીક તક ન દેગી !

કુમર--ન દે ! ન દે ! ન દે ! તુમ્હારે મુલ્કકી જિન્દગી તો કયા, અગર જમીન ઔર આસમાનકી જિન્દગીયેં મેરી માંકો ખયરાત ન દેગી; તો અપની ખાલકા દસ્તરખ્વાન બિછાવૂંગા, હડિયોંકી સીખોં પર દિલકા કબાબ; સૂરજકી આસમાની અંગીઠીસે ભૂનકે અપની ભૂકી માંકો ખિલવાવૂંગા.

બયત.

સરકો ચાદર દૂંગા બુનકે અપને સરકે બાલકી,
પાવોંકો દૂંગા મયૈં ઇસકે જૂતી અપની ખાલકી.

અસ્લમ—અચ્છા, મેરા હુકમ તેરી અસીરીકે લિયેભી મજબૂર હય. (સિપાહિયોંસે) ઇસકોભી જકડ઼ લો, ઔર ઝુકા દો કિલઓકા કૂદીમી શાહી ઝંડા.

સયફ—(ખુદસે) અબ હુવા મેરા કલેજા ઠંડા! [સયફ ઠંડી સાંસ ભરતા હય, સિપાહી, કુમરકો પકડ઼તે હયૈં, દિલકશ, ગમ ખાતી હય.]

દિલકશ—(ખુદસે) અલ્લાહ! મયૈં લુટ ગઈ! બરબાદ હો ગઇ! (અસ્લમસે) અસ્લમ, કયા તુમ મા, કુમર ઔર દિલકશકો નહીં પહેચાનતે હો?

જોહરા--દિલકશ, છોડ઼ દે! મલઊનકી મિન્નત ન કર.

બયત.

મેરે હાથોંકા રહે પાલા હય, ઇસ કાલેકો ડસને દે,
મેરે આંસૂકી બારિશ હય, ઇસે મુઝપર બરસને દે.

કુમર—(દિલકશસે) બહેન, જાલિમ કસાઇકી છુરીસે પનાહ ન માંગ!

બયત.

નસીહત કર ન જાલિમકો, કે વોહ સફ્ફાક કુત્તા હય!
હજારો બાર ઘો કુત્તેકો, ફિર નાપાક કુત્તા હય!

દિલકશ--બેશક કુત્તા હય, જો અપને ખાન્દાનકી હડિયેં ચબાના ચાહતા હય.

અસ્લમ--(ચિઢ઼કર) દિલકશ, તૂ ફસાદ કિયા ચાહતી હય? તૂ મેરી રિઆયાકે સોયે હુવે રહમકો જગાના ચાહતી હય, ઇસ લિયે લે, સબસે પહેલે; તૂ હમેશાકે લિયે ખામોશ હો!

[અસ્લમ, દિલકશ પર તપંચા છોડ઼તા હય, દિલકશ ટકાર્રે [illegible] ગિરતી હય, જોહરા; ચિખ માર-કર દિલકશકી છાતીપર પડ઼કર રોતી હય]

જોહરા--(રોકર) ઓ મેરી બચ્ચી! જહીરીકી નિશાની! બૂઢ઼ી માકી કુબ્રમેં કયૂં જા લેટી?

કુમર—(ખુદસે દુખસે) જાલિમ ભાઇને બહેનકો માર ડાલા! ઓ ખુદા! મેરી હસ્તીકા ખજાના લુટ ગયા!

બયત.

આશિયાંકો આગ દી, જાલિમને પરકો નોચકે,
કસ લિયા મુશ્કોંકો મેરી મુવે સરકો નોચકે.

[જોહરા, દિલકશકો બેહોશ દેખકર માતમ કરતી હય.

જોહરા—(રોકર) દિલકશ, ચશ્મ ખોલ ઔર મેરે સુફેદ બાલો પર તાજકી જગેહ ખાક દેખ! માકી તરફસે અપીલ કરનેવાલી બચ્ચી, એક દફા જી ઉઠ; તો મયઁ આસમાનોંકે નીચે આહોંકી બિજલિયોંસે; અસ્લમકી બાદશાહતકો જલા દૂંગી, મયઁ આંસુવોંકે દરિયાસે ઉસ નાફરમાન બેટેકે તખ્તો તાજકો બહા દૂંગી!

બયત.

મેરે ચમનકો લૂટકે વીરાન કર દિયા!
બસ્તી મેરી ઉજાડ઼કે મયદાંન કર દિયા!

[જોહરાકે રોનેસે, અસ્લમ અફસોસ કરતા પચતાતા હય.]

અસ્લમ—(સયફસે અલગ) સયફ, કયા મયઁને યેહે કામ બુરા નહીં કિયા? (ઠહેર કર) મેરી આંખોંસે જહન્નમકી આગ ફૂટ નિકલતી હય! (ઠહેર કર) સયફ! કયા મયઁ ગુનાહગાર નહીં હૂં?

સયફ—(અસ્લમસે અલગ) નહીં. સલ્તનત; ઇસ જાલિમ હાથમેં જુલ્મસેહી આયગી. ઇસ હાથમેં ખૂન હય, તો ઉસ હાથમેં શાદીકી મેંહદી લગાઇ જાયગી. [દિલકશ, આહિસ્તા આહિસ્તા હોશમેં આતી હય, સબ ઇન્તેજારીકી નજરસે દેખતે હયઁ.]

દિલકશ—અમ્મા! (ઠહેરકર) મેરી અમ્મા! મુઝે અપને જંજીરોંવાલે હાથકા બોસા દે? (જોહરા હાથકા બોસા દેતી હય, દિલકશ; બોસા લેકર તડ઼પતી હય.) ઓ! (હિચકી આતી હય) મે–રી જાન!

[દિલકશ, ચીખ મારકર બેહોશ હોતી હય, કુમર ઘબરાતા હય, જોહરા રોતી હય, અસ્લમ, ઘબરાકર અપના દોંનોં હાથ, અપની આંખોં પર રખતા હય.]

કુમર—હાય ! મેરી દિલકશ !

જોહરા—બેટી, મુઝેભી લે જા ! [દોનોંકા માતમ દેખકર અસ્લમકો ચક્કર આતા હય ઘબરાતા હય.]

અસ્લમ—ઉફ ! સયફ, મેરા હાથ થામ ! [સયફ, અસ્લમકા હાથ થામકર, દિલકશકો મરી હુઇ દેખકર કહેતા હય.]

સયફ—કામ હો ચુકા આલી મુકામ !

મુતહૈયૂર.

બાબ દૂસરા—દિખાવ પહેલા.

તહેખાના.

[જોહરા, હયરાન; પરેશાન, બેઠી પહની હુઇ, અફસોસ કરતી નજર આતી હય.]

ગાના.

જોહરા—સિતારે આસમાને શાદીકે સબ ડૂબે જાતે હયેં,
સિતમકી ચમકિ બિજલી ગમકે બાદલ છાયે આતે હયેં.
(જવાની) એ ખુદા ! હૂં ડૂબી જાતી અશ્કકે સયલાબમેં,
(જવાની) નાખુદાને તોડ દી કિશ્તી મેરી ગિર્દાબમેં.
મયૈં કિસ તરહે જીયૂં, કે ન જર હય; ન જોર હય,
મયૈં કિસ તરહે મરૂં, કે ન કફન હય, ન ગોર હય.
રખ્ખા હય કયા ફલક મેરે જિસ્મેં જઇફમેં,
દો ચાર ઘડી સાંસોંકી રૈનકકા શોર હય.—સિતારે.

જોહરા—મેરી ચીખ ન આસમાન સુનતા હય, ન જમીન સુનતી હય ! એક નીલા હય; એક જર્દ હય, એક જહરીલા હય; એક બેદર્દ હય. એ સાનીયે ફિરઔન અસ્લમ !

[અસ્લમ, દબે પાંવ આકર જોહરાકી બાતેં સુનતા હય.]

રુબાઈ.

તેરેભી સરપે ચલતી હય ય્હે ચક્કી આસમાનોંકી,
તેરેભી સરપેં આયેગી કભી ગર્દિશ જમાનોંકી.
વ્હો દાના; કૌનસા દાના હય, જો પીસનેસે બચતા હય,
લગી મુહરે ફના સબપર ખુદાકે કારખાનોંકી.

અસ્લમ—આપ માં હય, ઔર મયૈં અદબસે ગુજારિશ કરતા હૂં, કે તખ્તો તાજસે હાથ ઉઠાવો, અપના કુસૂર માન જાવો.

જુહરા—કુસૂર? કૌનસા કુસૂર? (ઠહેરકે) મેરા ય્હે કુસૂર હય, કે મયૈં તુમ્હેં અદમસે વજૂદમેં લાઇ! મેરા ય્હે કુસૂર હય કે તુમ્હેં શિકમમેં રખકર નવ મહીને તકલીફ ઉઠાઇ!

બયત.

મયૈં દો દિન ઔર જી લેતી તો કાતિલ, તેરા કયા જાતા?
તેરી શમશીર પર કયા રહમકા ઇલ્જામ આ જાતા?

અસ્લમ—આપકા કુસૂર; બેઇન્સાફી, તરફદારી, રિઆયત, હિમાયત. અબ કહો અમ્મા જાન; અબ કહો, તુમ્હારી આંખેં કિસકો દેખતી હયૈં તાજવર!

જોહરા—કમરકો, મયૈં હજાર બાર કહૂંગી કે કમરકો.

અસ્લમ—કમર તો જિન્દગીકા મુહતાજ હય, ચંદ એક સાંસોંકા સવાલી હય.

જોહરા—(ઇન્કારસે) બસ લિયે; કે દુનિયાકે તખ્ત પર, માકે સાથ થૂક ચુકા હય! અબ ઉસકે લિયે ઇમાનકા તખ્ત ખાલી હય.

અસ્લમ—અભી તક તુમ્હારે સરમેં ઉસી ખફકાનકા દૌરાન હય! મયૈં ઉસકા બિલકુલ ઔર પૂરા પૂરા ઇલાજ કરતા હૂં. તુમ્હારી સજાકા પીછે ઇન્તિજામ હોગા; પહેલે કમરકે ગુલશને હસ્તીકો તારાજ કરતા હૂં. [અસ્લમ, ખંજર નિકાલકર ગુસ્સેમેં કમરકો મારનેકે લિયે આગે બઢતા હય, જોહરા, ઉસે હાથ પકડકર રોકતી હય.]

જોહરા—અરે સુન! સુન! તુઝે મેરે ગરીબ આંસુઓંકી કસમ, મેરે બચ્ચેપર રહમ કર! [અસ્લમ, ગુસ્તાખીસે હાથ છુડાકર જાતા હય, જોહરા, અફસોસ કરતી હય.]

રુબાઈ.

હય મશ્કે તનમેં ખૂંકી બૂંદ, ઇક બ્હોભી નિએડે જા,
મયેં ઇક હસ્તીકા છાલા હું, મુઝે નશ્તરસે છેડે જા.
અજલકે મુન્તજિર રોતે હુવે દીદે હયેં મુદ્દતસે,
લગેંગે પાર કિસ દિન મેરે દરિયાવોંકે બેડે જા !

ગાના—રંજ.

જોહરા—હાય ડૂબે તારે સારે હયેં શાહીકે,
આસમાન, મેરા અંધેરા હો ગયા.
સબ સમર લૂટે મેરે ગુલચીંને સિતમસે—ડુબે તારે.
હય તાજો નિશાન, ય્હે સારા જહાન ફાની,
મીટ્ટી હય બિજલી, અબે બારાન પાની.
અજલ સબકા હય,
દેખા મયેં જો ખાબ અપની હસ્તીકા ખૌફનાક,
આલમમેં ઝૂટા થા.—ડૂબે તારે.

[જોહરા, અફસોસ કરતી જાતી હય, મગર સયફકે અસ્લમ બાતેં કરતા આતા હય.]

સયફ—જલાવો, મગર ઇસ તરહ, જલાવો, કે ધૂવાં પયદા ન હો ! મિટાવો, અયસા મિટાવો, કે નિશાં પયદા ન હો !

બયત.

ચલાવો ખંજરે કીના, મગર આહિસ્તા; આહિસ્તા.
ઉઠાવો ફિત્ના રફ્તા; રફ્તા, શર આહિસ્તા; આહિસ્તા.

અસ્લમ—(સયફસે) આહિસ્તા બોલો. (ઇધર ઉધર દેખકર) યહાં કોઈ હય ?

સયફ—નહીં. (અસ્લમસે) આપ કહેતે હયેં, કે કુમરકો મારના ચાહિયે ! નહીં. સાહેબ, ય્હે ખૂન હજમ હોનેવાલા નહીં. ઇસ્સે પહેલે; કે કુમર, જહાનસે નાબૂદ હો જાય, મલિકા જોહરાકે દોનોં હાથ કલમ કરવા દો, ફિર ચાહે કુમરકે સાથ દિલકશકોભી ગોરકે ગઢેમેં લિટા દો.

બયત.

બુઝાહી દો અગર સૂરજકો, હો તારોંકા ડર કયસા ?
જહન્નમહી જો ઠંડા હો, તો ફિર ખૌફે શરર કયસા !

અસ્લમ—સચ હય, મગર ઇસ કામકા સરંજામ તુમ્હારાહી ફર્જ હય.

સયફ—હાં, મેરાહી ફર્જ હય.

બયત.

કોઈ અગર દિખાયે હથેલીમેં ચાર ચાંદ,
નાખૂનમેં દિખાવૂં ઉસે દસ હજાર ચાંદ.

[સયફ, જેબસે કાગજ નિકાલકર અસ્લમકો દેતા હય]

આપ ઇસ ફરમાન પર દસ્તખત ફરમાવેં. આજ ચંદ એક જલ્લાદ મેરે મકાન પર મુલાજમતકે લિયે આયે થે, ઉનકા હુનર આજમાનેકે લિયે, સબસે પહેલા કામ મયેંને ઉનકો, મલિકાકે દોનોં હાથ કટવાનેકા સમઝાયા હય. હુજૂર, ઉનકે અફસરકા નામ ઇન્કિલાબ હય, ઉસે જનાબ જાતે જાતે ઇધર ભેજ દેં. [અસ્લમ, તહરીરકો પઢકર, જેબસે પેન નિકાલ કર, અપના દસ્તખત કર દેતા હય, સયફ, કાગજ અપની જેબમેં રખતા હય.]

અસ્લમ—સયફ, મયેં જાતા હૂં. બહુત ખૂબીકે સાથ કામ કરના, ઇસ કામમેં અપના નામ કરના.

[અસ્લમ જાતા હય, દૂસરે તરફસે નૂરજહાન, જલ્લાદ ઇન્કિલાબકે લિબાસમેં ખુદિયા આતી હય.]

બયત.

સયફ—(ખુદસે) બહે નિકલ એ રહમ આંખોંસે તૂ પાનીકી તરેહ,
ગયજ બરસા આગ, બર્કે આસમાનીકી તરેહ.

[નૂરજહાન, સયફકે સામને હોકર આદાબ બજાતી હય.]

નૂરજહાન—આદાબ હુજૂર.

સયફ—તુમ કૌન ?

નૂરજહાન—જનાબકા નયા બૂલાયા હુવા જલ્લાદ; ઇન્કિલાબ, ઔર ઉસકે હમરાહી.

સયફ—ઇન્કિલાબ, મુઝે વોહ દિલ ચાહિયે; જો પથ્થરસે જિયાદા સખ્ત હો ! ઉન હાથોંકી હાજત હય, જિન્હોંને જુલ્મોં સિતમકે સિવા કુછ કામ કિયા ન હો ! ક્યા યહ સબ બાતેં તુમમેં મૌજૂદ હયેં ?

નૂરજહાન--હાં; ક઼િબલા, મૌજૂદ હયેં.

બયત.

બ્હો આગ હૂં, જો ભડકૂં, તો પથ્થર પિઘલ પડે !
કુબ્જેસે ખંજરોંકી જબાને નિકલ પડે !

સયફ—લો યેહ પરવાના. (પરવાના જેબસે નિકાલ કર દેતા હય, નૂરજહાન, સલામ કરકે લેતી હય) એક બૂઢી ઔરતકો અંદર તાલાશ કરો, ઔર ઉસકે હાથ, ઇસ હુકમનામેકે મૂજિબ કલમ કરો.

નૂરજહાન—(ઝુકકર) બ્હેતર હુઝૂર.

[સયફ જાતા હયે, નૂરજહાન, સામનેસે જોહરાકો આતી હુઇ દેખકર, એક તરફ ખડી હોતી હય, જોહરા, દીવાનેપનમેં બડબડાતી આતી હય.]

જોહરા--(ખુદસે) આસમાનોનેભી દરવાજે બંદ કર લિયે ! જમીન-ભી બહરી હો ગઇ ! સુનાઉં; તો કિસે ફરિયાદ સુનાઉં ? ચિલ્લાઉં; તો કિસ ઉમ્મેદપર ચિલ્લાઉં ? (નૂરજહાનપર નજર જાતી હય) તુમ કૌન?

નૂરજહાન--(પરવાના દિખાકર) હુઝૂર, યેહ પરવાના મુલાહિજા ફરમાઇયે. (જોહરા, પરવાના લેકર ઉસે પઢતી હય, નૂરજહાન અફસોસ કરતી હય) અફસોસ ! ઓ તકદીરકે ખૌફનાક ઇન્કિલાબ, અફસોસ !

જોહરા—(તહરીર પઢકર નૂરજહાનસે) અચ્છે જલ્લાદ, ઇસ પરવાનેકો તો મેરે હાથોંકી હાજત હય !

નૂરજહાન—હાં, હુઝૂર.

જોહરા—(આજજીસે) ઓ જલ્લાદ ! ઇન કમજોર હાથોંકે લિયે કયા યેહ સજા કમ હય, કે જંજીરોંકા વજન ઉઠાયે ફિરતે થે ? ઇન હાથોંકે લિયે યેહ સજા કમ થી; કે અસલમકે કયદખાનેકી ચક્કિયેં પીસ પીસકર વરમકી તકલીફ ઔર દર્દકે સદમેં ઉઠાયે ફિરતેથે ? મેરે અસલમસે જાકર કહો; કે યેહ હાથ સિર્ફ ખુદાકી તરફ ઉઠાને કે લિયે રહેને દો !

બયત.

દોનો હાથોંકે લિયે હય એક બસ મેરા સવાલ,
ઔર જંજીરે તેરી મનશા હો તો દસ બીસ ડાલ.

[જોહરા, મારે ડરકે અપને હાથોંકો આસ્તીનમેં છુપાતી હય.]

નૂરજહાન—હુકમ ટલ નહીં સકતા. હાથ આસ્તીનોંમેં મત છુપાવો, ઇધર તશરીફ લાવો.

જોહરા—અચ્છા, અગર દુઆકે લિયે યહ હાથ નહીં રહને દેતે, તો ફક્ત ભીક માગનેકે લિયે રહેને દો !

નૂરજહાન—યેહેભી ન હોગા. [નૂરજહાન, ખંજર નિકાલતી હય, જોહરા, દોઝાનૂ હોકર, દોનોં હાથ સામને કરકર રોકતી ઔર મન્નત કરતી હય.]

જોહરા—(ખુદસે રોકર) બચાવો ! બચાવો ! કોઇ મેરે હાથ, લિલ્લાહ બચાવો ! (આસ્માનસે) આસ્માન ! તેરેસે મિન્નત કરતે કરતે મેરી જબાન થક ગઇ ! ફરિશ્તો ! તુમ્હેં પુકારતે પુકારતે મેરા હલ્ક ખુશ્ક હો ગયા ! (ખુદાસે) એ ખુદા ! તુઝસે પનાહ માંગતે માંગતે મેરે હિલતે હુવે દાંત ઘિસ ગયે ! (નૂરજહાનસે) અચ્છે જલ્લાદ ! ઠહેર, દો મીનટકે લિયે રહમ કર !

રુબાઇ.

ન મયેં છુટતી હૂં ઔર ન જાતી હૂં મર, ન ઇધરકી રહી, ન ઉધરકી રહી,
મયેં તો હો ગઇ સૂરતે શમ્એ સહર, ન ઇધરકી રહી, ન ઉધરકી રહી.
ન ચમનકો અદમકે મયેં જાહી સકૂં, ન રસાઇ હય હસ્તીકે નખ્લ તલક,
મુઝે ફેંકા હય કાંટોંમેં નોચકે પર, ન ઇધરકી રહી, ન ઉધરકી રહી.

નૂરજહાન—બસ, ફરિયાદ બેસૂદ હય. વાવયલા બેકાર હય. ક્યૂં કે મયેં ફરમા બરદાર હૂં, હુકમકા તાબેઅદાર હૂં. [નૂરજહાન, જોહરાકે દોનોં હાથ પકડતી હય, જોહરા ચિલ્લાતી હય.]

જોહરા—એ ખુદા ! મેરે હાથ, મેરે કાંપતે હુવે હાથ કોઇ બચાનેવાલા નહીં ? (ઘબરાહટસે હોશ ખોતી હય) યા અલ્લાહ ! તૂ ગ—વાહ ! [જોહરા, બેહોશ હોકર ગિરતી હય, નૂરજહાન, ખુશ હોતી હય.]

નૂરજહાન—(ખુદસે) ખૂબ હુવા ! એ મેરી ચાલાકી, હોશિયારીકે ફિત્રતી જાદૂ, ચલ ! (જેબમેંસે સૂર્ખ રંગકી શિશ્યા વ પટટી નિકાલકર.) એ અકલ ઔર તદબીરકે બનાયે હુવે જંતર, નિકલ !

[ધીમી ગત બજતી હય. નૂરજહાન, જોહરાકે હાથોંકો બંદ કરકે ઉસપર પટ્ટિયેં બાંધકર સુર્ખ રંગ છિડકકે, શિશ્યા જેબમેં રખકર, ડગલેકે અંદર છિપાયા હુવા દો બનાવટી હાથ નિકાલતી હય, ઔર ઉસે સૂર્ખ રંગ છિડકે હુવે રૂમાલમેં બાંધતી હય, ઇતનેમેં સયફ આતા હય, નૂરજહાન, નકલી હાથકી ગઠડી જમીપર રખકર, ઉઠકે આદાબ બજાતી હય.]

સયફ—(નૂરજહાનસે) બહુત દેર હુઇ. ઇસ છોટેસે કામકે લિયે ઇતની દેર ઇન્કિલાબ ?

નૂરજહાન—આલી જનાબ, કામ હો ચુકા. (ગઠડી બતાકર) લીજિયે વ્હે બેકસ હાથ. [સયફ, હાથ કાટા હુવા સમઝકર, અપને ઔર અસ્લમકે સરસે બલા ટાલનેકે લિયે, ઔર રિઆયાકી બદનામીસે બચનેકે લિયે બદલ જાતાહય.]

સયફ—(અંજાન બનકર) અરરર ! આખિર તૂને હાથ કાટહી ડાલે?

નૂરજહાન—ખાદિમ, હુજૂરકા હુકમ કયસે ટાલે ?

સયફ—(મક્કારીસે) હુકમ મયંને કયા દિયા થા ? કિસ લિયે દિયા થા ?

નૂરજહાન—જનાબ, હાથ કલમ કરનેકા હુકમ આપ્હીને દિયા થા !
[સયફ, નૂરજહાનકે ગલે પડતા હય, બાતસે મુકરતા હય.]

સયફ—તૂ ઝૂટ બોલતા હય ? મયંને તો ફકત હાથ કાટનેકા ખૌફ દિલાનેકે લિયે કહા થા.

નૂરજહાન—હુજૂરકો યાદ નહીં, તો વ્હે પરવાના જુરૂર યાદ દિલાયગા. [જેબસે નિકાલ કર પરવાના પેશ કરતી હય.]

સયફ—(લેકર ઉસે દેખકર) કૌનસા પરવાના ? (ઉસે ફાડકર) પરવાના ઝૂટા હય ! [સયફકી પુકાર સુનકર અસ્લમ આતા હય.]

અસ્લમ—સયફ, ઇસ સુનસાન જિન્દાનમેં કયસા શોરો પુગાં ?
[સયફ, અસ્લમકો આંખકા ઇશારા કરતા હય.]

સયફ—(ફરેબસે) જુલ્મ હુવા ! અંધેર હુવા ! હમારી મલેકાકી જાનપર સિતમ કિયે ગયે ! હુજૂરકી વાલિદાકે હાથ કલમ કિયે ગયે !

બયત.

ન આયા, પર ન આયા રહમ કુછ હાલતપે બિસ્મિલકી,
વ્હો કરતી રહે ગઈ મન્નત જફાયે તેગે કાતિલકી.

અસ્લમ—(ગમકસે) વ્હે હાથ, મેરી વાલિદાકે હાથ, કિસ જાલિમને, કિસ કાતિલને, કિસકે હુકમસે કાટે ?

બયત.

ઉજાડે કૌનસે હાથોંને બૂટે ઉસકે ગુલશનકે ?
કલમ તન તનકે કિસને હાથ માદરકે કિયે તનકે ?

નૂરજહાન—(હિમ્મતસે) મયૈંને કાટે આપકે પરવાનેસે, સયફકે ઇર્શાદ ફરમાનેસે.

અસ્લમ—મયૈંને કોઇ પરવાના નહીં ભેજા !

સયફ—યેહ સરાસર બુહતાન હય ! મયૈંને મલેકાકે હાથસે જંજીરેં તોડનેકો કહા થા, ઇસ જાલિમને હાથ બેકાર તોડ ડાલે ! મયૈંને કફસકે આહની તાર તોડનેકો કહા થા, ઇસને નફસકે તાર તોડ ડાલે !

અસ્લમ—ઓ ખૂની ! પાજી ! બદ જબાન ! તૂ અપની મૌતસે ભી ન ડરા ? અપને હાથોં અપની જિન્દગીકા જામ ભરા ? બોલ ? બેઇમાન, બોલ ?

નૂરજહાન—(હિમ્મતસે) બેઇમાન તો આજ તખ્તો તાજકા વાલી હો ગયા ! બેઇમાન તો માકો જંજીરોંમેં ડાલકર સુલતાને આલી હો ગયા !

બયત.

યે હીં વ્હો, જિસને કિબ્લયે ઈમાં ગિરા દિયા,
જન્નત તબાહ કરકે જહન્નમ બના દિયા.

અસ્લમ—હાથ કાટના મેરા હુકમ ન થા.

નૂરજહાન—તો હાથ કાટના મેરાભી કામ ન થા.

સયફ—ફિર યેહ (ગઠડી બતાકર) કયૂં કર હુવા ?

નૂરજહાન—યેહ બિલકુલ નહીં હુવા.

અસ્લમ—(ગઠડી દિખાકર) તો યેહ કયસે હાથ હયૈં ?

નૂરજહાન—જયસી તુમ્હારી જબાને હયૈં.

સયફ—યઅની ?

નૂરજહાન—દોનોં નકલી યેહ હાથભી, ઔર તુમ્હારી જબાનભી ! જયસે મુઝે દેકર જબાને બદલ ગયે, અયસેહી યેહ હાથભી તુમ્હારે હાથોમેં બદલ ગયે. [જોહરાકે હાથ સલામત રહેનેકી હકીકત સુનકર, અસ્લમ ઔર સયફ હયરત હોતે હયૈં.]

અસ્લમ—બદલ ગયે ? કયા માકે હાથ તૂને બચાયે ?

નૂરજહાન—મયૈંને કયા બચાયે ! (અપના હાથ બતાકર) ઇન હાથ કે બનાનેવાલે હાથોંને બચાયે.

બયત.

બેશર્મ થા તૂ, જિસને કે માકે કટાયે હાથ,
(ખુદાસે) ઉસકો તો શર્મ થી, કે વ્હે જિસને બનાયે હાથ.

[અસ્લમ, ગુસ્સેસે સર હિલાકર દાંત પીસતા હય.]

[જોહરા, જરા હોશમેં આતી હય, મગર અસ્લમ ઔર સયફ ઇસ બાતસે નાવાકિફ હયૈં.]

અસ્લમ—અબ મલેકાકે ઇવજ તેરે હાથ કાટે જાયૈંગે!

નૂરજહાન—કાટો, કે વ્હે હાથ વફા પર સદકે ન હોંગે, તો કિસ કામ આયૈંગે? [મલેકા આંખેં ખોલકર ઇધર ઉધર દેખતી હય.]

સયફ—(મલેકાકે તરફ ઇશારા કરકે) ઇસકે હાથ તૂને બચાયે, તેરે હાથ કૌન બચાયેગા!

જોહરા—(બિલકુલ હોશમેં આકર) મેરે હાથ કોઇ નહીં બચાયેગા! (અસ્લમ ઔર સયફકો દેખકર) ઓ દરિન્દોં! મૂજીયો! તુમ ફિર આયે હો? [ઉઠ બયઠતી હય.]

બયત.

લો ડાલો ઔર જંજીરેં, કે હોં જિનકી બડ઼ી કડ઼િયાં,
હરઇક પોંચેમેં પોહચેં મિસ્લ મોતીકી લડ઼ી કડ઼િયાં.

સયફ—(અસ્લમસે તઅનેસે) સુનિયે હુજૂર! મોતીકી લડ઼ી! અભી તક શાહી મિજાજકી ગરમી ઠંડી નહીં પડ઼ી!

અસ્લમ—સયફ, રહમ ન કર, કલેજેકો પથ્થર કર! મલેકાકે હાથ તૂ કલમ કર, ઔર ઇન્કિલાબકા કાટતા હૂં મયૈં સર.

[જોહરા, ખુદાસે દુઆ માંગતી હય.]

જોહરા—ઓ ખુદા! બચા મેરે હાથ!

[સયફ, જોહરાકી તરફ, ઔર અસ્લમ, નૂરજહાનકી તરફ બઢ઼તા હય, નૂરજહાન, તપંચા નિકાલકર દોનોંકે તરફ તાકતી હય.]

નૂરજહાન—(પુકારકર) ખબરદાર! (અસ્લમ ઔર સયફ, તપંચા દેખકર પુતલેકી તરહ થમ હો જાતે હયૈં) મૂજીયો! હટ જાવો! હટ જાવો! જાનોંકી ખયર ચાહતે હો, તો હટ જાવો! જાલિમોં! દરબારે ખુદાકા દરવાજા બંદ નહીં હય! (તપંચા દોનોંકે સામનેહી તાક કર, મલેકાકો હાથ પકડ઼કર ઉઠાતી હય) મલેકા, ન ઘબરા! અબ તુમ્હારે સરપર

બદલેકી બદલી છાઈ હય. તુમ્હારા ઇન્તિકામ લેનેકે લિયે, (જલ્લાદકા લિબાસ ઉતારતી હૈ) ઇન્કિલાબ જલ્લાદકી જગેહ, વહી ગરીબકી લડ્કી નૂરજહાન આઇ હય. [અસ્લમ ઔર સયફ દોનોં, નૂરજહાનકો પહેચાન કર હકકે બકકે હો જાતે હયેં.]

અસ્લમ—નૂરજહાન !

સયફ—ફરેબમે' ફરેબ ! ઇન્કિલાબમે' ઇન્કિલાબ !

નૂરજહાન—હાં જનાબ ! મયેંને ઇન્કિલાબકા ભેસ બનાયા. જયસે તુમને ઇન્કિલાબ કિયા, વયસે મયેંને ઇન્કિલાબ કર દિખાયા.

જોહરા—ઓ ખુદાકે હક ઔર ઇન્સાફ ! તૂ જિન્દા હય ? મેરે બૂઢે, કમજોર હલ્કકી આવાજ સુનનેવાલે ખુદા ! તૂ મુજસિમ ઇન્સાફ હય, તેરે ઇન્સાફકા આઇના સાફ હય.

બયત.

ફલ ગયા જિસ ફસ્ત પર કિસરા તકબ્બુર બોલકે,
રોતી હયેં દો ચાર કર્બ્રે, અબ વહાં મુંહ ખોલકે.

નૂરજહાન—(દોનોંકો તપંચા દિખાકર) ખબરદાર ! ખબરદાર જરા સરકે, તો દિમાગ ઉડ જાયેંગે સરકે !

[મલેકાકો બગલમેંસે પકડકર, પિછલે પયરસે નૂરજહાન, તપંચા તાકતી, ચલતે ચલતે બોલતી હય.]

બયત.

હયેં ખુદ ખતરેમેં, જિનકે હાથમેં ખંજર સિતમકે થે,
ગહનમેં આ ગયે તારે, કે જો બઢ બઢકે ચમકે થે.

[ધીમી ગત-નૂરજહાન ઔર મલેકા જાતે હયેં, અસ્લમ ઔર સયફ, નૂરજહાન ઔર નકલી હાયકી ગઠડીકી તરફ દેખતે, બુતકી તરફ ખડે રહેતે હયેં.]

બાબ દૂસરા—દિખાવ દૂસરા.

મિરજાકા ચમન હોટલ.

[મિરજા ઔર હિજાબ, આપસમેં મસલહત કરતે આતે હયેં.]

હિજાબ—તુમ કહેતે હો કે ઘસીટા નાફરમાન હય? બેઇમાન હય?

મિરજા—અરી નાફરમાન નહીં, તો કયા હય? હમસે લડભિડકર દોનોંકો ઘરસે નિકાલ દિયા, તો કયા યેહ ઇમાનદારીકા કામ કિયા?

હિજાબ--મેરે ઇકલૌતે બેટેકો મત કોસો! ઉસને નિકાલ દિયા તો કયા હુવા? હમારા ચમન હોટેલ તો યહાં ખૂબ ચલતા હય. આખિર વ્હો નાલાયક ઉસ મેમડીકી જૂતિયેં ખાતા ખાતા યહાં આયેગા, હમારે પયર પર સર ઝુકાયેગા.

મિરજા—વિલાયત જાકર તઅલીમો તરબિયત સીખ આયા, ઔર આકર બાપકો ભઠિયારા ઔર ખાનસામા બનાયા!

હિજાબ—અબ મુસાફરોંકી આમદકા વકત હુવા. ચક્કીકો બુલાવો, કુછ કહેના હો, તો હુકમ ફરમાવો.

મિરજા--(અંદર ઘડીપર નજર ફેંકકર) બેશક, રેલ આ ચુકી. (પુકારતા હય) અબે ઓ ચક્કી? (જવાબ ન પાનેસે) ચક્કી નફર?

ચક્કી—(અંદરસે) હાજિર બંદા પરવર.

[ચક્કી આકર આદાબ બજાતા હય]

મિરજા—ચક્કી, રેલ ગાડી આ ચુકી. મુસાફરોંકે આનેકા ટેમ હુવા. કોઇ આય તો ખૂબ ખાતિર કરના, જો માંગે સો હાજિર કરના.

ચક્કી—અભી લો.

મિરજા—કુછ કામ પડે તો હમેં બુલાના, બાવરચીખાનેમેં આના.

ચક્કી—અભી લો. [મિરજા ઔર હિજાબ જાતે હયેં, ઘસીટા એક ત્રંક ઔર બિછોના હાથમેં લિયે, દૂસરે તરફસે આતા હય, ઔર ઉસે એક તરફ રખકર ચક્કીસે પૂછતા હય.]

ઘસીટા—ચમન હોટેલ યહી હય?

ચક્કી—જી હાં જનાબ, યહી હય. હુકમ ફરમાઇયે, કયા ચાહિયે, બતાઇયે?

ઘસીટા—એક આરામ કુરસી ઘસીટ લા, વ્હીસકીકા પેગ પિલા, ખાના તૈયાર કરો.

ચક્કી—તૈયાર હય હુજૂર, અભી લો.

ઘસીટા—ઔર સુન. ડાકખાને જલ્દી જા, મેરે નામકા ખત લા, દો મીનટમેં જા ઔર એક મિનટમેં વાપસ આ.

ચક્કી—સરકાર, અભી લો. (ઘસીટા અપના પાર્ટ પઢતા હય, ચક્કો, હુકમ પર હુકમ સુનકર ઘબરાતા હય. ખુદસે) વાહ! પહેલા મુસાફર આયા, તો દીવાના! અબ ઇસકો કયસે સમઝાના! દો મિનટમેં જા ઔર એક મિનટમેં વાપસ આ! યહ મેરી ટાંગે હયેં યા મોટર કાર!

ઘસીટા—મેરી મેમ બાહેર આઈ હો; તો ઉસકો બુલા, મેરા જૂતા ઉતાર જા.

ચક્કી—અભી લો જનાબ. (ખુદસે) યા અલ્લાહ! હુકમ પર હુકમ સુનકર મયેં તો ઘબરા ગયા! [ઘસીટા, ચક્કીકો ગયા હુવા ન દેખકરં ઉસપર ચિઢતા હય.]

ઘસીટા—કમબખ્ત! યહીંકા યહીં હય, ઔર બોલતા હય, અભી લો? [ચક્કો, ઘબરાહટમેં ઉલટા સુલતા બોલતા હય.]

ચક્કી—હાં હુઝૂર, અભી લો. મેમકો ઘસીટ લાઉં, કુરસીકો ઉતાર જાઉં, બૂટકો બુલા લાઉં.

ઘસીટા—(ચિઢકર) ક્યા બકતા હય યૂ ફૂલ! મેમકો ઘસીટ લાઉં?

ચક્કી—(ઘબરાકર) તોબા! ભૂલા, ભુલા, જનાબ! મેમકો ઉઠા લાઉં, કુરસી બુલા લાઉં, બૂટકો ઉઠા જાઉં.

ઘસીટા—(બેઝારીસે) નોનસેન્સ! અરે દીવાને! તૂ ક્યા પાગલ-ખાનેસે ભાગ આયા? જા, જલ્દ મેમકો બુલા લા, કુરસી ઉઠા લા.

ચક્કી—હાં સરકાર, અભી લો. (ઘસીટા પાર્ટ પઢતા હય, ચક્કો, અપને મનમેં કુછ ઔર મંસુબા કરતા હય) બેટા ચક્કો, અગર ઉલટા ચક્કર ન ચલાયગા તો ચનેકી તરેહ પીસ જાયગા!

[ઘસીટા, ચક્કીકો વહીંકા વહીં દેખકર ચિઢતા હય.]

ઘસીટા—યુ પાગલ! બંદરકી તરહે મુંહ દેખતા અભીતક ખડા હય? જા, જલ્દ જા, સબ હુકમ ફૌરન બજા લા.

ચક્કી—હાં આકા, અભી લો. મગર મયેં અકેલા એક આદમી, ઔર ઇસ કદર કામ!

ઘસીટા—તૂ નૌકર હય યા હજ્જામ !

ચકકી—હુઝૂર, પોસ્ટમાસ્ટર મર ગયા, ખાનસામાં ગુજર ગયા. ટાંગોમે ગઠિયા હય; મયૈં જાબી નહીં સકતા, હાથોંમે' બૂખાર હય; કુછ લાબી નહીં સકતા ! [ઘસીટા, ચિઢકર; ચક્કીકો મારને ધસ્તા હય.]

ઘસીટા—જાવ યૂ ગધા !

ચકકી—(ડરકર પીછે હટકર) અબી લો જનાબ, અબી જાતા હૂં, મેમ ઔર કુરસી લાતા હૂં.

[ચક્કી, ઘસીટાકો દેખતા, ડરતા હુવા જાતા હય, ઘસીટા, દેસીઓંકી સુસ્તીપર અફસોસ કરતા હય.]

ઘસીટા—કમબખ્ત દેસીયોંકા કામ સૂસ્ત, નામ સુસ્ત, કલામ સૂસ્ત, સબ સુસ્ત ! ઔર આફરીન ઇંગ્રેજ ! ઉનકા સબ કામ ચૂસ્ત ! (યાદ કરકર) બેટા ઘસીટા, આજ તક તો અકડમે' કામ ચલાયા, કર્જ-દારોંકો ઉડાયા, મગર અબ જિયાદા વકત યેહ લાફ ન ચલેગી, કિસી ન કિસી દિન કલઇ ખૂલેગી. આજ તક તો કાસમ કસાઇકો, હારૂન હલવા-ઇકો, નન્નુ, નાનબાઇકો, નૂર નાઇકો ટાલા, મેમકે ગવનકી સિલાઇકા દિયા હવાલા. દુકાનસે (અપના બૂટ દેખકર) યેહ બૂટબી ઉધાર લાયા, જેબ-મે' તો ફૂટી કૌડીબી નહીં, ઔર ચમન હોટેલમે' આયા. અબ દેખિયે, આગે કયા હોતા હય ! અગર વ્હો વાર'ટ લેકર આયૈંગે, તો ઘસીટે, તેરે બારહ બજ જાયૈંગે ! ઇન સબ આફતોંસે બચનેકા ઇલાજ એકહી હય, કે મેરીસે એકટરીકા હુનર પૂરે તૌરપર સીખું, ઔર અપની અમીરીકા ભરમ છોડકર કિસી નાટક કમ્પનીમે' એકટર બનૂં, કુછ કમાકે અપના કર્જા પૂરા કરૂં. [નાટકકા પહેલા વર્ક પઢતા હય.]

"દરબારે લખનૌ.

નાટક તીન બાબકા."

(ખુદસે) નવ્વાબ આસિફુદ દૌલાકા પાર્ટ તો ઠીક યાદ કિયા હય. અબ કિસી નામી કમ્પનીમે' નોકર રહેનેકી ફિક્ર કરૂં.

[ચક્કી, કુરસી લાકર રખતા હય, ઘસીટા બયઠતા હય.]

ચક્કી—લો હુઝૂર, કુરસી તો ઉઠા લાયા.

ઘસીટા—અબ બૂટ નિકાલો. [ચક્કી બૂટ નિકાલતા હય.]

ચક્કી—ઔર કયા હુકમ હય? અબ મેમકો ઉઠા લાવૂં?

ઘસીટા—(આંખે નિકાલકર) મેમકો ઉઠા લાતા હય?

ચક્કી—(કાન ચિમટકે) નહીં જનાબ, ભૂલા!

ઘસીટા—(જોરસે) જાવ, જલ્દી બુલા લાવ.

ચક્કી—યહ લો; અભી લો. યહ ગયા ઔર લાયા.

ઘસીટા—(ચિઢકર) ગયા ઔર લાયા? કહાં હય?
[લાત મારને ઉઠતા હય.]

ચક્કી—યહ લો અભી લો.
[ચક્કી બોલતે બોલતે ભાગ જાતા હય, ઘસીટા, બયઠકર દેસીયોંકી ચાલપર ચિઢતા હય.]

ઘસીટા—કમબખ્ત દેસીયોંસે; આગે લાત ઔર પીછે બાત કરના ચાહિયે. (અદા કરકે પાર્ટ પઢતા હય) "દુનિયાકો કયા ખબર, કે મયૈં મઆમૂલી આદમીકે લિબાસમેં આસિફુદ દૌલા નાવાબ હૂં, ઔર મેરે સાથ મેરી પ્યારી માં, નસરાની ભેસમેં હય. અહેલેકારો, મુઝે ગયર ન સમઝો. દરબાર સજાવો, ફૌજ બુલાવો, તાજ પહેનાવો, સબ હાજિર હો જાવો. [ચક્કી, મેરીકા હાથ પકડકર ઘસીટકે લાતા હય.]

ચક્કી—હાજિર હય સરકાર. મેમકો ઘસીટ લાયા, ખિદમત બજા લાયા.

મેરી—(ચક્કીપર ચિઢકર) યૂ રાસ્કલ! યૂ પાગલ!

ઘસીટા—(ધસકર) યૂ બદમઆશ! બદફમાશ!
[ચક્કી અપનેકો બચાતા હય.]

ચક્કી—યહ લો, અભી લો. [ચક્કી ભાગ જાતા હય.]

ઘસીટા—મેરી, મયૈંને પાર્ટ ઠીક યાદ કર લિયા, અબ એકટીંગ સિખાવો, તમન્ના પૂરી કરો.

મેરી—અબ ખૂલે દિલસે, બેફિક્ર, કિસી તખ્તેપર ચઢકે બડી આવાજસે પાર્ટ બોલો, ઔર પીછે એકટીંગ સીખો, તો ઇસકા લુત્ફ ઉઠાવો. (પુકારતી હય) બોય? (ફિર) બોય?

ચક્રી—(અંદરસે) ય્હે લો, અભી લો મેમ. (ચક્રી આતા હય) હુકમ જનાબ?

મેરી—શહરમેં કોઇ લાયબ્રરી હય? [ચક્રી લાયબ્રરીકો; રાયબરેલી શહેર સમઝકર જવાબ દેતા હય.]

ચક્રી—હાં, રાય બરેલી હય, મગર દૂર હય.

મેરી—નોનસેન્સ!

ઘસીટા—રાયબરેલી નહીં, લાયબ્રરી, યઆની કુતબખાના.

ચક્રી—તો અયસા બોલો સરકાર. વ્હો તો સામને હય.

મેરી—ડિયર, મયેં કુતબખાનેમેં જાતી હૂં, અભી આતી હૂં. તુમ જોર શોરસે પાર્ટ બોલો, મયેં વાપસ આકે એકટિંગ સિખાતી હૂં.

ઘસીટા—હાં; જાવો, જલ્દ વાપસ આવો. (મેરી જાતી હય) બોય? મેરા બૂત સાફ કરો.

ચક્રી—અભી લો સરકાર. (ચક્રી, દોજાનૂ બયઠકર બૂટ સાફ કરતા હય, ઘસીટા, પાર્ટ પઢ઼ને પઢ઼તે પાર્ટકો આંખો પર રખકર સો જાતા હય, ઔર નીંદમેં ખરાટે લેતા હય. ચક્રી બૂટ સાફ કરતે કરતે, બૂટમેં આસિફુદ દૌલા નામ પઢ઼તા હય.) આ સિ ફુદ દૌલા! (ચોંક કર) અરે ય્હે કૌન! આસિફુદ દૌલા! (ઉઠકર) યા અલ્લાહ! લખનૌકા આસિફુદ દૌલા નવાબ! (ઘસીટેકો સર તા પા દેખકર) ઇસ ગરીબ ખાનેમેં! ઇસ સાદે લિબાસમેં! [ઘસીટા, ખ્વાબમેં નાટકકા પાર્ટ બડ઼બડ઼ાત હય, ચકકી, સુનતા હય.]

ઘસીટા—(નીંદમેં) પ્યારી! દુનિયાકો કયા ખબર, કે મયેં મઆમુલી આદમીકે લિબાસમેં, નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા હૂં?

ચકકી—(અજબમેં ખુદસે) અરરર! સચમૂચ ય્હે તો નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા આયા હય! ઔર મેમકે લિબાસમેં અપની વાલિદા-કોભી સાથ લાયા હય. યા અલ્લાહ! તેરી પનાહ!

[સામને મિરજાકો દેખકર, આહિસ્તા, સીટ સીટ કરકે ઇશારેસે બુલાતા હય, મિરજા, આહિસ્તા આતા હય.]

મિરજા—(આહિસ્તા) કયૂં ચક્રી? કયા હય?

ચક્રી—(ઘસીટેકો બૂટ દિખાકર) ય્હે દેખો, કયા હય?

મિરજા—(હંસકર) કયસા બેવકૂફ હય। મયેં દેખ રહા હૂં, બૂટ હય.

ચક્કી—બૂટમેં દેખો, કૌન છુપા હય! [ચક્કી, બૂટ ઉઠાકર ઉસમેં નામ દિખાતા હય, મિરજા પઢતા હય.]

મિરજા—આસિફુદ દૌલા. (અજબમેં ચક્કીસે) કોન? નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા!

ચક્કી—અજી વહી! લખનૌકા નવ્વાબ! [ઘસીટા, નીંદમેં બડ-બડાતા હય, મિરજા ઔર ચક્કી, ઇન્તેજારીસે સુનતે હયેં.]

ઘસીટા—(નીંદમેં) દુનિયાકો કયા ખબર, કે મયેં મઆમૂલી આદમીકે લિબાસમેં નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા હૂં, ઔર મેરે સાથ મેરી પ્યારી મા, નસરાની ભેસમેં હય.

મિરજા—(અજબમેં) યા ખુદા! યહે તો સચમૂચ આસિફુદ દૌલા, આલી મુકામ! ચક્કી, જા, જલ્દી નવ્વાબ ઇફ્તેખારખાંકો બુલા લા. કહેના, કે હમારે ચમન હોટેલમેં નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા ઔર ઉનકી મા ભેસ બદલ કર આયે હયેં, ખુફિયા તોર પર તશરીફ લાયે હયેં. અહેલેકારોંકો ભિજવાયેં, ઔર ખુદભી તશરીફ લાયેં.

ચક્કી—અભી લો હુજૂર. યહે લો; ગયા, જા પહુંચા.

મિરજા—(ગુસ્સેમેં) કમબખ્ત! કહેતા હય; કે જા પહુંચા, ઔર અબતક યહીં હય?

ચક્કી—(બગલમેં બૂટ દબાકર) જનાબ, અભી લો.
[ચક્કી જાતા હય, ઘસીટા, નીંદમેં ફિર બડબડાતા હય.]

ઘસીટા—અમ્મા જાન! અગર કોઈ હમેં પહચાને; તો ઢોંગ પર ઢોંગ મચાના, મગર યહે કભી જાહિર ન કરના; કે યહે આસિફુદ દૌલા ઔર મયેં ઇસકી માદર સુલ્તાના!

મિરજા—(સુનકર ખુદસે) હાં, જાના! અરે અબ તુમ હમસે કયા છૂપાવગે? હીરેકો કબતક છૂપાય ધૂલ, કાંટોંમેં છુપતા નહીં ફૂલ. (સબ અહેલેકારો બાઅદબ, દબે પાંવ, ઇન્તેજારીસે, ઘસીટેકો દેખતે હુવે આતે હયેં, મિરજા, આહિસ્તાસે સબકો હુકમ કરતા હય.) સબ સફ બ સફ હો જાવો, લબ તક ન હિલાવો.

[સબ સીધે ખડે રહેતે હયૈં, નવ્વાબ ઔર ચક્રી આતે હયૈં. નવ્વાબ, આહિસ્તા જાકર ઘસીટાકે પયર પર દોનોં હાથ રખકર ચૂમતા હય. સબ અહેલેકારો, નકલ કરકે જમીનપર હાથ લગાકે ચૂમતે હયૈં. ચક્રી, બગલમેં દબાયે હુવે બૂટકો ચૂમકર, આંખોંકો લગાકર, ઘસીટાકે પયરકે પાસ રખતા હય.]

નવ્વાબ—(મિરજાસે) તુમકો કયસે મઆલૂમ હુવા; કે યહે મુસાફિર નવ્વાબ આસિફુદ દૌલા હય?

[ઘસીટા, નીંદમેં પાર્ટ બડબડતા હય.]

ઘસીટા—અહેલેકારો! મુઝે ગયર ન સમઝો. દરબાર સજાવ, ફૌજ બુલાવ, તાજ પહેનાવ, સબ હાજિર હો જાવ.

[નવ્વાબ ઇફતેખારખાં, ઘસીટાકે બડબડાને પર યકીન લાકર એક અહેલેકારકો તાજ લાનેકા હુકમ ફરમાતા હય.]

નવ્વાબ—જલ્દ જાવ, મેરા તાજ લાવ. (અહેલેકાર જાતા હય, નવ્વાબ સબસે) અફસોસ! તુમ્હારા નવ્વાબ તુમ્હારે શહેરમેં આયા, ઔર તુમમેંસે કિસીને પતાભી ન બતાયા? (ઘસીટા અંગરાઇ લેતા હય, આંખે મલતા હય) દોજાનૂં હો જાવ, આલી કદર જાગે!

[ઘસીટા જાગતા હય, સબ દોજાનૂ હોતે હયૈં. ઘસીટા અપને ધ્યાનમેં, ચક્રીકો હુકમ કરતા હય.]

ઘસીટા—ક્યોં, તુમને બૂટ સાફ કિયા? (સબપર નજર પડતી હય. દો બાર ચુપચાપ અત્રાફ નજર ફિરાકર સબકો દેખકર હયરાન હોતા હય. ખુદસે) યા જુલ જલાલ! યહે ખ્વાબ હય, યા ખિયાલ! (સબસે) તુમ કૌન હો તમામ?

સબ—(એક ઢબ ઔર અદાસે) જહાંપનાહ! હુઝૂર કે ગુલામ.

[ઘસીટા, ફિર, દો બારા અત્રાફ નજર ફિરાકર સબકો દેખતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) જહાંપનાહ! યા અલ્લાહ! (સબસે) ગુલામ તુમ કે મયૈં?

સબ—(એક અદાસે) આપ આલીજાહ!

ઘસીટા—(હયરતસે) મયૈં આલીજાહ?

સબ—(એક અવાસે) નવ્વાબ આલી મુકામ.

ઘસીટા—(ચોંકકર) મયૈં આલી મુકામ?

નવ્વાબ—વાલા હશમ, ઇસ અદના ચમન હોટેલમેં ક્યૂં ક઼દમ રંજા ફ઼રમાકે આયે? કમતરીનકે અદના મહેલમેં તશરીફ઼ ન લે આયે?

ઘસીટા—(હક્કા બક્કા હોકર ખુદસે) યા ઇલાહી, ય્હે કયસી તઅજીમે શાહી! (ઇત્મીનાનકે લિયે મુહપર થપ્પર મારકર) નહીં, નહીં, મયૈં સોતા નહીં, જાગતા હૂં. (નવ્વાબસે) હજરત! આપ બતલા સકતે હો, કે મયૈં સોયા હૂં, યા જાગતા હૂં?

નવ્વાબ—આપ બેદાર, હુશઆર હયૈં.

[ઘસીટા ઇધર ઉધર દેખતા હય.]

ઘસીટા—(નવ્વાબસે) ય્હે તિલસ્માતકા હય મકાન, યા રાજા ઇન્દરકા પરસ્તાન?

નવ્વાબ—ન તિલસ્માત હય ન પરસ્તાન! ય્હે હય ચમન હોટેલ મેહેરબાન. [ઘસીટા, દોનોં હાથોંકો ચીમટકર, જાગનેકી અપની ખાતરી કર લેતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) હાં, હાં, જાગતા હૂં. (સબસે) આપ બતલા સકતે હો કે મયૈં કૌન હૂં?

સબ—(એક અવાસે) આપ હમારે મેહેરબાન, હમારે નવ્વાબ આલી ઈમ્કાન.

ઘસીટા—(ખુદસે હયરત હોકર) અરે એક પંદરા મિનટ આંખ બંદ કરનેસે મયૈં મેહેરબાન ઔર સાહેબે ઇમ્કાન હો ગયા? (સબસે) અરે સાહેબો, તુમ ભૂલતે હો! અભી અભી તો મયૈં ગરીબ ઘસીટા થા.

નવ્વાબ—(કુછ ઓર સમઝ કર) ઘસીટા? કિસ બે અદબને આપકો ઘસીટા?

ઘસીટા—(ખુદસે) અરે! મેરે નામ ઘસીટાકો ય્હે ક્યા સમઝ ગયે? (નવ્વાબસે) આપ બતલા સકતે હો; કે આપને મેરા ક્યા નામ રખ્ખા હય?

નવ્વાબ—સરકારકા નામ આલી જાહ! આસિફુદ દોલા! ય્હે નામ હુજૂરકી વાલિદાને રખ્ખા હય.

ઘસીટા—મેરી વાલિદા કૌનસી?

ચક્કી—જો અભી અભી સરકારકે સાથ થી.

ઘસીટા—(ચોંકકર) અરે તોબા! વ્હો તો મેરી બીવી હય.

નવ્વાબ—(જબાન કાટકર) અસ્તગ્ફાર! અસ્તગ્ફાર! માકો હુજૂર ફરમાતે હયૈં બીવી?

ઘસીટા—(સબસે) અરે યારો, કૌન ઉલ્લૂકા પઠ્ઠા નવ્વાબ હય? તુમ કિસકો હુજૂર ઔર સરકાર બનાતે હો? બીવીકો મા બનાતે હો?

સબ—હુજૂર કહેતે હયૈં હુજૂરકો.

[સબ, એક અદાસે સર ઝુકાતે હયૈં, ઘસીટા, હયરત કરતા હય, અહલેકાર તાજ લાતા હય, સબ સાથ મિલકર મુબારકબાદીકા ગાના ગાતે હયૈં.]

ગાના.

ઘસીટા—મયૈંને નવ્વાબી જૂતેસે પાઈ,

સબ—રે કહો અપસાન સાહેબ.

બનાવો, બહેકાવો, સતાવો હમેં નાહીં આશીજાહ!

ઘસીટા—વાહ! વાહ! વાહ! વાહ! વાહ! વાહ!—મયૈંને.

સબ—હમેં ઝૂટા ન બનાવો, હોશિયારી ન દિખાવો,
તુમ હો નવ્વાબે આલી હશમત જી.

રૂબાઈ.

નવ્વાબ—તકલિફ કયૂં ઉઠાતે હો હમતો હયૈં બલેમેં,
મોતિકે હાર પહેનિયેગા ચલકે ગલેમેં.

ઘસીટા—અયમાલ નામા હો ગયા મેરા જો સબ સિયાહ,
શાહી મિલી ગઇ, મેરી જૂતેકે તલેમેં.
જાતકા બટિયારા, નવ્વાબીને મારા,
કિસમત ફૂટી, જો મયૈં યાં આયા!
પકડ; પકડ, રપડ; ઝપડ, દિયા તાજ.

ઇફ્તેખારખાં—ચલોજી.

ઘસીટા—વાહવાહ!—મયૈંને.

ઘસીટા—(હયરતસે) અરે તોબા! લાહોલવલા! વ્હો હોટલ હય,

કે પાગલખાના! (સબ, ફિર એક અદાસે ઝુકતે હયઁ) બાબા! બાર બાર સર ન ઝુકાવો! લાવો, અપની જૂતિયેં મેરે સર પર ઉઠવાવો.

[સબકી જૂતીયોંકો હાથ લગાકર અપને માથેપર હાથ રખતા હય, સબ તઅજ્જુબસે પાંવ બચાકર પિછે હટતે હયઁ.]

નવ્વાબ—(ઘસીટાસે) મઆજ અલ્લાહ! નવ્વાબ સાહેબ સલામત! ઇસ કદર ખાકસારી?

ઘસીટા—(હાથ જોડકર) ખાકસારી કયસી? સાહેબ, મયઁ તો ખાનદાની ખાકસાર હૂં. મેરા બાપ ભટિયારા, દાદા ઘસિયારા, પરદાદા નાનબાઇ, ઉસકા બાવા હજ્જાવાઇ, ઔર આગે ખાનદાનકા નિશાન ગુમ! અબ કહો, ખાકસાર મયઁ કે તુમ?

નવ્વાબ—નહીં, હુઝૂર! હમ બહેકનેવાલે નહીં. હુઝૂર તો હમેં બનાતે હયઁ.

ઘસીટા—મયઁ બનાતા હૂં, કે તુમ સબ મુઝે જબરદસ્તીકા નવ્વાબ બનાકે બનાતે હો? અચ્છા, યે હે તો બતાવો, મયઁ કિસકા નવ્વાબ હૂં?

સબ—હમારા.

નવ્વાબ—હમારા તો કયા, બલકે સારે અવદકા નવ્વાબ. ચલિયે, આલીજાહ! ગુલામકે મહેલમેં તશરીફ લાઇયે, ખાસા તનાવિલ ફરમાઇયે. (અહલેકારકે હાથમેંસે તાજ લેકર) નવ્વાબ સાહેબ, પહેનિયે યે તાજ મુબારક. [નવ્વાબ, ઘસીટાકો તાજ પહેનાતા હય, વોહ ઉસે સરસે ઉતાર કર, બંદરકી તરેહ બાર બાર દેખતા હય.]

ઘસીટા—અચ્છા; ભાઇ, ઔર બનાઓ! યા તો મયઁ ચકરમ હૂં, યા તુમ ઘનચક્કર હો!

નવ્વાબ—(સબસે) અહેલેકારો, ઉઠાવો નવ્વાબે વાલા જાહકો કાંધોંપર. [સબ ઘસીટેકી ટાંગોંમેં હાથ ડાલકર ઉઠાને ચાહતે હયઁ, ઘસીટા ઘબરાતા હય.]

ઘસીટા—(ઘબરાકર) અરે ભાઇયો! જીતેજી કાંધોંપર ન ઉઠાવ, કબરસ્તાન ન પહુંચાવ, મયઁ જીતા હૂં. (સબ જબરદસ્તી ઉઠાતે હયઁ.) વાહ! જબરદસ્તી મુર્દા બનાતે હયઁ! જીતેહીજી જનાજા ઉઠાતે હયઁ!

(ખુદસે) બેટા ઘસીટા, શાહી તો છપડ ફાડ કર આઇ, અબ શાયદ ફકીરી જમીન ફાડકર આયેગી. [સબ દુઆ દેકર ખુશી મનાતે હયેં, ગાતે રિઝાતે હયેં.]

ગાના.

સબ—વાલા હસબ, ચલો આલી મહેલમેં તુમ,
 ઇશરતકો હમ સબ હયેં ગુલામ તો.
 રહો ન હોટલમેં, નહીં રહે તુમારી શાન—વાલા.
ઘસીટા—નહીં મયેં નવાબ ખાના ખરાબ!
 છોડો મુઝે તુમ બહેરે ખુદા! જાને દો!
ઇફતેખારખાં—વાહજી!
સબ—વાહજી!
ઇફતેખારખાં—અફસર હો!
સબ—બરતર હો, સરવર હો.

ઘસીટા—જનાજા મેરા જો તુમ જીતેજી ઉઠાતે હો, ગધે તુમી હો, કે ઉલ્લૂ મુઝે બનાતે હો?

ઇફતેખારખાં—નોકર; ચાકર, કમતર; મિલકર, ચલકર, ઇનકો લો ઉઠા.

સબ—ખુશ-સિયર, લો, કાંધે પે ચઢો, લો બઢો.—વાલા.

[સબ, કદમ કદમ, દાયેં બાયેં પયરસે, સીધે ચલકર, ગાતે બજાતે, જાતે હયેં.]

બાબ દૂસરા—દિખાવ તીસરા.

મહેલ.

[અસ્લમકે ચંદ દોસ્ત, ફૂલોંકે હાર પહેને બયઠે હયેં, ગુલામ, શરાબકી કિશ્તી લિયે ખડે હયેં.]

મુસદ્દસ.

અસ્લમ—(સબસે)
 બામે ફલક હય નામ મેરે આસ્તાનકા,
 કૌનો મકાં હય ગોશાનશીં ઇસ મકાનકા.

ડંકા બજા હય દહરમેં તબ્લો નિશાનકા,
માહીસે માહ તક મેરી સિક્કા હય શાનકા.
(દોસ્તોંકો બતાકર) ચશ્મક જન, અયસે બજમકે મેરે ચરાગ હયૅં,
સૂરજકો તપ હય, ચાંદકે સીનેમેં દાગ હયૅં.

(દોસ્તોંસે) અય મેરે બાગે હુકૂમતકે સરસબ્જ નૌનિહાલો! મેરી તાજ-પોશીકી ખુશીમેં; જામે શરાબ ઉડાવો, ઇસી જગહપર, જહાં ઇન્સાની કુરબાનીયોંકા ખૂન, મૌતકી લપકતી હુવી જબાનને ચાટા હય; તુમભી દસ્તરખ્વાન બિછાવો. (ગુલામસે) લા સાકી, ગુલામી લા.

બયત.

પાની પિલા બ્હો, કતરોંસે જિસકે શરર ઝડેં,
આંખોંસે સાકી, ફૂટકે શોઅલે નિકલ પડે.

[ગુલામ, શરાબકા જામ પેશ કરતે હયૅં,
સબ ગાતે હયૅં.]

ગાના.

સબ—લા લા તૂ ભરકર સાકી, રખ શિશેમેં ન બાકી તુ કતરા,
દિલમેં નહિં કુચ્છ અપને ખતરા અબનો જરા.
ગુલામ—પ્યાલા આલા, બાલા!—લા લા.

દોહા.

ભર કે લાઇ હયૅં ઘટાયેં, સયકડોં મશ્કેં શરાબ,
આ રહે હયૅં મૌજમેં દરિયા લિયે સાગર હબાબ.—લા લા.

[નકીબ આકર આદાબ બજાતા હય.]

અસ્લમ—નકીબ, ક્યૂં? કોઇ લાયા ખબરે અજીબ?

નકીબ—અય રશ્કે દારા વ જમ, એક ગવૈયા, હુજૂરકી તાજ-પોશીકી ખુશીમેં કુછ ગાના સુનાને આયા હય, આજકી તહનીયતમેં ઇનઆમકી ઉમ્મીદ લાયા હય.

અસ્લમ—હાજિર કરો. [નકીબ સર ઝુકાકર જાતા હય.]

બયત.

હો સરોદો ચંગ શામિલ મયકશીકે રંગમેં,
નાલયે દિલકશ સુનેં ઇશરતકે શોરો શંગમેં.

[સબ, શરાબ પીતે હયૅં, નૂરજહાન, ગવૈયાકે લિબાસમેં મએ બજવૈયાકે આતી હય, સબકો સલામ કરતી હય. અસલમ, ઉસે દેખકર અપના હુનર દિખાનેકે લિયે તાકીદ કરતા હય.]

અસ્લમ—સુબહાન અલ્લાહ ! અય જન્નતકા રાસ્તા ભૂલકર, રિંદોંકી મહફિલમેં આનેવાલી હૂર, અપની મસ્ત આવાજસે બદમસ્તોંકો કર મસરૂર. મગર યાદ રખ; કે મયૈં નમરૂદ ઔર જુહહાકસે જિયાદા જાલિમ ઇન્સાન હૂં ! તેરા ગાના અગર મેરા દિલ જિતેગા, તો ગોયા મેરી જાન, તાજો; તખ્તકે સિવા, જો ઇન્આમ માગેગી; વહી પાયગી. ઔર અગર ન જીત સકી; તો યહ શીરીં આવાજવાલી ગરદન યહીં કાટી જાયેગી !

નૂરજહાન—(હિમ્મતસે) યહ કૌલ હુવા ?

અસ્લમ—હાં, હુવા. [નૂરજહાન, ગાના શુરૂઅ કરતી હય.]

ગાના.

નૂરજહાન—

જોબન આયો કયસા નિગોડ઼ા, અંગિયાં હો ગઇ તંગ,
ઇસકો કે ઉસકો કયસે સભાલૂં, દોનોં હયૈં મુરખ સંગ
નશેમેં ઉભર આયેં કિયે મયૈંને જતન લાખ લાખ.—જોબન.
મયૈંને કસકે જો બાંધી રાત, રેશમકી ડોરી,
મુંવે બારાજોરી ઝાંકે જાલીસે ચોરી ચોરી.
કિન સીખલાઇ ઇન્હેં સીના-જોરી ?
જગમેં રહી કુછ લાજ ન મોરી.
કારે કરૂં, મોરા કહા ન માને.
થામી ન જાય ઉમંગ, છલિયેરે, યે છલિયેરે.—જોબન.

[ગાનેકે બઅદ, નૂરજહાન, નાચકર સબકો રિઝાતી હય, સબ શરાબકી બહારમેં ખુશ હોકર લટ્ટૂ હો જાતે હયૈં.]

સબ—વાહ ! સુબહાન અલ્લાહ !

અસ્લમ—આફ્રીન ! માંગ, અય દિલફ્રેબ કજ્જાકન, માંગ ! મયૈં કૌલ હારા, અપના સવાલ કર આશકારા.

નૂરજહાન—મયૈં, (રુક રુક કર) માંગતી હૂં એક સર.

[સબ ચોંકતે હયૈં.]

અસ્લમ—સર ? તો અપની શર્તકો યાદ કર બદગોહર !

નૂરજહાન—મયૈં સર ઇસ લિયે માંગતી હૂં, કે તુમ્હારી આસ્તીન, એક ખામોશ ડસનેવાલે સાપસે પાક હો જાય. સર ઇસ

લિયે માંગતી હૂં, કે તુમ્હારી સલ્તનકે મજબૂત શાહતીરોંકો ચાટકર ખાક કરનેવાલી દીમક, ખાક હો જાય!

બયત.

દુશમન હૂવા હય આપકા જો તખ્તકે લિયે,
સીનેમેં કીના હય, ઉસી બદબખ્તકે લિયે.

અસ્લમ—મેરે ભાઇકા સર? સરે કુમર!

નૂરજહાન—ઉસી દુશમનને ખાક બસરકા સર.

અસ્લમ—(સોચકર ખુશીસે) હાં, દિયા. જો મેરે સરકા દુશમન ખુદસર હય, ઉસકા સર દિયા. જા, ઔર જલ્લાદી લિબાસ પહનકર આ, મયેં ઉસ કુયદીકો જિન્દાનસે નિકાલતા હૂં, તેરે સુપુરદ કરતા હૂં. આકર તૂ અપના કામ કર, ઉસ ના-કામકા કામ તમામ કર.

નૂરજહાન—બજા હુજૂર.

[નૂરજહાન, આદાબ બજાકર મચ્ચે બજવૈયા જાતી હય.]

અસ્લમ—દોસ્તો, તશ્રિફલયા. [સબ, સર ઝુકા કર જાતે હયેં. અસ્લમ, સીટી બજાતા હય, એક દરવાજા ઘુમકર કુમરકે કુયદખાનેકા પિંજરા નજર આતા હય. અસ્લમ, પિંજરેકા દરવાજા ખોલતા હય, કુમર પા બ જંજિર બાહેર આતા હય.]

રુબાઈ.

કુમર—તેજ ઇજાકે લિયે હયેં તીરો નસ્તર ઔરભી?
હય કોઈ બાકી સિતમ, મેરે સિતમગર ઔરભી?
ગર્દિશોંકે દૌરસે દાનેકી સૂરત પિસ ચુકા!
(આસમાંસે) દેગા કયા ઓ આસમાં! દો ચાર ચક્કર ઔરભી?

બયત.

અસ્લમ—બનકે જંજિરોંકે બલ દેંગે યહે અજદર ઔરભી,
બનકે મછલી, ખૂનમેં તયરેંગે ખંજર ઔરભી.

કુમર—ઓ યૂસુફકે બેદર્દ ભાઇયોંકા નામ જિન્દા કરનેવાલે ભાઈ! અબભી સોચ, કે તેરી જાલિમ છુરીસે ખાન્દાનકે દાગ, અગર તૂ કુયામત તકભી રોતા રહા, તો તેરે આંસૂ ન ધો સકેંગે!

રુબાઇ.

કયાંમત આને દે ઔર જુલ્મ, તખ્ત-અજ-બામ હોને દે,
અભી તો હય સિતમકી સુબ્હ, ગાફિલ! શામ હોને દે.

ઉધર તેરે ખૂને જૌહર, ઇધર મેરે ખુલે' દફતર,
ખુદાકે સામને દોનોંકે પેશ અંજામ હોને હૈ.

અસ્લમ—બદબખ્ત ! તેરે સર પર મૌતકા બાદલ ગરજનેવાલા હય !

કુમર—મેરે સર પર ક્યા, યહ ડંકા તેરે સરપરભી બજનેવાલા હય.

અસ્લમ—તૈયાર હો; કે મૌતકી તયારી હય.

કુમર—ખબરદાર હો; કે આજ મેરી, ઔર કલ તેરી બારી હય.

અબયાત.

અસ્લમ—શીરાજા; જાન ! જાનકા તેરી બિગડ ગયા,
ખંજર દિલે સિતમજદાકે દિલમેં ગડ ગયા !

કુમર—પયદા હુવા શજર જો, ચમનસે ઉખડ ગયા.
બસતા થા કલ મકાન જો, વહો આજ ઉજડ ગયા.
શદાદસે મિટે, જો ખુદાઈ થે કર ગયે,
બંદે હજારો તુઝસે, ખુદા બનકે મર ગયે !

ગાના.

કુમર—
સગે જહાન તૂ, ફારૂં જમાન તૂ,
થૂ ! થૂ ! તેરે જર પર ! જારે, જારે, જારે, ઓ નાદાન !—સગે.
ઓ કાફર, મુઝે ન બે ઇમાની સીખા, શરમા ! શરમા !—સગે.
આલી નિશાન હો, વાલા નિશાન હો,
આખિર મિટ્ટિમેં જાયેગા, ફનાહ હો જાયેંગા, છોડકે સબ.
કાલા માર હય તૂ, છુપા ખાર હય તૂ, ફાની, જાર હય તૂ,
પાપી સરકો ઝુકા.

અસ્લમ—(જબાની) બસ ચૂપ !—સગે.

[નુરજહાન, સિયાહ લિબાસ પહેનકર, મુંહપર બુર્કઅ ડાલે આતી હય.]

અસ્લમ—(કુમરસે, નુરજહાનકો બતાકર) યહ દેખ ! તેરા અંજામ દિખાનેવાલા કાતિલ આયા. (નૂરજહાનસે) કયૂં ઓ ખૂબસૂરત કાતિલ ! ખંજરભી કહીં પાયા ?

નૂરજહાન—દારાફર ! યહ હય ખંજર.

[નૂરજહાન, કુમરસે ખંજર નિકાલકર દિખાતી હય.]

અસ્લમ—જો સોંપા હય તુઝકો કામ, વ્હો કર જલ્દી સરંજામ. અગર ન માને, ઔર કાબૂમેં ન આય, તો જલ્દ મુઝે જતાના, મયૈં ઔર મદદ દૂંગા!

નૂરજહાન—હુકમ શાહેવાલા. (અસ્લમ જાતા હય, ઉસકો થોડી દેર તક દેખકર નૂરજહાન, કુમરકા દિલ આજમાનેકે લિયે, ઉસે પ્યારસે દેખકર, આહિસ્તા) કુમર, તુમ બચ સકતે હો.

કુમર—કયસે! [નૂરજહાન, ખંજર મ્યાન કરકર જાહેર હોતી હય.]

નૂરજહાન—(આહિસ્તા) કુમર, મુઝે પહેચાન! મયૈં મુજસ્સિમ, તેરી જિન્દગી હૂં નૂરજહાન!

કુમર—(હયરતમેં) નૂરજહાન? મેરી આજાદીકે મુબારિક ફરિશ્તે! પહેલે બતા; કે મેરી દુખી મા જિન્દા હય, યા મર ગઈ?

નૂરજહાન—વ્હો જિન્દા હય, ઔર તુમભી સલામત હો. જિસ હિકમતસે તુમ્હારી માકો બચાયા, તુમભી બચ જાવો. (આહિસ્તા) યહાં મુર્દા બનકર પડે રહો; મેરી અર્જ હય, જાન બચાનેકે લિયે ફરેબ કરના ફર્જ હય.

કુમર—રહબર ફરિશ્તે! મયૈં રાજી હૂં.

[કુમર, મુર્દેકી તરહ સોતા હય, નૂરજહાન, સુર્ખીસે છિડ્કા હુવા કપડા જેબસે નિકાલકર, કુમરકે કુરતેમેં દાખિલ કરતી હયૈં, અસ્લમ, આહિસ્તા આહિસ્તા, દબે પાંવ આતા હય.]

અબયાત.

અસ્લમ—ચાંદ ડૂબા યા નહીં? સૂરજ અંધેરા કર ચુકી?
યા અજલકી રાત ગફલતકા સવેરા કર ચુકી?

[નૂરજહાન, કુમરકી તરફ ઇશારા કરકે કહેતી હય.]

નૂરજહાન—જિન્દગીકે આબમેં દરિયાકો ખાલી કર ચુકી,
લો, ફનાકે મોતીસે, દામન તુમ્હારા ભર ચુકી.

અસ્લમ—(ખુશ હોકર) રાહત મિલી, કે રંજકા અબ વક્ત ટલ ગયા,
ધક દિલકે આબલેસે વ્હે કાંટા નિકલ ગયા!

[અસ્લમ, હાથ ઉઠાકર શુક્ર કરતા હય, નૂરજહાન, કુમરકી તરફ તકતી રહેતી હય—તહૈયુર.]

બાબ દૂસરા—દિખાવ ચોથા.

નવ્વાબ ઇફ્તિખારખાંકા મહેલ.

[અહેલેકાર, ઘસીટેકો શાહાના કુરસીપર બિઠાકર લાતે હયેં, દૂસરે અહેલેકાર, બા અદબ, નવ્વાબ ઇફ્તેખારખાં સાહેબકે સાથ આતે હયેં, ઘસીટા, દીવાનાવાર ચિલ્લાતા હય.]

ઘસીટા—(પુકારકર) હુજૂર, ઘસીટા આલીજાહકી સવારીપર ધ્યાન રહે ! જબરદસ્તી કે નવ્વાબ તશરીફ લા રહે હયેં.

[નકીબકે લિબાસમેં ચકકી આકર, ઘસીટાકે પયરકે પાસ જૂતી રખકર જાતા હય, સબ આદાબ બજા લાતે હયેં.]

ઘસીટા—સાહેબો ! વાસ્તે ખુદાકે મુઝે ન બનાવો ! જિયાદા ન સતાવો ! ચમન હોટેલસે લાકર દો રોજ હુવે મુઝે નાહક હયરાન કરતે હો, મેરી બીવીકો કયૂં પરેશાન કરતે હો ?

[ચકકી, આકર ઘસીટાસે અર્જ કરતા હયા.]

ચકકી—હુજૂર, હુજૂરકી અમ્માજાન તશરીફ લાઇ હય.

ઘસીટા—અરે મયેંને બાર બાર કહા, કે અમ્માજાન ન કહો ! વ્હો તો મેરી બીવી હય.

નવ્વાબ—બસ કરો હુજૂર, હમસે મત છુપાવો, અમ્માકો બીવી ન બનાવો. [ચકકી જાતા હય.]

ઘસીટા—તો કયા મયેં બીવીકો મા કહૂં ?

નવ્વાબ—આલીજાહ ! માંકો માંહી કહેના જેબા હય.

ઘસીટા—અચ્છા બાઇ. જયસે જબરદસ્તીસે મુઝે નવ્વાબ બના દિયા હય, બીવીકો માંભી કહેલવાલો. [સાથ ચકકીકે મેરી આતી હય.]

મેરી—(ઘસીટાસે) પ્યારે શોહર ! યે કયા બનાવ હય ? ખવાબ હય, યા ખિયાલ હય, યા નાટકકા દિખાવ હય ! દો રોજસે યે કયા હો રહા હય ?

[મેરી, અતરાફ દેખકર હયરત હોતી હય.]

સબ—(અજબમેં) શોહર ! [ચકકી જાતા હય.]

નવ્વાબ—(હઁસકર સબસે) મલિકા સાહેબભી મસખરી હયેં !

હસીટા—(મેરીસે) ક્યૂં ? પ્યારી અમ્મા જાન !

મેરી—(તિફરી ચઢાકર) અમ્માજાન ? વાહજી ! ઇન સબકે સાથ તુમભી ઢોંગ કરને લગે ? નાટકકા સોંગ કરને લગે ?

હસીટા—અમ્મા, ભેદ ન છિપાવો, જાહેર હો જાવો, કે મયેં તુમ્હારી માં હૂં.

મેરી—(હયરતસે ખુદસે) ભેદ ! (હસીટાસે) કૌનસા ભેદ ! માં બન જાવૂં ! કિસકી ?

હસીટા—વાહ ! તુમને મુઝે પયદા નહીં કિયા ?

મેરી—ક્યા તુમ દિવાને હો ગયે હો ?

હસીટા—કયા તુમને મુઝે ગોદિયોંમેં નહીં પાલા ?

મેરી—(ખુદસે) હેં ! યેહ કયા ઘોટાલા ! (મેરી સબકો પાગલ સમઝકર હયરત હોતી હય.)યેહ સબ દીવાને, શોહર દીવાના, યા મયેં દીવાની ?

હસીટા—નવ્વાબ સાહેબ, (સબસે) ઔર અય મેરી વફાદાર રિઆયા ! અફસોસ હય કે, મેરી મા મુકર જાતી હય, શરમાતી હય.

[મેરી, હસીટાકો પાગલ સમઝકર ઘબરાતી હય.]

મેરી—(ઘબરાકર) અય સાહેબો ! ખુદાકી કસમ ખાકર કહેતી હૂં, કે મયેં ઇનકી બાવી હૂં. આપ સબને ઇનકો બહેકાયા; બનાયા, જિસ્સે ઇનકા મગજ ચકરાયા, યેહ પાગલ બના હય.

નવ્વાબ—(મેરીસે) હમ સબ કસમ ખાકર કહેતે હયેં, કે તુમ હમારે ઇસ બાદશાહકી અમ્મા-જાન હો. હુઝૂરકા મગજ ઠિકાને પર હય, મગર આપકા દિમાગ ચકરમ બના હય, ચક્કરમેં આયા હય.

હસીટા—બેશક.

મેરી—પ્યારે હસીટા, સબકે બહેકાનેસે તુમ પાગલ હુવે ?

હસીટા—પાગલ હમ દોનોંમેંસે એક, યા તો યેહ સબ દરબાર.

નવ્વાબ—તોબા ! મલિકા સાહેબા, આપ હમકો શરમા રહી હય, યેહ કયા સુખન ફરમા રહી હય ?

[મેરી, હર તરફ દેખકર હયરત હોતી હય.]

મેરી—પ્યારે હસીટા, (આસપાસ દેખકર) યેહ મકાન આલીશાન ! શાહી સામાન ! નવ્વાબી દોર ! અમીરાના તૌર ! યેહ તમાશા હય કયા ? [ચક્રી આકર અર્જ કરતા હય.]

ચક્કી—હુઝૂર, નવ્વાબે આલીકી તશરીફ આવરીકી ખબર સુનકર, ચંદએક આદમી દરપર કુછ ફરિયાદ લાયે હયેં.

ઘસીટા—હાજિર કરો, અભી ફયસલા હો જાયગા. ક્યૂં અમ્મા-જાન ? (મેરીસે કાનમેં) મયેં સવાલ કરૂં તો તમ કહેતી જાવો, કે સુબહાન અલ્લાહ !

મેરી—સુબહાન અલ્લાહ ! [ચક્કી, બસ્ત્યાંઉં પાઉંવાલાકે સાથ આકર આદાબ બજા લાતા હય, બસ્ત્યાંઉં સલામ કરતા હય, ઘસીટા ઔર મેરી બસ્ત્યાંઉંકો દેખકર ચોંકતે હયેં, ચક્કી જાતા હય.]

ઘસીટા—(બસ્ત્યાંઉંકો દમસે) ક્યૂં સીનોર ? તુમારી કયા ફરિયાદ હય ?

બસ્ત્યાંઉં—અમરા નામ સીનોર નહીં, બેસ્ત્યાંઉં હય.

ઘસીટા—અચ્છા મેસ્ત્યાંઉં, બોલો, કયા કહેના હય ?

બસ્ત્યાંઉં—યોર હાઇનેસ ! એક રાસ્કલ બેરીસ્ટર, અમરા ડબલ રોટી, છે મહીને તક ઉધાર ખાકર ઇસ મુલ્કમેં ભાગ આયા હય. આઈ વૉન્ટ વોરંટ ઑન ધ્યાટ ચૅપ.

ઘસીટા—(મેરીસે અલગ) મેરી, અબ નવ્વાબીકી કલઇ ખુલનેકા વક્ત કરીબ આયા ! મેસ્તાઉં આયા તો દૂસરે કર્ઝદારભી આયેંગે, હમ દોનોંકા ભાંડા ફોડ઼ જાયેંગે ! (બસ્ત્યાંઉંસે) મેસ્ત્યાંઉં !

બસ્ત્યાંઉં—નો-નો-નો ! નો મેસ્ત્યાંઉં !

ઘસીટા—ઓ, આઇ મીન બસ્ત્યાંઉં.

બસ્ત્યાંઉં—યસ, બેસ્ત્યાંઉં.

ઘસીટા—તુમ લાયર હો.

બસ્ત્યાંઉં—નો યોર હાઇનેસ ! આયમ નો લૅાયર. આયમ ઓનરેબલ પાઉંવાલા, મીન ડબલ રોટીવાલા.

ઘસીટા—મેસ્ત્યાઉં ! નો લોયર, આઇ મીન તુમ ઝુટે હો. એક બેરિસ્ટર ઔર ઉધાર ખાય રોટી ? યેહ બાત હય બિલકુલ ખોટી ! (અહેલેકારસે) ઇસે શહર બદર કર દો. (અહેલેકાર, બસ્ત્યાંઉંકો પકડ઼ લે જાતા હય. નવ્વાબસે) ક્યૂં નવ્વાબ સાહેબ ?

નવ્વાબ—મઅકૂલ.

ઘસીટા—ક્યૂં અમ્માજાન ?

મેરી—સુબહાન અલ્લાહ !

[ચકકી, નવાજ અંડેવાલીકો સાથ લાકર આદાબ બજા લાતા હય, ઘસીટા ઉસે દેખકર ખુદસે બડ઼બડ઼ાતા હય, અહેલેકાર વાપસ આતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) અરરર ! યહે તો વહી નવાજ અંડેવાલી ! (નવાજસે) અય ઇરાની અંડેવાલી ?

નવાજ--(ન સમઝકર ચિઢ઼કર) અંડેવાલી તારા બાપ ! નબ્બાબ થઇ, તે સું ગાર આપસે કે ! ઉં તો બયદાવાલી છેઉં.

ઘસીટા--અચ્છા બયદાવાલી ! તુમ્હારી કયા ફરિયાદ હય ?

નવાજ—તારા જેવી મોનાની એક બાલિસ્ટરે (ત્રણ આંગળાં બતાવી) મારાં તન આંગલાં ને બે મીંડાં જેટલી (૩૦૦) ઈંડાં ઉધાર ખાધીય, ને અઈ નાસી આવીય. તૂ મેને પેકરી આપેછ, તો નોશીરવાન અદલના જેવા તારા ઇન્સાફ થાયચ.

ઘસીટા—(અહેલેકારસે) યહે ઈરાની ઔરત બિલકુલ પાગલ હય ! જંગલી હય ! કયા કહેતી હય, કુછ સમઝમેં નહીં આતા. લે જાવ, ઇસે પાગલખાનેમેં પહુંચાવ. [નવાજ, ગુસ્સેમેં એક પીછે એક હાથ લમ્બા કરકે કહેતી હય.]

નવાજ—તૂ જેંગલી ! તારા બાપ જેંગલી ! તૂ પાગલ ! તારા બાપ પાગલ ! [અહેલેકાર, નવાજકા હાથ પકડ઼ કર લે જાતા હય.]

ઘસીટા—(નબ્બાબસે) કયસા ઇન્સાફ ?

નબ્બાબ—દુરુસ્ત કિબલા.

ઘસીટા—(મેરીસે) કયૂં અમ્મા જાન ?

મેરી—સૂબહાન અલ્લાહ ! [ચકી, દાજી હજ્જામકો લાતા હય, આદાબ બજાતા હય.]

ઘસીટા—કસા કાય રાવ ? તુમચ્યા નાવ કાય ?

દાજી—માંજયા નામ દાજી. અહો.

ઘસીટા—બરા, દાદા પાજી, તુમચી કાય ખટપટ આહેત ?

દાજી—નબ્બાબ સાહેબ, ખટપટ તર કાય નાય, પરંતુ માલા ચટપટ એ લાગલી આહેત, કે તુમચ્યાચ ટોંડાંચ્યા એક માણુસ્યાની તીન મહીને દાઢ઼ી સુંડવલી, આની ઇકરે પલુન આલા આહેત. માલા ત્યાન્ચ્યા વરતી સમન પાયજે.

ઘસીટા—દાઢી મુંડવલી તો બાલ કુઠે આહેત ! (નવ્વાબસે) ય્હે બડા સખ્ત ઇન્સાફ હય ! (દાજીસે) તો બાલ તુમી હીકરે આના, મી પાહુંનસીન ઇન્સાફ કરં.

દાજી—નવ્વાબ સાહેબ ! તો બાલ તર મીની મીનસિપાલચે કચરિયાચી ગાડિત ફેકુન દિલે.

ઘસીટા—તુમી જર બાલલા ફેંકુન દિલે, તર મી ઇન્સાફ કસા કરં ? માલા તર બાલચી શાક્ષી પાહિજે. (અહેલેકારસે) અગર ય્હે આધ ઘંટેમેં વાપસ ન આય, બાલ ન લાય, તો ઇસકા દાઢી, મૂંછ ઔર નાક, સબ સફા ચટ કર ડાલો, શહેરસે બાહેર નિકાલો.

દાજી—(ઘબરાકર) નવ્વાબ સાહિબ ! મ-મ-મ-માલા.

[અહેલેકાર, દાજીકો પકડ લે જાતા હય.]

ઘસીટા—(નવ્વાબસે) ય્હે ઇન્સાફ સાફ હય !

નવ્વાબ—વાહ, જનાબ ! કયા કહેના !

ઘસીટા—(મેરીસે) સચ હય ન અમ્માજાન ?

મેરી—સુબહાન અલ્લાહ ! [ચક્રી, ચંચલ દરજીકો લાતા હય, આદાબ બજાતા હય.]

ચક્રી—હુજૂર, ય્હે ચંચલ દરજી.

ઘસીટા—કયૂં ચલચલ દરજી ? તુમ્હારી કયા હય અરજી ?

[અહેલેકાર આતા હય.]

ચંચલ—શાબ, મારૂં નામ ચલચલ નથી. ચંચલ શે.

ઘસીટા—અરે વાહ ચંચલ ? તૂ ચંચલ હોકે સપાટેમેં આયા ? દરજીયોંકા નામ ડુબાયા ?

ચંચલ—શાબ, એક મસલબાને ઝાટલીમીન થઇને, મેમનો ઘાઘરો શિવારિયો, ને શિલાઇનો એક પૈશો પણ નથી આલ્યો.

ઘસીટા—ચંચલ, વારંટ લે જાવ, મગર પહેલે વ્હો કહાં છુપા હય, ઢૂંઢ લાવ. (અહેલેકાર, ચંચલકા હાથ પકડ કર ખીંચ લે જાતા હય. નવ્વાબસે) ફરમાઇયે જનાબ, કયસા ઇન્સાફ ?

નવ્વાબ—લા જવાબ.

ઘસીટા—(મેરીસે) કયૂં અમ્માજાન ?

મેરી—સુબહાન અલ્લાહ !

ઘસીટા—(નવ્વાબસે) બસ, અબ તો કોઇ નહીં ?

[ચક્રી, પીછે ફિરકર દેખકર અર્જ કરતા હય.]

ચક્રી—હુઝૂર, એક ઔર હય, (પીછે ફિરકર દેખકર) વહી આતા હય. [કલીમ બૂટવાલા આકર આદાબ બજાતા હય, ઘસીટા ઔર મેરી ઉસે દેખકર ચોંકતે હયઁ.]

ઘસીટા—(મેરીસે અલગ) મેરી, અબ કમબખ્તી આઇ! (કલીમસે) તુમ્હારી ક્યા દરખાસ્ત હય?

કલીમ—હુઝૂર, એક ઘસીટા નામ બેરિસ્ટર, ઔર મેરી નામકી ઉસકી બીબી, મેરી દુકાનસે એક બૂટ ઉધાર લેકર ફરાર હુવે હયેં. સુના હય; કે દોનોં ઇસ મુલ્કમેં આયે હુવે હયઁ, અપના નામ છુપાયે હુવે હયઁ.

ઘસીટા—તુમ અપને બૂટકો પહેચાન સકતે હો?

કલીમ—હાં, હુઝૂર. (ઘસીટાકે બૂટપર નજર જાતી હય.) ઇસી તરહકા થા. (આગે બઢકર) બસ યહી. (બૂટકે અંદર નજર કરકર પઢતા હય.) આ–સિફ–દુદ–દોલા. (ચોંકકર) હુઝૂર યહી! એક શખ્સકે લિયે મયઁને યહ નામ વિલાયતસે ખાસ છપવા મંગવાયા થા, મગર બૂટ છોટે હો જાનેસે નાપસંદ કિયા થા. (ઘસીટાકા મુંહ તાકકર; ઉસે પહેચાનકર) અરે વાહ! બેરીસ્ટર સાહેબહી જૂતેકી તુફયલસે નવ્વાબ આલી બને હયઁ! (ઘસીટાસે) ક્યૂં બેરિસ્ટર સાહેબ. બેરીસ્ટરી ન ચલી, તો ધોકેકી નવ્વાબી કરને લગે? (નવ્વાબસે) જનાબ, નવ્વાબ સાહેબ, યહ ધોકા હય! સોનેરી ટોલીકા સરદાર હય. [સબ હયરત હોતે હયઁ, મિરઝા ઔર હિજાબ, ઘસીટાકો શાહ સમઝકર, ઇન્આમકી ઉમ્મેદસે દરબારમેં આયે હુવે હયઁ, મગર ધોંટાલા દેખકર હયરાન હોતે હયઁ.]

ઘસીટા—જનાબ નવ્વાબ સાહેબ, મયઁને બારહા કહા, મગર આપને ન માના ઔર જબરદસ્તી સબને નવ્વાબ બનાયા; તો મયઁ ક્યા કરૂં?

નવ્વાબ—(ગુસ્સેમેં) મલઊન! યહ દગાબાઝી? અયસી જાલસાઝી?

મિરઝા—બેટા ઘસીટા! યહ ક્યા તુફાન? શુક્ર કર; કે બચી તેરી જાન! (નવ્વાબસે હાથ જોડકર) જનાબ, મુઆફ કરો, કુસૂરવાર હય!

હિજાબ—હુઝૂર રહમ કરો, ગુનહગાર હય.

નવ્વાબ—(હિજાબસે મેરીકો બતાકર) યહ ઇસકે સાથ કૌન હય? મા કે બીબી?

હિજાબ—ઇસકી નઈ બીવી, મેડમ મેરી.

સુલ્તાના—(ઘબરાકર) અસલ બીવી તો મયૈં હૂં.

મિરજા—(સુલ્તાનાકો નવ્વાબસે બતાકર) યહે નમ્બર વન, (મેરીકો બતાકર) વેહો નમ્બર ટૂ.

નવ્વાબ—(અજબમેં ઘસીટાસે) અરે ઓ જાલસાજ! અભી બતલા, કે તૂ કૌન હય દગાબાજ, ઔાર યહે કોનસા નાટક હય?

ઘસીટા—નાટક, સચ્ચે ઝુટેકા. આપ સબ સચ્ચે, ઔાર ઝુટા મયૈં. મયૈં જૂતીસેહી બના અમીર, જૂતીસેહી ફકીર. બસ નાટક તમામ. અબ બખ્શો મેરી તકસીર!

મિરજા—નવ્વાબ સાહેબ, રહમ કરો! બખ્શો! મેહેરબાની કરકે સબ કર્જદારોંકો આપ વાપસ બુલવાઇયે, મુઝસે રૂપયા લેકર કર્જા ચુકાઇયે. બેટા, જિસે તૂ, અપની ઇસ મેમકે સામને બહેરા ઔાર ખાનસામા બનાતા થા, જિસે તૂને ઉસકી જોરૂકે સાથ ઘરસે નિકાલ દિયા થા, વેહો મયૈં તેરા બાપ મિરજા હૂં. અબ કહાં ગઇ વેહો અકડ? નિકલ ગઇ સબ એરિસ્ટરીકી ટર?

ઘસીટા—મુઆફી! સબસે મુઆફી ચાહતા હૂં.

સુલ્તાના—મેરી, આવ. (મેરી ગલે મિલતી હય) ન શરમાવ. હમ સબ હિલમિલકે રહેંગે, મજે કરેંગે.

ગાના.

ઘસીટા—બખ્શો ખતા બહેરે ખુદા! કર્જા ચુકાદો બાવા, બાવા,
ભૂલુંગા મયૈં તુમ્હારે કબાબ, છોડ઼ી બૅરિસ્ટરી જનાબ.
મેરી—ઠગ લાયે હો લંડનસે, તુમ કરકે મુઝકો અમીરી ભેસ,
ધોકેબાજીકા મયૈં કરૂંગી, કોર્ટમેં જાકર તુમપર કેસ.
ઘસીટા—કરલો પતલૂન યહે નીલામ, હમારી મેડમ,
જેલમેં જાયગી અબ અપની સવારી મેડમ.
(જબાની) રોજકી ઇન ઝિડ઼કીયોંસે હો ગયા મયૈં મૅડ નીમ,
કર દિયા મુઝકો ઝુકાકર, મેમકે ટોંસોંને ગીમ.
મિરજા—(જબાની) જેબમેં પાઈ નહીં, ઔાર હો ગયે આલી નવાબ,
જિસકો મિલકે ટરસે, મિસ્ટરકી હુવી મિટ્ટી ખરાબ!
જાત ન ભૂલો, ઔાકાત ન ભૂલો, દો બંગલે ચૌપાટીપે લો,
લેકે મુઝસે જર.

મેરી
ઘસીટા }—(જબાની) થેંક યૂં ફાધર!

[સબ નાચતે, કુદતે, ગાતે બજાતે જાતે હયૈં.]

બાબ દૂસરા—દિખાવ પાંચવાં.

જંગલકી તરફ રાહ.

[દિલકશ ઔર હસરત બાતેં કરતી આતી હયૈં.]

દિલકશ—મુમ્કિન નહીં હસરત, કે પાંવ કાંટેકો, હાથ જંજીરકો, જબાન તકલીફકો ઔર આંખ અંધેરેકો નહીં પહેચાને!

બયત.

નજરસેં ભાંપ લૂં, કિસ ચાહકા પાની હય કૂજેકા,
મયૈં બતલા દૂં, કે બયજેમેં હય કયસા રંગ ચૂજેકા.

હસરત—તો કયા વ્હો ખત લાનેવાલા સચમૂચ સયફહી હય? આપકી પહેચાન ગલત તો નહીં?

દિલકશ—નહીં. અચ્છી કનીજ, અબ હિમ્મતકા વકત હય. તુમ ઇસ લૅટર બકસમેં છુપ જાવો. અમ્માજાન ઔર સયફ ઇધરહી આ રહે હયૈં. મયૈં અપને હિમાયતી દો સિપાહિયોંકો લાતી હૂં, મુજી સયફકો પકડ઼વાતી હૂં. અગર ઉસને અમ્માકો અકેલે પાકર હમલા કરનેકા ઇરાદા કિયા; તો લો યેહે તપન્ચા, (તપંચા દેતી હય) એકહી ફયરમેં સુલા દેના, ઇબ્લીસકો જહન્નમકા રાસ્તા દિખા દેના. (દિલકશ લૅટર બકસમેં ચાકૂ ડાલકર દરવાજા ખોલના ચાહતી હય, દરવાજા ખુલતા હય) અંદર જા; હિમ્મત કર, ન ડર.

[હસરત, લૅટર બકસમેં છુપતી હય, દિલકશ જાતી હય, દૂસરે તરફસે ડાકિયા અફસોસ કરતા આતા હય.]

બયરંગબેગ—આંધી આયે, ભોંચાલસે સારા શહેર ગિર જાયે, મગર અપના યેહે ફર્જ હય, કે ચિઠ્ઠી પહૂંચ જાયે. (ચાબી લગાકર દરવાજા ખોલને ચાહતા હય, મગર નહીં ખુલતા હય) અબે ખુલતા કયૂં નહીં! (જોરસે ખીંચનેસે ખુલતા હય, મગર અંદર હસરતકો દેખકર, ઉસે ચોર સમઝકર, ડરતા હય) અરે ડાકમેં ડાકૂ! (પુકારતા હય) સિપાહી! સિપાહી! [પુકારતે ભાગતા હય, હસરત, દરવાજા બંધ કર લેતી હય, જોહરા ઔર સયફ બાતેં કરતે આતે હયૈં.]

જોહરા—તૂ અસ્લમસે કમરકી મૌતકા ખત લાયા, મગર યાદ રખ, કે કમરકો માર ડાલા હય, લેકિન; ઇન્સાફ ઔર કયામતકો કોઇ નહીં માર સકતા હય!

અબયાત.

નૂરે નજરને કર દિયે લખ્તે જિગરકે ટુકડે,
તોડા શિકમકા ટુકડા, મેરે ખાકે ધરકે ટુકડે!

સયફ—જંગમેં જાકે ઢૂંડિયે અપને કમરકે ટુકડે,
કદમોંકે નીચે દેખિયેગા ઉસકે સરકે ટુકડે.

જોહરા—ઓ મક્કારો! બદ અતવારો! ડરો! કાંપો ઔર થરથરાવો! મગરૂર સરોંકો ખાકસારીકે પથ્થરોંપર પટકો! વર્ના યાદ રખોઃ—

રુબાઇ.

ફૂંકનેકો તુમ્હેં આહોંકા જહન્નમ હૂં મયૈં,
ગર્ક કરનેકો તુમ્હેં અશ્કોંકા કુલજુમ હૂં મયૈં.
પાની કર દૂંગી ધુવાં, કર દૂંગી ટુકડે કરકે,
જુલમકે બાદલો, ઇક બર્કે શરર દમ હૂં મયૈં.

સયફ—બેગમ સાહેબા, અયસી ગીદડ ભપકીસે મયૈં ડરનેવાલા નહીં.

બયત.

પારસા હો તુમ; તો મયૈં બગલે ભગતકી ટાંગ હૂં,
તુમ ફિરિસ્તા હો; તો મયૈં શયતાંકા એડીકાંગ હૂં.

જોહરા—અય બુતખાનયે જરકે પરસ્તાર! ઇસ બાજારે ફનામેં; સિવાયે નેકીકે ઔર કોઇ ચીજ બાકી ન રહેગી.

અબયાત.

સુન અય બદી! જહન્નમે જન્નત-નૂમા હય તૂ,
જાહિર હયાતે અબદ હય, બાતિન કજા હય તૂ.
તૂ આસમાને જુલ્મપે ઇશરતકા માહ હય,
મુંહ હય તેરા સુફેદ, મગર દિલ સિયાહ હય.

સયફ—અય કમજોર! ગોર, જારી, નાચારી, ફર્દ, દર્દ, સર ઝુકા!

જોહરા—અય જર, શર, ભડક, કડક, શયતાન, અંજામકો ભુલ ન જા! [દિલકશ, પીછેસે મએ સિપાહી આકર, સયફકો પકડવાતી હય.]

દિલકશ—કયસે ભુલેગા? (સિપાહિયોંસે) બદીકે બંદેકો બાંધો!

[સિપાહી, સયફકે બાજૂવોંમેં રસ્સી ડાલકર બાંધતે હયૈં.]

જોહરા—(સયફસે) કયૂં અય બદી? દેખા અપના અંજામ?

આખિર હોના પડ્ા નેકીકા ગુલામ! (સિપાહિયોંસે) સિપાહિયો, ઇસ ચિઠ્ઠીયોંકે સંદૂકસે ઇસે બાંધો. (સિપાહી, સયફકો; લૅટર બકસસે બાંધતે હયેં) બોલ શયતાન? અબ તૂ નેકીકે ખંજરસે પનાહકી મિન્નત કરેગા, યા જુલ્હાકો ફિરઓનકી મૌત મરેગા?

સયફ—ક્યૂં મરેગા? (સયફ, ગિરેબાનમેંસે તપંચા નિકાલકર) ઈમાનકે ચમનકો ન્હે શોઅલા ખાક કરેગા!

[હસરત, ડાક પેટીમેંસે સયફકો તપંચા દિખાતી હય.]

હસરત—ખાક; તૂ નાપાક કરેગા?

[સયફ, હસરતકે હાથમેં તપંચા દેખકર હયરત હોતા હય, જોહરા ઔર દિલકશ ચોંકતી હયેં]

સયફ—અરરરર! મેરી મૌત! તૂ કિધરસે આ નિકલી?

બયત.

મયેં અય બદી! કમાલકો તેરે જવાલ હૂં,

હસરત—ઈમાનકી મયેં તેગ હૂં, નેકીકી ઢાલ હૂં.

[દિલકશ, ઘબરાટમેં આકર જોહરાસે અર્જ કરતી હય.]

દિલકશ—અમ્મા! ગજબ! બેદાદી! તબાહી!

જોહરા—દિલકશ! કયા હુવા?

બયત.

ટૂટ પડા હય ઔર કયા સરપર હમારે આસમાં?

દિલકશ—હા ગઈ અફસોસ! ગુમ! ગિરશે કુમર, નૂરે જહાં.

જોહરા—એ ખુદા! ઇસ તબાહીસે બચા! (દિલકશસે) દિલ-કશ, ચલો, કહીં ઢૂંડે, તલાશ કરેં. (સયફસે) જા ઓ મૂજી! નૂરજહાનકે સદકેમેં તુઝે છોડ઼ જાતી હૂં, રહમ ખાતી હૂં.

[જોહરા ઔર દિલકશ, ગડબડમેં ભૂલકર, હસરતકો છોડ઼કર જાતી હયેં, સયફ, ઘબરાહટમેં મએ ડાક-પેટીકે ભાગા ચાહતા હય.]

સયફ—બચી જાન! ભાગ સયફ ખાન! [ડાક-પેટી પીઠપર ઉઠાયે, મએ હસરતકે સયફ ભાગતા હય, દૂસરે તરફસે બયરંગબેગ મએ પૂલિસ આતા હય.]

બયરંગબેગ—(દેખે બગાવર) યહાં હય ડાકમેં ડાકૂ! (ડાક-પેટી ન દેખકર) અરરરર! લૅટર બકસહી ગાયબ ગુલ્લા! (ઇધર ઉધર દેખકર) ભાગા ચોર, મુંહજોર!

૧ પોલિસ સિપાહી—(સામને હુજૂમ દેખકર) બયરંગબેગ, વ્હો સામનેસે શાયદ ચોર ભાગા જાતા હય, આવો, દેખેં; કયા હય?

[સબ જલ્દીમેં જાતે હયૈં]

બાબ દૂસરા—દિખાવ છઠ્ઠા.

દિલ્હીકા ચકુબ—શાહી કૈયદખાના.

[અસ્લમ, કીનેકી ધુનમેં બડબડાતા આતા હય.]

અસ્લમ—(આસપાસ દેખકર) અભી તક વ્હો ઔરત ઔર સિપાહી; લાશકો કયૂં નહીં લાયે? (સામનેસે દિલકશકો આતી હુવી દેખકર) વ્હો કૌન ઇધર ગુસ્સેમેં ચલા આતા હય?

[અસ્લમ છિપતા હય, દિલકશ, સયફકી તલાશમેં ગુસ્સાવાર આતી હય.]

દિલકશ—(ઇધર ઉધર દેખકર) કિધર ગયા? મેરે પંજરે એ પનાહસે બચકર, મજ઼ે કિધર ગયા? ઓ મક્કાર સયફ!

મુસદ્દસ.

શિકસ્તા તેહ ચર્ખે ગૌરે કુહન હય,
ન અજ઼વે બદન હય, ન તારે કફન હય.
ન હસ્તી, ન ગસ્તી, ન ફિતના, ન ફન હય,
તવાને તકલ્લુમ, ન તાબે સુખન હય.
જો પીસા જમીંને; તો ગર્દે સમા હય,
જહાં જાયેગા તૂ, ફનાહી ફના હય!

અસ્લમ—(ખુદસે) અહા! યેહ તો દિલકશ! (જાહેર હોકર) કયૂં દિલકશ? કૌનસી આરજ઼ૂને તુઝે યેહ ગલી દિખાઇ હય? તૂ કિસ ઉમ્મેદ પર યહાં આઇ હય? પહચાનતી હય, મયૈં કૌન હૂં?

દિલકશ—મયૈં પહેચાનતી હૂં.

અબયાત.

ઇબ્લીસકો અજલસેહી પહેચાનતી હૂં મયૈં,
કહેતે હયૈં મૌત તુઝકોહી, યેહ જાનતી હૂં મયૈં.
આબે હયાત નામ હય, જહરે ફ્નહા હય તૂ,
પરદેમેં નેકિયોંકે મુજસ્સિમ ગુન્હા હય તૂ.

રુબાઇયાત.

અસ્લમ—જો કલ ગેસૂ પરેશાં થે, વહી અબ તાજવાલે હયૈં,
ઇન્હીં અબ દસ્તબસ્તા હાથોંને પંજે નિકાલે હયૈં.
દિલકશ—જો ગેસૂ હયૈં તેરે શાનોંપે, અય જોહહાક, કાલે હયૈં!
તેરે હાથોંકે બિચ્છુ, પાંચ દુમકે નેશવાલે હયૈં.

અસ્લમ—દિલકશ, તૂ મેરે હાથસે કભી નહીં બચેગી!

દિલકશ—માર! માર! અસ્લમ, મયૈં જિન્દગી નહીં માગતી!

અબયાત.

વાર કર, બરબાદ કર, તારાજ કર, બેજાન કર,
ખુવાર કર, નાશાદ કર, મુહતાજ કર, વીરાન કર.
કહર હય ખંજર તેરા, ઔર જબ્ર તેરી ઢાલ હય,
શુક્ર મેરી તેગ હય, ઔર સબ્ર મેરી ઢાલ હય.

અસ્લમ—તુઝે મેરી મેહેરબાની ઔર મદદ દરકાર નહીં, તો તૂ ઇમ્દાદ કિસ્સે માંગેગી?

અબયાત.

દિલકશ—બાદલોંકી ગર્જસે ઔર આસમાની બર્કસે,
આંધીયોંસે, જલજલોસે, બહરે ગર્મા; શર્કસે.
ગર હુવા પાની ન ઓ બુત તૂ મેરી ઇક આહમેં,
મયૈં દુહાઈ દૂંગી જાકે સેહને બયતુલ્લાહમેં!

અસ્લમ—અચ્છા. તેરી કયા તમન્ના હય? તૂ કયા માંગતી હય?

દિલકશ—મયૈં નમરૂદકો માંગતી હૂં, ઉસ કમીને મરદૂદકે માંગતી હૂં, જિસકા નામ સયફ હય.

બયત.

અસ્લમ—સયફ હય રહબર મેરા.

દિલકશ—ઝૂટા હય તૂ, રહજન હય વ્હો!

અસ્લમ—વ્હો મીર હય.

દિલકશ—વ્હો માર હય!

અસ્લમ—હમદમ હય વ્હો.

દિલકશ—દુશમન હય વ્હો!

[કિલ્લેકી દીવારકા નકબ ખુલતા હય, દિલકશકો, અસ્લમ પકડ્કર લે જાતા હય, ઔર કિલ્લેકે અંદર અપને સિપાહિયોંકે હવાલે કર આતા હય દો સિપાહી, કમરકી (જીતી) લાશ, એક તખ્તેપર ઉઠાકર લાતે હયેં, નૂરજહાન, લાશકે આગે ચલકર, અસ્લમકો લાશ દિખાતી હય, લાશ જમીનપર રખી જાતી હય.]

નૂરજહાન—હુજૂર, યેહ હય વ્હો લાશ, ઔર આપકે ઇરશાદકે મુજિબ, મલિકાકો, કમરકી મૌતકી ખબર ઔર ઉસકે દફનાય જાનેકી જગેહ, મયેંને શહીદગંજકા કબ્રિસ્તાન લિખ ભેજા હય.

અસ્લમ—(નૂરજહાનસે) અચ્છા કિયા. (અસ્લમ, સીટી બજાતા હય, ખુદ બ ખુદ કયદખાના ખુલતા હય, અંદરસે દો ફૌજી અફસર બગયર જંજીરકે બાહેર આતે હયેં, આદાબ બજાતે હયેં.) કયૂં? એ ફને સિપાહગરીકે બુજદિલ નમકહરામ ફર્જદારો! જિસ બેવકૂફ છોકરેકો તુમ ઔર તુમ્હારી મલેકા, મેરા હક છીનકર વલી અહદ બનાના ચાહતે થે, (લાશકે તરફ ઇશારા કરકે) દેખો! કે વ્હો જિન્દગીકે તખ્તકી આરઝૂમેં મૌતકે તખ્તપર, મટ્ટીકા તાજ, મખ્ખી-યોંકી ફૌજ, ગોરકા મહેલ, ઔર હડ્ડિયોંકે ખજાનેકે સાથ, મુલ્કે ફનાકો જા રહા હય!

અબયાત.

દેખો; કે ચશ્મે રહેમ-તલબ ખોલતાબી હય?
યેહ કુશ્તયે ફનાહ કુછ અબ બોલતાબી હય?
ખ્વાહાં જો થા મહેલકા, મજારે કુહન મિલા,
માગી તો સલ્તનત થી, પ દો ગજ કફન મિલા!

(૧—સિપાહસાલારસે) સિપાહસાલાર! તૂ બહુત થા મેરી માંકા મદદગાર! બોલ, કે તૂ કમરકી તરહે સર કટવાતા હય, યા મેરા ગુલામ હોના ચાહતા હય?

૧—સિપાહસાલાર—આલી મુકામ! યેહ દુનિયા ઔર ઇસકી દિલચસ્પી એક ધૂપ હય, જો ચાર પહરકે બઅદ ઔફનાક તારિકિયોંસે બદલ જાયેગી!

અબયાત.

ફિરતે થે જોશે જવાનીમેં જો ઇતરાયે હુવે,
ગોરમેં સોયે હુવે હયેં પાંવ ફયલાયે હુવે.

જબ છુપાયા ખાકમેં હસ્તીકે રાજે ફાશકો,
ખા ગઈ મિટ્ટી કફનકો ઔર કીડે લાશકો.

અસ્લમ—(દૂસરે સિપાહસાલારસે) ખબર! તૂ કહે? તૂભી ઉસી જહન્નમકી શીજા બન્ના ચાહતા હય, જિસમેં કુમર ઔર યેહ સિપાહ-સાલાર જલાયે જાયેંગે, યા તૂ મેરી અતાઅત કુબૂલ કરતા હય?

૨—સિપાહસાલાર—આલી મુકામ! કુમર, મેરી શમઅ થી, જો હુઝૂરને ગુલ કર દી! અબ ઇસ શિકસ્તા પર પરવાનેકી જિન્દગીભી બેકાર હય! (કુમરકી લાશ બતાકર) ઇસ ઈમાનકી સચ્ચી કબ્ર પર મેરા સર સદકે હોનેકે લિયે હજાર જાનોંસે તૈયાર હય.

દોનો સિપાહસાલાર—દિલોજાનસે તૈયાર હય.

અસ્લમ—(તઅનેસે) બલબે ગુરૂર! દિમાગોંમેં કિસ કદર ફિતૂર! કયા કુમરકો તુમ મુઝસે અચ્છા સમઝતે હો? વ્હો સુખન સાજ થા!

૧—સિપાહસાલાર—મગર હીલા સાજ ન થા.

અસ્લમ—વ્હો રખના અંદાજ થા.

૨—સિપાહસાલાર—મગર ફિત્ના અંદાજ ન થા.

અસ્લમ—વ્હો નાર થા.

૧ સિપાહસાલાર—વ્હો નૂર થા.

અસ્લમ—વ્હો બદ શઆર થા.

૨-સિપાહસાલાર—વ્હો જીશ્ર ર થા.

અસ્લમ—(સિપાહસાલારસે) ઓ બદ મકાલો! બદ સીગાલો! તુમ નાપાક કુત્તે! મેરી તોહિનકે લિયે યહાંતક ભોંકને લગે, કે અપને આઇન્દા અંજામ ઔર મોતકોભી ભૂલ ગયે? (સિપાહીસે) સિપાહી, જા ઔર ફાંસેકી રસ્સી લા. (સિપાહી જાતા હય. નૂરજહાનસે) અય ઔરત! (અપની તલવાર દેતા હય) લે યેહ તલવાર, ઔર (દોનો સિપાહસાલારકો બતાકર) ઇન દોનોં મૂજીયોંકે હાથ ઔર પાંવ બાંધ કર, સર કાટનેકે લિયે કર વાર. [સિપાહી, રસ્સી લાકર અસ્લમકો દેતા હય, અસ્લમ, નૂરજહાનકો દેતા હય, નૂરજહાન, ફરેબ ખેલા ચાહતી હય.]

નૂરજહાન—હુઝૂર! કિસ તરહે ઔર કયસે બાંધૂ? શાયદ ગુનાહગાર બચ જાયેં ઔર મેરે સરપર બદનામી આયેં! ઇસ લિયે હુઝૂર ખુદ બતાયેં તો બ્હેતર.

અસ્લમ—યહ દેખ. (રસ્સીકે દો ફાંસે દિખાકર) યહ દો ફાંસે મેરે હાથોંમેં ડાલ. (નૂરજહાન ડાલતી હય) અબ દોનોં હાથોંકો કસ લે. (નૂરજહાન કસ્તી હય) ઇસી તરહે દોનોં પયરોંમેં ફાંસા ડાલ ઔર કસ, ઇતનાહી, બસ. [નૂરજહાન, દોનોં પયરોંમેં ફાંસા ડાલકર કસતી હય, ઉપરસે હઁસ્તી હય.]

નૂરજહાન—અરે વાહ! અચ્છા કસા!

અસ્લમ—હાં, ઠીક કસા.

નૂરજહાન—(હઁસકર) ઔર ખૂબ ફઁસા!

૧ સિપાહસાલાર—(હઁસકર) બંદા હઁસા!

[નૂરજહાન, સિપાહસાલારસે તાકીદ કરતી હય.]

નૂરજહાન—બહાદૂરો! હુશિયારીસે પકડો! ખૂબ જકડો!

[દોનોં સિપાહસાલાર, દોનોં તરફસે અસ્લમકી બાઝૂ પકડતેં હયઁ, અસ્લમ, ખુદકો ફઁસા હુવા દેખકર અફસોસ કરતા હય.]

અસ્લમ—હાય! દગા!

બયત.

નૂરજહાન—જો દગા દેગા કિસીકો, આપ ધોકા ખાયેગા,
ખોદનેવાલા કૂવેંકા ખુદ કૂવેંમેં જાયેગા!

અસ્લમ—અય રાજદાર ઔરત! યહ કયા કલામ?

નૂરજહાન—શોરે ઇન્તેકામ.

અસ્લમ—અય ઔરત! તૂ કયા હો ગઇ, તૂ કયા થી?

નૂરજહાન—મયઁ પરદયે હયાતમેં કઝા થી, તેરે આઇનયે ફરેબમેં તસ્વીરે ફના થી.

અસ્લમ—હાય! અફસોસ!

નૂરજહાન—કયસા અફસોસ? ઓ લઆનતી; મક્કાર! અફસોસ ઉસ પર ન કિયા, જિસકે પેટસે પયદા હોકર તુને હાથ કટવાનેકા હુકમ દિયા? અફસોસ ઉસપર ન કિયા, જિસ ગરીબ ગાય બહેનકો જખ્મી કિયા? અફસોસ ઉસ પર ન કિયા, જિસ ભાઇકો બેગુનાહ મરવા દિયા? અબ અપને મરનેપર અફસોસ કરતા હય? જાન ઓ મલઊન, કે વ્હો સબ જિન્દા હયઁ, આદમીકે મારનેસે કોઇ નહીં મરતા હય.

બયત.

હરગિજ નહીં મરે, ગર બંદા હજાર મારે,
મરતા હય વોહી, જિસકો પરવરદિગાર મારે!

અસ્લમ—(ચોંકકર) ક્યા મેરી મા અભી તક જિન્દા હય ?

નૂરજહાન—હાં. તેરી માકે સાથ (લાશ બતાકર) યહ કુમરભી જિન્દા હય. [કુમર ઉઠ ખડા હોતા હય.]

કુમર—હાં, કુમર જિન્દા હય. [અસ્લમ, હક્કા બક્કા હોકર દેખતા હય, સિપાહસાલાર, કુમરકો દુઆ કરતે હયેં]

અબયાત.

૧ સિપાહસાલાર—બજ્મે કુમર, કુમરકી તરહ જલ્વાગર રહે,
(અસ્લમસે) દુશમનકા દાગકી તરહ કાલા જિગર રહે.
૨ સિપાહસાલાર—સહરામેં હો કુમર, તો વ્હાં જન્નત નજીર હો,
(અસ્લમસે) ગુલશન ભડક ઉઠે, જહાં અસ્લમ શરીર હો.

મુસદસ.

કુમર—(અસ્લમસે)

જહાં ખાબે ગિરાં હય, શાહી ઇક નકશે ખિયાલી હય,
ન બ્હેતર હય, ન બદતર હય, ન અદના હય, ન આલી હય.
નશેમેં જિન્દગીકે દિલ તેરા ઇમાંસે ખાલી હય,
મગર સર પર અજલ નાદાં, યહે હઁસ હઁસકર સવાલી હય,
તેરી શાહી તો ક્યા ગાફિલ, નહીં તેરા યહે તન અપના,
અમલ અપના, ખુદા અપના, લહદ અપની, કફન અપના.

[અસ્લમ, દીવાનાસા ચિલ્લાતા હય.]

અસ્લમ—ઓ આંખોં, અંધી હો જાવો ! ઓ કાનો બહેરે હો જાવો ! દગા ! હાય દગા !

નૂરજહાન—ચુપ રહે ! અગર તુને જરાભી જબાન હિલાઇ, તો જાન, કે મયેંને અપની તલવાર તેરી ગરદનકી તરફ બઢાઇ. ઓ ખૂંખાર દરિન્દે ! અબ ઉસ કમીને નાનબાઇકો મદદકે લિયે બુલા, જિસ ગરસીવજકી જિન્દગી પર હયફ હય ! જિસકા મનહૂસ નામ સયફ હય !

બયત.

હાથ જો ચકરાયેગા ચક્કીકો, ચક્કર ખાયેગા,
સાફ હય ઇન્સાફ હકકા, જો કરેગા,

દોનોં સિપાહસાલાર—પાયેગા !

નૂરજહાન—(સિપાહસાલારોંસે) અય મેરે કુમરકે જાનિસાર અફસરો! ઇસ બદમઆશકો હિફાજતમેં લો, ઔર જલ્દી ચલો.

[દોનોં સિપાહસાલાર, કુમરકો હિફાજતમેં લિયે જાના ચાહતે હયૈં, સયફ, ડાક પેટી ઉઠાયે હુવે ભાગા આતા હય, સબ હયરતસે દેખતે હયૈં.]

સયફ—(હસરતસે) ઠહેર જા; શયતાનકી ચિઠ્ઠી! યહાં તેરે પેટકા લિફાફા ફાડકર કુબ્રકે લૅટર બૉક્સમેં ડાલતા હૂં.

અસ્લમ—(સયફકો પહેચાનકર) કોન! સયફ? આફરીન! બર વકત પહુચા. મુઝે બચા. મયૈં મજબૂર હો ગયા!

સયફ—અસ્લમ, મયૈં ખુદ ઇસ ડાકકે જનાજેકે નીચે દબકર ચૂર હો ગયા. [ડાક પેટીમેંસે હસરતકી નજર, નૂરજહાન પર જાતી હય.]

હસરત—(નૂરજહાનકો પહેચાનકર) કોન! નૂરજહાન? યહે કયા કારસ્તાન?

નૂરજહાન—હસરત, તૂ યહાં કહાં? (નૂરજહાન, હસરતકો ડાક પેટીસે બાહેર નિકાલનેકી મદદ દેકર, સયફ ઔર અસ્લમકો તઅના દેતી હય) દેખો, ઓ હવસકે પરિન્દો! ઇન્તિકામકે જાલોંમેં કયસે ફૅસે હો?

અબયાત.

ફિરતે થે તુમ તમકનતમેં, કયસે ઇતરાયે હુયે?
પાંવ દામે હિર્સમેં હયૈં દેખો ઉલઝાયે હુયે.
ઇશ્રતોંકે વકત બદ બખ્તીકી ઘડિયેં હો ગયે,
જરકે જેવર આજ જંજીરોંકી કડિયેં હો ગયે.

[સિપાહી, કુમરકો આહિસ્તા આહિસ્તા લિયે જાતે હયૈં, નૂરજહાન; અસ્લમકો, ઔર હસરત; સયફકો તપંચા દિખાકે ખામોશ રહેનેકી તાકીદ કરતી હયૈં, અસ્લમ ઔર સયફ, ખૌફજદા ખડે રહેતે હયૈં.]

તહૈયૂર.

બાબ તીસરા—દિખાવ પહેલા.

કબ્રસ્તાન—વક્ત શતકા.

[જોહરા, એક ખુલી કબ્રકે પાસ, હાથમેં ખોપરી લિયે, ઉસે કુમરકી ખોપરી સમઝકર, સવાલ કરતી હય.]

જોહરા—ઓ ગોરિસ્તાને શહીદગંજમેં બસનેવાલી મજલૂમ બરબાદી ! તેરી બેબસી હય ફરિયાદી. મયેં તુઝે સરાયે હસ્તમેં લાઇ, મગર તૂ મકાને નેસ્તમેં જા છુપી ! અય હડ્ડિયોંકી સંદૂકચી ! તુઝમેંસે ખિયાલ, હોશ, ઔર અકલકી દૌલતેં ફનાહને લૂટ લી ! અચ્છી ખોપરી ! પ્યારી ખોપરી ! તૂ મેરે કુમરકી ખોપરી હય ?

[નૂરજહાન, ફોજી ભેસમેં આકર, છિપકે, જોહરાકી બાતેં સુનતી હય.]

અબયાત.

લગી હય પ્યાસ ગર તુઝકો, તો મયેં આંસૂ પિલાતી હૂં,
જો મુંહસે ખાક ધોની હય, તો મયેં ખૂંસે ધુલાતી હૂં,
નહીં ભાતી અદમકી નીંદ, ગોદીમેં સૂલાતી હૂં,
અકેલા ગોરમેં ડરતા હય ? તો ચલ સાથ આતી હૂં.

[જોહરા, દીવાનીયતમેં, કબ્રમેં ઉતરના ચાહતી હય, નૂરજહાન, હાથ થામતી હય, જોહરા, નૂરજહાનકો નહીં પહેચાનતી હય.]

નૂરજહાન—કહાં જાતી હો ? ઠહેરો ! અભી તુમને દોબારા તાજ પહેનના હય.

જોહરા—(દુનિયાસે) અય દુનિયા ! જા ! તાજ બેઈમાનકો પહેના! મયેં તાજ નહીં માંગતી, મયેં રાજ નહીં માંગતી.

બયત.

(નૂરજહાનસે) યેહે દુનિયા ચંદરોઝા હય, યેહે દૌલત આની જાની હય,
ફના તૂ હય, ફના મયેં હૂં, યેહે હારે ફાની, ફાની હય.

નૂરજહાન—તાજ તુમકો દિલાયા જાયગા.

જોહરા—દિલાનેવાલા તૂ કૌન હય ?

નૂરજહાન—ઈમાન.

જોહરા—ઈમાન હય; તો આ, સાથ મેરે કબ્રમેં ઉતર. દુનિયામેં તેરી કદ્ર ન હોગી સરાસર.

અબયાત.

ક્યૂં ફનામેં આ ગયા હોકર બકાકે વાસ્તે?
સાથ ચલ મેરે તૂ અય ઈમાં, ખુદાકે વાસ્તે!

નૂરજહાન—જિન્દગીમેં સાથ હૂં, બાદે ફના, મયઁ સાથ હૂં,
સાથ હયઁ સબ ચંદ દીન, લેકિન સદા મયઁ સાથ હૂં.

[જોહરા, ખોપરીકો છાતીસે લગાતી હય, પ્યાર કરતી હય, નૂરજહાન રોકતી હય.]

મલેકા, ઇસ મુરદાર ખોપરીકો ન છુઓ, ફેંક દો?

જોહરા—મયઁ ઇસે કયસે ફેંક દૂં? યહે તાજ પહેનેગી, યહે તખ્તપર બયઠેગી, યહે ઇન્સાફ કરેગી. ફોજે, ઇનકી સલામીકો આયેંગી, બાદશાહતેં ઇસકે આગે સર ઝુકાયેંગી.

નૂરજહાન—યહે કિસકી ખોપરી હય; જો તુમ ઇતના પ્યાર કરતી હો?

જોહરા—મેરે કમરકી-લખ્તે જિગરકી.

બયત.

તખ્તકી જા; જિસકો તખ્તેપર લિટાયા ભાઇને;
આ ગલે મિલના, પ મિટ્ટીમેં મિલાયા ભાઇને.

નૂરજહાન—મલેકા, યહે કમરકી ખોપરી નહીં હય. કમર જિન્દા હય. [ખોપરી ફેંક કર હોશમેં આતી હય, કદમોં પર ઝુકતી હય.]

જોહરા—જિન્દા હય? કહાં હય? જલ્દ બતા! મુઝે ન તરસા!

નૂરજહાન—તુમ જરા દૂર હો જાવ, કદમ ઉઠાવ. મયઁ કમરસે જરૂર મિલાવૂંગા, ઢારસ દિલાવૂંગા.

જોહરા—હાં, જલ્દ મિલાના! નહીં તો :—

બયત.

બહા દૂંગી પહાડોંકો મયઁ અશ્કે ચશ્મે ગિરિયાંસે,
જલા દૂંગી મયઁ ખીમા આસ્માંકા: આહે સોજાંસે.

[જોહરા, એક તરફ કમરકો મિલનેકે અરમાનમેં ઝડપમેં જાતી હય, નૂરજહાન, દૂસરે તરફસે કમરકો બુલાતી હય.]

નૂરજહાન—કુમર, ઇધર આવ. (કુમર, ગોરકનકે લિબાસમેં આતા હય) ઇસ કુબ્રકો મિટ્ટીસે ભર દો, ઇતના કામ કર દો. ગોરકનકે લિબાસમેં મિટ્ટી ખોદતે રહો, તા કે અસ્લમકી ફોજ, તુમ્હેં ન પહેચાન સકે. મૈં અપને સિપાહીયોંકો લાતી હૂં, મજબૂરન જાતી હૂં.

[નૂરજહાન જાતી હય, કુમર, મિટ્ટીસે કુબ્ર ભરતા હય, સયફ, દિલકશકો બરબાદ કરનેકી ફિક્રમેં આતા હય.]

સયફ—મેરે નામ પર લઅનત! કામ પર લઅનત! માદર પર લઅનત! પિદર પર લઅનત! જિધર જાવ ઉધર લઅનતહી લઅનત મૌજૂદ હય.

બયત.

બ ઝાહિર તો જમાનેમેં મયૈં એક ઇન્સાનઝાદા હૂં,
કિસીકો કયા ખબર બાતિનકી હય, શયતાંકા દાદા હૂં.

(દિલકશકો ઇધર ઉધર દેખકર) અરે વ્હો બીબી કિધર ગઇ! કયા ગુજર ગઇ? (સિપાહી ઔર દિલકશકો સામને દેખકર) જલદ આવ, ઇધર લાવ. [સિપાહી, દિલકશકો પકડ લાતે હયૈં, દિલકશ, અપનેકો મજબૂર દેખકર, દોઝાનૂ હોકર, આજજી કરતી હય.]

દિલકશ—સયફ, રહમ કરો, બખ્શો!

સયફ—સિપાહી! (કુબ્રેં દિખાકર) કિસી ગઢેમેં ઇસે દબાવ, અસ્લમકે જિગરકે દાગોંકો મિટાવ. [હુકમ કરકે, બેકદ્ર સયફ, બેદરકારીસે જાતા હય.]

સિપાહી—બાનૂ, દોઝાનૂ હોકર ખુદાકો યાદ કરો, દિલકો તસ્કીન દો. [દિલકશ, સર ગિરેબાંમેં ડાલકર, દિલમેં ખુદાકો યાદ કરતી હય. જોહરા, અપને ખિયાલે પરેશાંમેં દીવાનાવાર આતી હય, સિપાહી, અપને ધ્યાનમેં ખડે હયૈં. સયફકી નજર, જોહરા ઔર દિલકશપર જાતી હય.]

અબયાત.

જોહરા—ગવાહી દેના અય તારો, કયામત આનેવાલી હય,
જો વાલી તાજકી થી, અબ વહી સૂરત, સવાલી હય.
હિફાજતકો કભી જિસ ચેહેરેપર જાલીને જા, લી હય,
વહીં તહે ખાકને નૂરે જમાલી પર જમા લી હય.

[જોહરા, આસમાનકે તરફ દેખતી હય, કુમર, જોહરા ઔર દિલકશકો પહેચાનતા હય.]

કુમર—(ખુદસે) એ ખુદા ! યેહ તો મેરી મા ઔર દિલકશ !

બયત.

તોડ કર ફેંકે સમર, તુખ્મે તબાહી બો ગયે,
ઇસ કદર ગુલ ખુશ્ક કર ડાલે; કે કાંટે હો ગયે !

[એકાએક જોહરાકી નજર દિલકશ પર જાતી હય, ઉસે પહેચાનતી હય.]

જોહરા—તૂ કૌન ? પ્યારી દિલકશ ?

દિલકશ—(લાચાર) હાં. દિલગીર દિલકશ ! અસ્લમકે મૌતકે હુકમકી અસીર દિલકશ ! [જોહરા, દિલકશકો પહેલૂમેં દબાતી હય.]

જોહરા—(અફસોસસે) એ બદ નિહાદ બેટે ! મયૈં તુઝકો કહાં તક કોસૂં ? મેરી કોઇ નહીં સુનતા ! ફરિશ્તે જંગારી પરદોંમેં છુપ ગયે, ઇજાબતકે દરવાજે બંદ હો ગયે !

બયત.

દરબારે હકકોભી રહે હસ્તીકા ફેર હય,
ફરિયાદેં તો બહુત હયૈં, કિયાંમતમેં દેર હય.

(સિપાહિયોંસે) ભાઇયો, રહમ કરો ! ખુદાસે ડરો ! શાહી તુખ્મ પર જરા તરસ ખાવ, હમેં બચાવ ! યેહ કિસી ઔર મુલ્કમેં નિકલ જાયગી, તુમ પર કુછભી આફત ન આયેગી.

દોનોં સિપાહી—(સોચકર આનાકાનીસે) હમેં કયા દોગી ?

જોહરા—જિન્દગી દૂંગી, દુખી દિલકી દુઆયેં દૂંગી, દૌલતે ઇમાન દૂંગી.

બયત.

મયૈં કાફિલા લૂટા ચુકી, કયા મેરે પાસ હય ?
દો બૂંદે આંસૂઓંકી હયૈં, ઇક ઠંડી સાંસ હય !

[કુમર, જોહરાકી દુખભરી હકીકત સુનકર, કુંજમેંસે આકર સિપાહીસે અર્જ કરતા હય.]

કુમર—એ જરકે બેવફા ટુકડોંપર જાન દેનેવાલે સર-ફરોશોં ! ઇસ મજલૂમ બચ્ચીકો ઇસકી માકે હવાલે કરો, જન્નતે ગુલજારોંકી તરફ કદમ ધરો.

અબયાત.

હબાબે આબ હો, દમ ભર રહો, રહો ન રહો,
મિસાલે ખ્વાબ હો, દમ ભર રહો, રહો ન રહો,
ચમન ફનાકા હય, દુનિયા; મિઝાજ, અજલકી હય,
તુમ ઇક ગુલાબ હો, દમભર રહો, રહો ન રહો.

૧ સિપાહી—સચ હય. જાલિમ અસ્લમકી જિન્દગીપર નફરીન કરનેવાલી; હમારે સિવા ઔર હજારોં જબાને' હયેં. અય કાશ ! યેહ શિકમ ઔર ઇસકી જરૂરતે' હમેં મજબૂર ન કરતી; તો હમ ઉસકી સૂરત, દૌલત, બલ્કે બાદશાહત પર થૂક કર દૂસરે મુલ્કમે' જા બસતે.

બયત.

ખાનયે હકસીના હિર્સે જરને ગંદા કર દિયા,
દાન્હયે ગન્દૂમને દિલ; શયતાંકા બંદા કર દિયા.

કુમર—અગર આબે જરહી તુમ્હારી હિર્સ ઔર બદકારીકે ધબ્બેકો ધો સકતા હય, તો લો યેહ મેરી અનમોલ અંગૂઠી. (અંગૂઠી ઉંગલીસે ઉતાર દેતા હય) ઇસકો બેચકર અપની જિન્દગીયે', ઇમાનકે સચ્ચે રાસ્તેમે' ગુજારો, ઔર શદ્દાદ અસ્લમકી દોજખનમાં બહિસ્તકો છોડકર, કિસી દૂસરે મુલ્કકો સિધારો.

અબયાત.

રહો ઇક પલ ન તુમ જાલિમકિ દીવારોંકે સાયેમે',
અબસ ભૂલે હો નાદાનોં ! હો તસવીરોંકે સાયેમે'.

૨ સિપાહી—વફા પર હોવે કુરબાં, હોં અગર ઇસ સરકે દો ટુકડે,
ન લફ્જે દીં જબાંપર હોં, તો ફેંકે કરકે દો ટુકડે.

૧ સિપાહી—જિગર સીનેમે', ખૂં જબતક જિગરમે', ખૂંમે' હરકત હો,
મુરવ્વત ચશ્મમે', દિલમે' હયા, લબપર સિદાકત હો.

૨ સિપાહી—હમારી મજલૂમ મલેકા, ખાંદિમોંકી યેહ આખરી દરખ્વાસ્ત હય; કે હુજૂર; શાહજાદીકો લેકર કિસી દૂસરે મુલ્કમે' ચલે જાયેં. કોરનિશ. આદાબ. [ઝુક કર આદાબ બજા લાકે, દોનોં સિપાહી જાતે હયેં.]

જોહરા—(કુમરસે) આફરીન ! અય નવખેજ કલી, તૂને મેરે જિગરકો કલ દી, તો અય જવાંન, મેરે દિલકી સચ્ચી દુઆયે' બાર બાર તુઝસે પૂછતી હય :—

અબયાત.

અય નૌદમીદા ફૂલ, તૂ કિસ બોસતાંકા હય ?
દુર કિસ સદફકા, ચાંદ તૂ કિસ આસમાંકા હય ?

કુમર—લખ્તે જિગર હૂં, મયેં તેરી હસ્તીસે હસ્ત હૂં,
મેરા કુમર હય નામ, મયેં માદર પરસ્ત હૂં.
ઇમાન તૂ હય, જાન તૂ, જન્નત નિશાન તૂ,
અમ્મા, મેરી નજરમે' હય ફાનો મકાન તૂ.

જોહરા—(પહેચાન કર) કોન ? મેરા કુમર ? મેરે અંધેરે આસમાનકા ચરાગ કુમર ? [જોહરા, કુમરસે લિપટતી હય, દિલકશ, કુમરકો પહેચાન કર ખુશીસે ઉછલતી હય.]

દિલકશ—ઓ મેરા ભાઇ ! દુખજદા ભાઇ !

[દિલકશ, કુમરસે ગલે મિલતી હય, કુમર, આસમાંકે તરફ દેખકર, શુક્ર બજા લાતા હય.]

કુમર—ઓ ખુદા !

બયત.

ગિર ગયે થે બારી બારી આસમાંસે છૂટ કર,
આ મિલે હયૈં ખાકમેં શાહીકે તારે ટૂટ કર.

(જોહરા ઔર દિલકશસે) અમ્મા ઔર દિલકશ, સબ્ર કરો. ખૂદાકે જમાલસે દિલકો માયૂસ ન કરો.

બયત.

જાં છોડ઼ દો; કે જિન્દગી ફાની હય, ખાક હય,
ઈમા ન છોડ઼િયો; કે વ્હો બાકી હય, પાક હય.

જોહરા—બેટા, મયૈં અબ જરૂર અસ્લમ મરદૂદકી ફરિયાદ લેકર મંદીનેકો જાઊંગી, મયૈં ઉસ આસમાની બાદશાહકે મહબૂબકો પુકારૂંગી.

દિલકશ—અરે જમીન ઔર આસમાનકી શોરીશો ! કોઇ અયસી આવાજ હય, જો કહે, કે મયૈં બચાઉંગી ! તુમ્હારી ડુબતી નાવકો કિનારે લગાઉંગી ! [દિલકશકી તાલાશમેં નૂરજહાન આતી હય, ઔર દિલકશકા દુખી સવાલ સુનકર જવાબ દેતી હય.]

નૂરજહાન—(અંદરસે) મયૈં બચાઉંગી ! (આકર) મયૈં મદદ દૂંગી. (દોનોંકો પહેચાનકર) કુમર ઔર દિલકશ, જલ્દી ભાગ જાવ ! મેરે હાલાતકી ખબર તુમ્હેં હસરત આકે દેગી. મયૈં મલેકાકી તરફસે ચંદ સિપાહી લાઇ હૂં, અસ્લમકે મુકાબિલેમેં આઇ હૂં.

બયત.

દૂર લંગરગાહ હય, કિશ્તીભી હય ગિર્દાબમેં,
બાદબાં ટુટા હુવા હય, નાખૂદા હય ખ્વાબમેં.

[કુમર, દુનિયાકી કજ રવિશ પર અફસોસ કરતા હય.]

ગાના.

કુમર—અબ ધન, જાન, શાન, બિસાર,
સારે ખ્વાર હયૈં, નાદાર, બેકસ, જાર.

જરભી ગયા, ધરભી ગયા,
કિયા શજબ ગમ ને ફેરા, દિલ ધેરા [હય મેરા.—જાન.
હય સફર સચ્ચા, ડરકા, શરકા, દુનિયા,
સુખ ટલ ગયા, દુખ મિલ ગયા,
સુન બહેન મેરી, સુન મિહન ઘેરી, જગત હય સુપના—જાન.

[દિલકશ ઔર કુમર જાતે હયેં, નૂરજહાન, સીટી બજાતી હય, ચંદ સિપાહી આકર અપની કુમરોંસે ખાકી કપડે ખોલકર, મુંહપર તાનકર, પડે રહેતે હયેં, નૂરજહાન છુપતી હય. સયફ, અસ્લમકે ચંદ સિપાહી લિયે આતા હય]

સયફ—અલ અમાન ! અલ અમાન ! અય ખુદાયે જહાન ! બચા જાન ! (સિપાહીસે) ભાઇયો ! શાહ અસ્લમ તો પીછે તશરીફ લાતે હયેં, તુમ જરા બયઠકર થોડી દેર મલકુલ મૌતકે નામકા વજીફા પઢ લો.

[અસ્લમકે સિપાહી, કુછ સમઝકર સિપાહિયોં પર બયઠતે હયેં, નૂરજહાન, સીટી બજાતી હય, જિસે નૂરજહાનકે સિપાહી, અસ્લમકે સિપાહીયો પર હમ્લા કરતે હયેં, દોનોંમેં લડાઇ હોતી હય, સયફ ઘબરાતા હય.]

સયફ—યેહ કુબ્રોમેંસે મુરદેં કયસે જાગે ! યા અહેલુલ કુબૂર ! ભાગ સયફ બહાદૂર ! [લડતે લડતે સિપાહી અંદર જાતે હયેં, સયફ ભાગતા હય, દૂસરે તરફસે અસ્લમ આકર, સયફકો ભાગતા હુવા દેખકર પુકારતા હય.]

અસ્લમ—સયફ ! કયું ? કિધર ભાગતા હય ? [સયફ, સુનને બગયર ભાગા જાત હય, સયફ ભાગા; કિસી તરફસે નૂરજહાન તલવાર લિયે નિકલ આતી હય.]

નૂરજહાન—જાલિમ અસ્લમ ! મયેં તેરી તાલાશમેં થી. આ, ઔર અપની શુજાઅત દિખા !

અબયાત.

અસ્લમ—નૂરેજહાન, અબભી જો તુ મઝસે આ મિલે,
આશિકકો દરદે ઇશ્કસે તેરે શિફા મિલે.

નૂરજહાન—ઇશ્કે બશરમેં રંજકે જૂજ તુઝકો કયા મિલે,
ગાફિલ ! કર અયસા ઇશ્ક, કે જિસ્સે ખુદા મિલે.

અસ્લમ—નૂરજહાન, ઍાંખકી નિગાહોંસે દેખ, કે મયૈં બૂરા વકૃત હૂં! મૌત હૂં! બિગડી હુવી તકદીર હૂં! ખૂનકી પ્યાસી શમશીર હૂં!

નૂરજહાન—જાલિમ! નાબકાર અસ્લમ! મુઝેભી પહેચાન! મયૈં ગૌર હૂં! જોર હૂં! જિન્દાન હૂં! જંજીર હૂં.

અસ્લમ—(ગુસ્સેમેં આકર) મયૈં જાલિમ? (તલવાર નિકાલ કર) સંભાલ વાર! નાબકાર! [દોનોં લડતે હયૈં, નૂરજહાનકો જખ્મ હોનેસે વ્હો બેહોશ હોકર ગીરતા હય, સયફ, આકર ઉસે દેખકર ખુશ હોતા હય.]

સયફ—અરરરર! માર લી! હાં; સચમૂચ મરી!

[હસરત આકર, છુપકર તમાશા દેખતી હય, અસ્લમ, ઇધર ઉધર દેખકર નૂરજહાનકા હાથ પકડ કર, ઉસે ઠંડા પાકર, શકકી નજરસે, નૂરજહાનકો કબ્રસ્તાનમેં લે જાનેકો સયફસે કહેતા હય.]

અસ્લમ—સયફ, બ્હેતર હય, કે સિપાહિયોંકી નજર બચાકર, નૂરગંજ મકબરેકી ખૂલી કબ્રમેં છોડ આ, ઔર ફકીરી લિબાસમેં ઉસ તરફ ફિરતા રહે શાયદ જી ઉઠે તો ફિર તમામ કરના, પૂરા અપના કામ કરના. મયૈં રાતકો દો બજે જરૂર આવૂંગા, ખબર લૂંગા!

સયફ—ઔર અંધેરે કબ્રસ્તાનમે અગર વ્હે ભૂત બનકર ચિમટ ગઈ, યા મસાન બનકર મેરે સામને ડટ ગઇ, તો મયૈં કયા મારા જાઉં? આપકી દોસ્તીમેં મેરા પ્યારા જાન ગઁવાઉં?

અસ્લમ—ડરપોક! ન ડર, હિમ્મત કર. [સયફ સોચતા હય.]

હસરત—(ખુદસે) હસરત! અબ જલ્દ ઇસ બાતસે કુમરકો માહિર કરકે; શાહે ખાવરકોભી લા, ઔર ઇનકે તિલસ્મી ખિયાલાતકો ખાકમેં મિલા!

તબ્દીલ.

બાબ તીસરા—દિખાવ દૂસરા.

ધસીટાકા મકાન—રાતકા વકૃત.

[ધસીટા, અફસોસ કરતા આતા હય.]

ધસીટા—બાપકો પ્લેગ હુઇ! માકો હયજા હુવા! દેસી બીવી કૂવેંમેં ડૂબ કર મર ગઇ! તકદીર, મૌતકે ખુર્દશસે સારે ઘરકો સફા

ચટ કર ગઇ! એક મેમકો લંડનસે લાયા, ઉસકો લકવા હોનેસે હારપીટાલ પહુંચાયા. જબસે હિંદુસ્તાન આયા, દો બેટિયે અલ્લાહને દી. બ્હેતર હય; કે જબતક બાવી હારપટાલસે અચ્છી હોકર આય, જહાં બેટિયોકી શાદીકા ઇન્તેજામ કિયા ગયા હય; વહાં ચલકર; શાદીકા દિન મુકરર કરું, ઔર વાપસ ફિરું. બ્હેતર હય કે દોનોંકો કહેને બગયર ચુપચાપ ચલૂં, નહીં તો, નાહક નખરાં કરેંગી. (નોકરાનીકો પુકારતા હય.) ફૂલઝડી?

ફૂલઝડી—(અંદરસે) હુઝૂર આઇ. (ફૂલઝડી આતી હય) સરકાર, કયૂં યાદ ફરમાયા?

ઘસીટા—ફૂલઝડી! મયેં જુલ્ફન ઔર જોબનકે સુસરાલ જાતા હૂં, શાદીકા દિન મુકરર કરકે; હફતેમેં વાપસ આતા હૂં. સારે ઘરકી હિફાજત કરના, કદમ બાહેર ન ધરના, મેરે જાનેકા બઆદ જોબન; જુલ્ફનકો ખબર કરના.

ફૂલઝડી—બહુત ખૂબ જનાબ.

[ઘસીટા જાતા હય, જુલ્ફન એક હાથમેં બુરૂશ ઔર દૂસરે હાથમેં ટોપી લિયે, ઔર જોબન, એક હાથમેં આઇના લિયે, દૂસરે હાથસે ચ્હેરેપર પાઉડર પફ કિયે, આમને સામનેસે ગાતી હુઇ આતી હયેં.]

ગાના.

જુલ્ફન—જોબનકી દેખૂં બહાર!
જોબન—યેહ નાગ જહરી હય કટીલા, કાલા ગેસૂ હમારા.
જુલ્ફન—પાઉડરસે ચમકે જોબન,
જોબન—બીલકુલ નયા હય ફૅશન,
જુલ્ફન—મયેં હું બાંકી નાર.—જોબનકી.
જોબન—ડાલૂંગી પીક મી અપ, બીયરમેં ભરકે કપ;
પીકર ચલુંગી મયેં બાજાર.
જુલ્ફન—હાથો પે રિસ્ટ વૉચ, બાંધૂંગી જાંચ જાંચ,
દેખૂંગી ટાઇમ મયેં બાર બાર.
જોબન—લૉકીટમેં સેન્ટ હય,
જુલ્ફન—પૉકીટમેં ગિનીયે, શોર છનન છનન કરેંગી,
ચલતે ઘર; દર પર.
જોબન—ચલકે ફિરના, અબ હય સાઇકલ પર.—જોબનકી.
જુલ્ફન—કયૂં હાય! હમારા કામ બનાયા?

જોબન—હો ઇન્આમકા વાઅદા સમઝમેં આયા ?

ફૂલઝડી—મયૈં યહી સોચતી હૂં; કે તુમ્હારા દિલ; તો દો જવાનોં પર આ ચુકા હય, ઔર તુમ્હારે વાલિદ, તુમ્હારે લિયે દુસરોંસે શાદી ઠહેરાકે, શાદીકા દિન મુકરર કરનેકે વાસ્તે, યક બ યક ઔર ચુપચાપ, સફર ઇખ્તિયાર ફરમા ચુકા હય.

જુલ્ફેન—(ચોંકકર) ક્યા પપા ગયે ?

જોબન—મિલે બરાબર ? ખબર કિયે બરાબર ?

ફૂલઝડી—હાં, એક હફ્તેમેં ખુશ ખબરી લાયેંગે, શાદીકા દિન મુકરર કર આયેંગે. [જુલ્ફેન ઔર જોબન, આપસમેં ખુશ હોતી હયૈં.]

જુલ્ફેન—(જોબનસે) ખુબ મૌકુઅ મિલા ! ફારેગુલ બાલી હય !

જોબન—(જુલ્ફેનસે) હફ્તે તક મયદાન ખાલી હય. લો, રીલ-ડાલ, જલ્દી કિસી નકલી બાપકા ઇન્તિઝામ કરો, મા ઔર પપાકે આનેસે પહેલે; અપને આશિકોંસે અપને નિકાહકી તજવીજ સરંજામ કરો.

ફૂલઝડી—નકલી બાપ ? યેહ કયા કેહ રહી હયૈં આપ ?

જુલ્ફેન—હમારી મરઝી.

[બાહેરસે, મસરુર કાફીવાલેકી આવાજ આતી હય.]

મસરૂર—(બાહેરસે) કાફી ! ગરમા ગરમ કાફી !

જુલ્ફેન—(જોબનસે) બહેન, ખુબ ખિયાલ આયા. ઇસ કાફીવાલેસે કુછ અપના કામ નિકલેગા. ઇસે લાલચ દેકર બાપ બનાયેં, અપને આશિકોંકો બુલાયેં, ઔર આજહી કિસી કાઝીકો બુલાકર શાદી કરવાયેં.

જોબન—હાં; બહેન, ઇસ તૌરસે અપના દામન ઉમ્મેદોંસે ભર લેં.

મસરૂર—(બાહેરસે) કાફી ! કાફી !

જુલ્ફેન—(પુકારતી હય) કાફીવાલે ?

મસરૂર—(બાહેરસે) આયા હુઝુર.

[મસરુર, મએ સમાવર ઔર પ્યાલે રિકાબીકે આતા હય.]

જુલ્ફેન—ફૂલઝડી, કુરસી લાવ. [ફૂલઝડી જાતી હય.]

મસરૂર—હુઝુર, કિતને પ્યાલે પિલાઉં ?

જુલ્ફેન—કાફીકે પ્યાલોંકી જુરરત નહીં. હમારી યેહ મનશા હય; કે હમારે એક મતલબકે લિયે અગર તૂ થોડી દેર હમારા નકલી બાપ બન જાય, તો તેરી દસ રુપયકી નજ઼ ઠન જાય.

મસરૂર—(ખુદસે, ખુશ હોકર) વલ્લાહ ! યેહ તો ખૂબ બયપાર

હય! (જુલ્ફનસે) બીબી સાહેબાન! બંદા બાપ બનનેકો તૈયાર હય. તુમ બેટી બન જાવ, મુઝે બાપ બનાવ, દસ રુપયા જલ્દ લાવ.

જુલ્ફન—પહેલે કામ લેંગે, બઅદ રુપયા દેંગે. જિને હમેં બ્યાહના હય, ઉનસે હમારે બાપકો ઇન્કાર હય, ઇસ લિયે હમારે શોહરોંકો હમસે બ્યાહના નાગવાર હય. અગર તુમ બાપ બન કર નિકાહ પઢા દો, તો હમ કાઝીજીકો બુલવાયેં, આજહી નિકાહ પઢવાયેં.

મસરૂર—બાપ બિલા શુબહા બનુંગા, નિકાહભી પઢવા દુંગા, મગર મયેં જો માંગુગા, હાજિર કરના હોગા!

જુલ્ફન }
જોબન } મંજૂર.

જુલ્ફન }
જોબન } (મસરૂરસે) બયઠિયે મેહરબાન. (જુલ્ફનસે) બહન, જલ્દી લાવ બાપ બનાનેકા સામાન. (જુલ્ફન, બાલકા સામાન ઔર ધસીટાકા કપડા લાને જાતી હય, જોબન, મસરૂરકો પુકાર કર આજમાતી હય.) બાવા જાન?

મસરૂર—(હઁસકર) કયૂં બેટી મેહેરબાન?

[જુલ્ફન, પોશાક ઔર બાલકા સામાન લાતી હય.]

જોબન—હમારા યહ હય અરમાન, કે (જુલ્ફનસે બાલ લેકર, મસરૂરકો પહેનાતે પહેનાતે) યહ મુછેં પહેનકર બાપ બનો, હમારે કામમેં મદદ કરો.

મસરૂર—અરે બાલ કયૂં પહેનાતી હો? કયા મુઝે બનાતી હો?

જુલ્ફન—નહીં બાવાજી. બાવાજીકે ચ્હેરેકે મુતાબિક પહેનાતે હયેં, હૂ બ હૂ ઉસી તરહ સજાતે હયેં. [જુલ્ફનસે ટોપી ઔર કોટ લેકર, મસરૂરકો પહેનાતી હય.]

જોબન—યહ કોટ ઔર ટોપી પહેનો.

મસરૂર—(દોનોંસે) કોટ ઔર ટોપીકીભી જરૂરત હય? (ખુદસે) બાપ બનનાભી બડી મુસીબત હય! (પહેનનેકે બઅદ) વાહ! બાપ તો ઠીક બનાયા! ખૂબ સજાયા!

જુલ્ફન—બાવાજી, તુમ યહીં બયઠો. હમ અપને શોહરોંકો ખબર કરને જાતી હયેં, આકર; તુમને કયા કરના; સો બતાતી હયેં. યહ (ફૂલઝડીકો બતાકર) દાયા, જો હુકમ દોગે બજા લાયગી, આપકે ફરમાનસે બાહેર ન જાયગી. [જુલ્ફન ઔર જોબન જાતી હયેં.]

મસરૂર—ફૂલઝડી, ચુપ કયૂં હય ખડી!

ફૂલજડ઼ી—કહો મેરે બાપ! અચ્છે તો હયેં આપ?

મસરૂર—તુમ્હારાબી બાપ? (ખુદસે) અચ્છી દી થાપ!

ફૂલઝડ઼ી—અબસે સબ ઔરતોંકો આપને બેટી કહેકર બુલાના હોગા.

મસરૂર—તો યું કહો, કે ઇસ ઘરકે સારે ખાનદાનકા બાપ હૂં.

ફૂલઝડ઼ી—હાં બાવાજી. ફરમાવો, કયા ફરમાન હય?

મસરૂર-(ખુદસે) બચ્ચા મસરૂર, હુકમ કરકે તમાશા તો દેખ જરા! (ફૂલઝડ઼ીસે) બેટી, ઉસ લદમાર ધોબીકો બુલા, જો મેરે કપડે ધોનેકો લે જાય, જલ્દ સાફ કર લાય.

ફૂલઝડ઼ી—અજી બંદી અયસા ધોબી લાય, જો તુમ કપડે ન ઉતારો, તો વ્હો; તુમારી ખાલ ઉતારકે લે જાય. [ખાંસતા હય.]

મસરૂર—ઔર કિસી હકીમકોબી સાથ લા, જો મુઝે દવાઇ પિલાય, ખાંસીસે બચાય.

ફૂલઝડ઼ી—બાવાજી, અયસે હકીમકો લાઉં, જો તુમ દવાઇ ન પાઓ, તો વ્હો જયહર પિલાય, ખાંસી બિલકુલ રહેને ન પાય.

મસરૂર—બેટી, જલ્દ જાઓ, ઇતના કામ કર આઓ. સમઝાના; કે જયસે બને અપના કામ પૂરા કરેં, કસર ન રખે.

ફૂલઝડ઼ી—અચ્છા અબ્બા, ફૌરન જાતી હૂં, ધોબી ઔર હકીમકો લાતી હૂં. [ફૂલઝડ઼ી જાતી હય, મસરૂર અપને દિલમેં ખુશ હોતા હય.]

મસરૂર—વાહરી કિસમત! કાશી બેચને આયા ઔર દસ રૂપયકે ઇન્આમ પર નકલી બાપ કહેલાયા. (સોચકર) બચ્ચા મસરૂર! ખુશ હો, કયૂં; કે કિસમતકા સિતારા ચમકા હય, નસીબ જુગનસા ઝમકા હય. [મસરૂર, ખુશ હોકર ગાના ગાતા હય.]

ગાના.

મસરૂર—કાફિ બેચૂંગા ભર ભર કે પ્યાલિયા,
દૂધ વાલિયાં, પ્રેમ લાલિયાં.—કાફિ.
લેકે બસ રૂપૈયે, ગિનકે દસ રૂપૈયે,
લાવૂં મોતી વાલિયાં, જોરૂકી મયેં બાલિયાં,
તાડ઼ી લૂં, ગાડ઼ી લૂં, બાડ઼ી લૂં.—કાફિ.
[મેરી આતી હય, મસરૂરકો ધસીટા સમઝ કર; ગલે લગાતી હય.]

મેરી—પ્યારે શૌહર, હાસ્પિતાલમેં અચ્છી હો આઇ, ખિલાવો મિઠાઇ.

મસરૂર—દેખો બેટી, જિસે તુમ બાપ બનાવો, ઉસે શૌહરકે નામસે કભી ન બુલાવો !

મેરી—(અજબમેં) યેહ ફિર તુમ્હેં કયા હો ગયા ! એક બાર ચમન હોટેલમેં મા બનાયા થા, ઔર આજ બનાતે હો બેટી !

મસરૂર—મશ્કરી છોડો ! યેહ કહો; કે દૂસરી બહેનકો કહાં છોડ આઇ ?

મેરી—(તઅજ્જુબ હોકર) બહેન ઔર બેટી કૌનસી ?

મસરૂર—(ચિઢકર) અગર તુમકો બેટી હોના નામંજૂર હય, તો લાવ દસ રુપય !

મેરી—(અજબમેં) અરે તુમ કયા કહે રહે હો ? કયસે રુપય ?

મસરૂર—જબ રુપયસે ઇન્કાર કરના થા, તો (વિગ ઉતારકર) યેહ કયૂં સરપર જમાઇ ? (મૂછેં ઉતારકર) મુંહપર યેહ દૂમ કયૂં લગવાઇ ? (કોટ ઉતારકર) કોટ કયૂં પહેનાયા ? (ટોપી પટક કર) ઇસ ટોકરીકા વજન કયૂં ઉઠવાયા ? [મેરી, મસરૂરકો કોઇ ગયર સમઝતી હય.]

મેરી—(તઅજ્જુબસે) ઓ ખુદા ! (ઘસીટાકે લિબાસમેં; મસરૂરકો દેખકર ડરતી હય) ચોર ! લૂટેરા ! (પુકારતી હય) પૂલીસ ? પૂલીસ ? પૂલીસ ? [મેરી ડરકે ભાગ જાતી હય, મસરૂર ઘબરાતા હય.]

મસરૂર—હાય ! હાય ! મેરા દસ રુપયા ઇન્આમ ? જહન્નમમેં ગઇ મેહનત તમામ ! મસરૂર, ભાગ ઇન ધાગરેવાલી ઠગનિયોંકે જાલસે, નહીં તો પેટ ભરના પડેગા જેલખાનેકી રોટી ઔર દાલસે.

[મસરૂર, કોટ, મુંછેં, સમાવર, પ્યાલે વગયરા ઉઠા કર ભાગતા હય, દૂસરી તરફસે ઘસીટા, ટ્રંક લીયે આતા હય, ઔર ઉસે એક તરફ રખકર, થક જાનેસે બયઠકર, પયર દબાતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) અફસોસ ! ભાગતે ભાગતે ટાંગ ટુટ ગઇ, આખર ગાડી છુટ ગઇ ! કમબખ્ત ઘસીટે, આખિર નાચાર હોકર વાપસ આના પડા, કલ જાના પડા. [લઠમાર સાથ એક લઠકે; મઅ ફૂલઝડીકે આતા હય, ઘસીટા અપને ધ્યાનમેં હય.]

ફૂલઝડી—(લઠમારસે અલગ) લઠમાર, (ઘસીટાકો મસરૂર સમઝકર) વેહો બયઠે હયેં સરકાર. અપના કામ જબરદસ્તી કરના, ઇન્કે

ઇન્કારેકી આદત પર ધ્યાન ન ધરના ! સૌદા હય સરમેં, (માથા બતાકર) ખલ્લલ હય ઊપરકે ઘરમેં. [ફૂલઝડી જાતી હય, લઠમાર, ઘસીટાકો મસરૂર સમઝકર, ઉસસે બાત કરતા હય.]

લઠમાર—અબે હુરરરર ! કપડે ઉતાર, નહીં તો સર તોડૂંગા, ખોપરી ફોડૂંગા ! [એ બુલાયે ધોબીકો દેખકર ઘસીટા ચિઢ્તા હય.]

ઘસીટા—અરે કમીને ! મુઝે નહીં પહેચાનતા ? મેરે રૂત્બેકો નહીં જાનતા !

લઠમાર—અરે ચલ સડક ! સિઢી કડક ! તુઝસે કાશીવાલે, બહુત દેખે રિઝાલે ! કપડે ઉતાર, નહીં તો ખાયેગા લઠકી માર.

[લઠ ઉઠાતા હય, ઘસીટા ઘબરાતા હય.]

ઘસીટા—(ખુદસે) યા અલ્લાહ ! તેરી પનાહ ! ફિર યેહ કયા વારિદાત ? (પુકારતા હય) જીુલ્ફન ? (જવાબ ન પાનેસે) જોબન ?

[ઘસીટા, ઘબરાકર ઇધર ઉધર દેખતા હય, ડાકટર ફાની, હાથમેં બડી બોતલ લિયે હુવે, ફૂલઝડીકે સાથ આતા હય.]

ફૂલઝડી—ડાક્ટર સાહેબ, (ઘસીટાકો, મસરૂર સમઝકર દિખાતી હય) વ્હો હય બીમાર. દવાઇ પીનેસે કરે ઇન્કાર, તો હલકમેં જબ્બન દો ઉતાર. કુછભી કરો ઇલાજ, મગર શફા કરો અભી ઔાર આજ.

[ફૂલઝડી જાતી હય, લઠમાર, ઘસીટેકો દમ દેતા હય.]

લઠમાર—અબ મુઝે દેર હોતી હય; જલ્દ કપડે ઉતાર, નહીં તો ખાયેગા લઠકી માર !

ફાની— અય ખાંસીકે બીમાર, જલ્દ મુંહ ખોલો, દવા પી લો.

ઘસીટા—(ડરકર ખુદસે) યા અલ્લાહ ! યેહ દૂસરી બલા કૌન ? (બૅાતલ દેખકર ડાકટરસે) અરે ! ઇસ બૅાતલમેં ઇન્સાનકી દવા હય, યા હયવાનકી ? આદમીકી યા ઘોડેકી ?

ફાની—ખોલો મુંહ ઔાર દેખો; કે દવા ઘોડોંકી હય, યા ગધોંકી ?

[ફાની, ઘસેટેકી ગરદનમેં બાંહ ડાલકર, જબ્બન મુંહમેં બોતલ ઘુસાતા હય, ઘસીટા, દવા પીનેસે થૂ થૂ કરતા થૂકતા હય, ફાની, બોતલ રખકર જાતા હય.]

લઠમાર—જલ્દ કોટ લાવ, નહીં તો (લઠ ઘુમાતા હય) જહન્નમમેં જાવ ! [ઘસીટા, ડરકર કોટ ઉતારને દેતા હય, લઠમાર ઉતારકર લે જાતા હય.]

ઘસીટા—(અજબમેં) હાય ! હાય ! રેલ્વે સ્ટેશન તક જાનેમેં યેહ કયા હો ગયા તુફાન ! ફિર આસિફુદ દૌલાકી હુઇ દાસ્તાન ! (પુકારતા હય) બેટિયો ! (જરા ઠહેર કર) અરે કહાં મર ગઇ ? જુલ્ફન ? જોબન ? [જુલ્ફન આતી હય, ઔર ઘસીટાકો મસખરા સમઝ કર ગાલિયાં દેતી હય.]

જુલ્ફન—કયૂં ચિલ્લાતા હય જંગલી ખર ! ઇન્આમકે રૂપયકા ધ્યાન કર ! અભી આતે હયેં હમારે શૌહર શરીફ, કાજીજીભી લાતે હયેં તશરીફ. (કપડે વ મુંછેં ન દેખકર) કોટ ઔર મૂંછેં ઉતાર કર કહાં ફેકી ? (બૉતલ દેખકર) ઔર યેહ બોતલ કયસી ? કયા હમારી બીર ચુરાકર પી લી ? [શોર સુનકર જોબન આતી હય.]

જોબન—બહેન, બીર કૌન પી ગયા ? (ઘસીટાકો મસખરા સમઝ કર) કયા; પીકર કારીવાલા ઘાસલેટ હો ગયા ?

ઘસીટા—(ચિઢકર) કારીવાલા તુમ્હારા બાપ !

જુલ્ફન—ચુપ રહે હરામજાદા !

ઘસીટા—હરામજાદે તુમ્હારે દાદે ! [ફૂલઝડી આતી હય.]

જોબન—ચુપ રહે, નહીં તો માર ખાયેગા !

ફૂલઝડી—યેહ જૂતી દેખી ? પીટા જાયેગા !

ઘસીટા—(ખુદસે) યા અલ્લાહ ! અપને; પરાયે, નોકર: ચાકર, સબકે સબ દીવાને !

જુલ્ફન—તૂ દીવાના,

ઘસીટા—તેરા બાપ !

જોબન—તેરા દાદા.

ઘસીટા—તેરા પર દાદા ! [સબ મિલકે, ઘસીટાકો અંજાનમેં જૂતીયોંસે પીટતી હયેં, મેરી એક સિપાહીકે સાથ આતી હય, ઘસીટાકો મસખરા સમઝકર, સિપાહીકો બતાતી હય.]

મેરી—યેહ હય ચોર.

ફૂલઝડી—પકડો, નહીં તો ભાગેગા મુંહ જોર ! [સિપાહી, ઘસીટાકો પકડતા હય, ઘસીટા ઘબરાતા હય.]

ઘસીટા—બીવી ઔર બેટિયો ! તુમ ભૂલતી હો, મેરા કહા માનો ! મયેં ઘસીટા હું, પહેચાનો ! રેલ જરા લેટ હો ગઇ, ઇસ લિયે મેરી ખોપરી જૂતિયોંકી ભેટ હો ગઇ ! ફિર આસિફુદ દૌલા બનને કેસા અંજામ હુવા, કામ તમામ હુવા ! [મેરી, ઘસીટાકો પહેચાનતી હય.]

મેરી—(ખુદસે) અરે હાં, યહતો મેરા શોહર ! યહ કયા હાલ અમતર ! (ઘસીટાસે) પ્યારે ! ફિર વહી હાલ હુવા ?

ઘસીટા—હાં, વહી મલાલ હુવા.

જુલફ્ન—(જોબનસે) અરરર ! યહતો બાવા જાન ! (ઘસીટાસે) મુઆફ કરો મેહરબાન.

ફૂલઝડી—(ખુદસે) ઉઇ મેરે મૈલા ! કાશીવાલેકે બદલેમેં આફ્રા પિટ ગયા ! વહો મુવા કહાં સટક ગયા ? કાજી ઔર દુલ્હાકો જતા હૂં, જલ્દ ભગા હૂં.

પુલિસ સિપાહી—તુમ સબને ધોકા ખાયા, નાહક શોર મચાયા ! આયર મયઁ જાતા હૂં.

સબ—હાં બાબ, ધોટાલા હુવા, મુઆફ કરો.

[સિપાહી જાતા હય.]

ઘસીટા—ખુદાકે લિયે બોલો, યહ કયા હુવા ?

[જુલફ્ન બાત બનાતી હય.]

જુલફ્ન—પપા, તુમ્હારે આનેસે પહેલે, તુમ્હારી સજ ધજકા એક કાશીવાલા, દસ રૂપય મહીને પર નૌકર રહેને આયા, હમને એતબાર રખકર નૌકર બનાયા, મગર બદમઆશી કરકે ભાગા થા, ઉસે ફિર આયા હુવા સમઝકર આપસે બેઅદબી કી, મુઆફ કરના.

મેરી—ઇસ લિયે મયભી ધોકેમેં આઇ, મગર પચતાઇ, દિલ સાફ કરના.

ઘસીટા—મગર અબ તો એતબાર આયા ? [ફૂલઝડી આતી હય.]

જુલફ્ન—હાં પપા, આયા. [સબ ખુશીકા ગાના ગાતે હયઁ]

ગાના.

સબ—ઘસીટા—(ખુદસે) હો ગયા દિવાલીયા, ગયઁ લેડિયોંકો મારા,
ઔરી ભૂતનીયોંકી શરારતાંસે હારા !

ફ્ક્કડ—(ખુદસે) ભૂકસે ચપાતી હય, યહ પેટકા નકકારા,

ફ્જ્જુ—(ખુદસે) દસકે ટેંટેં કે લિયે મયઁ કૂચદમેં સીધારા.

જોબન—બસ પાપા, છોડો ઝગડા,

જુલફ્ન—બખ્શો, બખ્શો, સારી ખતા.

મેરી—ભૂલેંસ પુલિસ લાઇ,

જોબન |
જુલફ્ન | હો પુરગમ પાપા.—હો ગયા.

ઘસીટા—પીટો, પીટો, ઔર બાવા, કાલેકો !
ઔર ગાલી દે દો દાઢી વાલેકો.

મેરી—ગાલી ખાકે થેંક યૂં કહેના એટીકેટ હય.

ઘસીકા—લેડી જૂતે મારે, અચ્છા એટીકેટ હય !—હો ગયા.

[સબ, ગાતે ગાતે જાતે હયેં.]

બાબ તીસરા—દિખાવ તીસરા.

નૂરગંજકા રોજા—શાહ ખાવરકી સરહદ.

[સયફ, ફકીરી લિબાસમેં; સોચતા નજર આતા હય.]

સયફ—સચ બાત તો યહે હય, કે જિસ દિન મયેં પયદા હુવા હુંગા, તમામ દુનિયામેં ભોંચાલ આયા હોગા ! ચાંદસે સૂરજ ઔર જમીનસે આસ્માન ટકરાયા હોગા, હેલી સાહેબકા દુમદાર તારા નજર આયા હોગા ! (સામને ખાવર ઔર હસરતકો દેખકર) અરે વ્હો કૌન આ રહે હયેં ! (તસ્બીહ ફિરાતા ખુદાકો યાદ કરતા હય) સુબહાન તેરી કુદરત ! સુબહાન તેરી કુદરત !

[હસરત ઔર ખાવર, ખુફિયા તૌર પર ભેસ બદલ કર આતે હયેં, ઔર હસરત, સયફકો, શકકી નજરસે દેખકર ખાવરસે આહિસ્તા કહેતી હય.]

હસરત—દૌલત મદાર સુલ્તાન ! (મકબેરા બતાકર) યહી વ્હો નૂરગંજકા મસનૂઈ મકબરા હય, જિસમેં બેહોશ નૂરજહાનકો આપકે ખૌફસે છુપાયા ગયા હય. રાતકો દો બજે અસ્લમ, ઉસકો મહેલમેં લે જાયગા, ઔર અપને બેશર્મ ઇરાદેસે નૂરજહાનકી પાક દામની પર ધબ્બા લગાયેગા.

ખાવર—મગર હસરત, વ્હો ધબ્બા અસ્લમકો અપને આંસુવોંસે મિટાના પડેગા ! આવો, છુપકે દેખેં; કે યહે સિતમગર કહાં તક દામે ફરેબ બિછાતા હય, કયા કયા ગુલ ખિલાતા હય.

[દોનોં છુપતે હયેં, જોહરા, ખુદાકો યાદ કરતી હુવી આતી હય, સયફ, ઉસે પહેચાન કર ઢોંગ મચાતા હય.]

સયફ—સુબહાન, તેરી કુદરત ! સુબહાન, તેરી કુદરત !

ગાના.

જોહરા—ગરીબી, તુ હય નાગની કાલી,
ફંદેમેં તેરે આન ફંસી જબ,
કાલી હય કફની કાલી.—ગરીબી.

દોહા.

જબતક માયા પાસ થી, તબતક થી સબ પ્રીત,
હો ગયે ખાલી હાથ જબ, કર ગયે પ્રીત અનરીત—ગરીબી.
બની બનીકે સંગી સાથી, બીગડીકા ન કોય,
ધનકે સારે પ્યારે, નાહીં નિરધનકા કોઈ હોય—ગરીબી.

[સયફ, ખુદાકા નામ લેકર, જોહરાકા ધ્યાન અપની તરફ ખીંચતા હય.]

સયફ—સુબહાન, તેરી કુદરત ! સુબહાન, તેરી કુદરત !

[જોહરા, સયફકો ફકીર સમઝકર, અર્જ કરના ચાહતી હય.]

જોહરા—આહા ! યેહે કોઇ બા ખુદા હય, મેરી તરેહ દુશમને દુનિયાસે બેવફા હય. (દોજાનૂં હોકર) અય, ફકીર આજાદ, સુન મેરી ફરિયાદ ?

સયફ—તૂ કયા કહેતી હય માઇ ? કયૂં દુનિયા છોડકે આઇ ? (તસ્બીહ ફિરા કર) સુબહાન, તેરી કુદરત ! સુબહાન, તેરી કુદરત !

જોહરા—મયઁ ઇન્તિકામ નહીં માંગતી, મયઁ જિન્દગીયે મુદામ નહીં માગતી. મુઝે મેરે હબીબકે પાસ પહુંચા દો.

[અસલમ, આતા હય, માકો દેખકર છુપતા હય.]

સયફ—અચ્છા; માઇ, જા ઔર એક ઘંટેકે બઅદ વાપસ આ.

બયત.

આસમાની બાદશાહતમેં તુઝે પહુંચાવુંગા,
(ખુદસે) ગોરકે દરસે; દરે જન્નત તુઝે દિખલાવુંગા.

જોહરા—ખુદા તુમ્હારી ઇબાદતોંકો કબૂલ ફરમાંય.

[જોહરા, ઝુક કર જાતી હય, અસલમ, જાહેર હોકર સયફસે મિલતા હય.]

સયફ—કયૂં ભાઇ અસલમ, કયસા બનાયા ? કયસા હથેલીમેં ચાંદ દિખલાયા ? અબ સિપાહિયોંકો એક ઘંટે તક ખાનેકા હુકમ દો, ઔર ઇસ પુરાને કાંટેકો અબકી દફા તોડકર, હમેશાકી રાહત લો.

(ખુશીમેં નાચતા, પુકારતા હય) સુબહાન, તેરી કુદરત! સુબહાન, તેરી કુદરત! [સયફ, તસ્બીહ ફિરાતા મએ અસ્લમ, દૂસરી તરફ જાતા હય, ખાવર ઔર હસરત જાહેર હોતે હયેં.]

ખાવર—(અસ્લમ ઓર સયફકે તરફ ઇશારા કરકે હસરતસે) ઓ બેઇમાન શયતાનો! દેખના, જિસફ રેબસે તુમને તાજ વ તખ્ત હજમ કિયા હય, ઉસી તરેહ ઉગલના પડેગા! હસરત, મલેકાકે પીછે જાવ, સમઝા કર ખુફિયા ઇધર લાવ.

[હસરત, મલેકાકે પીછે જાતી હય, દૂસરી તરફસે કમર, અપની બદબખ્તીપર ગાતા આતા હય.]

ગાના—ગ઼જલ.

કુમર—ઓ ખુદા! હાલ ગદાયા ન બનાયા હોતા,
યા મેરા બખ્ત ન શાહાના બનાયા હોતા—ઓ.
કૂદ પિસ જાનેકી હોતી, મેરે તુઝકો અસ્લમ,
આસમાને તુઝે મરદાના બનાયા હોતા!—ઓ.
ખો ચુકા હોશ મેરા મુલ્કકે હવસકે બંદે,
તુને અપના મુઝે દિવાના બનાયા હોતા—ઓ.

[કુમર, જેબસે ખત નિકાલકર પઢતા હય.]

કુમર—"જાલિમોંને સિપાહિયોંકો શિકસ્ત દેકર, જખ્મી નૂરજહાનકો નૂરગંજકે મસ્નુઈ મકબરેમેં પોશીદા કયદ રખ્ખા હય, કલ રાતકો દો બજે ઉસકો મહેલમેં લે જાયેંગે. મયેં શાહે ખાવરકે પાસ જાતી હૂં, આ કર સબ માજરા સુનાતી હૂં. ખાદિમ હસરત."

(ઇધર ઉધર દેખકર, કબ્રસ્તાનકે તખ્તેપર લિખ્ખા હુવા "નૂરગંજ" નામ પઢતા હય) હાં, યહી નૂરગંજ મકબેરા હય.

[કબ્રકે તરફ તાલાશ કરને જાતા હય, હસરત, જોહરાકો ખાવરકે પાસ લાતી હય.]

ખાવર—આઇયે મુઅજ્જિજ મલેકા! ઠહેરિયે, ન ડરિયે. યકીન હય, કે હસરતને તમામ કયફિયત આપકો સુનાઇ હોગી. મયેં અસ્લમકી ફિતના અંગેજીયોંકો દેખનેકે લિયે આ છુપા હૂં. આપભી ફિલહાલ ખામોશીસે મુલાહિજા ફરમાવેં.

[તીનોં અસ્લમકી રાહ દેખતે ખડે હયેં, કુમર, નૂરજહાનકી લાશસે તઅવીજ ઉઠાતા હય.]

કુમર—અય તુફાને સિતમસે જિન્દગીકો ખયર બાદ કહેનેવાલી બહાદૂર! જાગ! જાગ પ્યારી નૂરજહાન, જાલિમોંકી આમદકા વકત હય.

બયત.

બારી બારી બત્તીયેં ગરદૂંકી બુઝતી જાતી હયેં,
રુહેં સુબહકી સદાયેં ધીમી ધીમી આતી હયેં.

[થાનેસે દો બજનેકી આવાજ આતી હય, અસ્લમ ઔર સયફ ચોરી ચોરી આતે હયેં]

અસ્લમ—સયફ, દો બજે.

સયફ—હાં, હુઝૂર. [સયફ ઔર અસ્લમ, કુમરકો કબ્રકે પાસ દેખકર ડરતે હયેં, અસ્લમ પુકારતા હય.]

અસ્લમ—કૌન બદ અખ્તર ?

કુમર—નેક અખ્તર કુમર. [કુમર નજદીક આતા હય, અસ્લમ ઉસે પહેચાનતા હય.]

અસ્લમ—ઓ બદ બખ્ત ચંડાલ ! અંધેરી રાત ઔર કબ્રસ્તાનમેં શર્મનાક અફ્આલ ?

કુમર—મયેં શર્મનાક અફ્આલ કરને નહીં આયા, બલકે યેહ કહો; કે તુમ :—

બયત.

ઇસ્મતે નૂરજહાંકો તહે બાલા કરને,
રાતકે પરદેમેં મુંહ આયે હો કાલા કરને.

અસ્લમ—ઓ પાજી ! તૂ મેરી તોહીન કર રહા હય ?

કુમર—ઇસ લિયે; કે તુમ તોહીનકે કાબિલ હો.

અસ્લમ—તૂ કમીના હય ! હેચ હય !

કુમર—અકલમેં પેચ હય.

સયફ—જાન લે; હમ દો હયેં.

કુમર—એક બિચ્છુ, ઔર એક કાલા !

અસ્લમ—હર એક તુઝે હય ડસને વાલા !

અબયાત.

કુમર—એકકા સર પાંવસે કુચલૂંગા, ઇકકા હાથસે,
કીના લૂંગા બારી બારી એક ઇક બદજાતસે !

અસ્લમ—કબ બચેગા તેગે દહશતનાકકે સાયે તલે ?
સોયેગી હસરત, દિલે સદ ચાકકે સાયે તલે !

કુમર—જાગના હો, જાગ લો, અફલાકકે સાયે તલે,
હશ્ર તક સોતે રહોગે ખાકકે સાયે તલે !

[તીનોં તલવારોંસે લડતે હયેં. કુમર, અસ્લમ ઔર સયફકે બીચમેં આ, દોનોંકા મુકાબિલા કરતા હય, નૂરજહાન, હોશમેં આકર, મુઆમિલા સખ્ત દેખકર, પેચમેં પડતી હય.]

નૂરજહાન—મયૈં કહાં હૂં! (અસ્લમ; સયફ ઔર કમરકો દેખ-
કર) યહે કૌન હયૈં! (ખાવર; હસરત ઔર જોહરાકો દેખકર) વહો
કૌન હયૈં! યા ખુદા! યહે મયૈં કયા દેખતી હૂં! (સબકો પહેચાન કર, જલ્દીસે કફન ઉતાર કર, અસ્લમ ઔર કમરકે દરમ્યાન આકર ઉસે રોકતી હય.) ઠહેરો! ઓ મલઊનો ઠહેરો! (કમરકો ગલે લગાતી હય) કમર, પ્યારે કમર! [સયફ, નૂરજહાનકી બાજૂ, ઔર અસ્લમ, કમરકી ગરદન પકડ઼તા હય. નૂરજહાન, દોઝાનું હોતી હય. જોહરા, યહે હાલ દેખકર, અસ્લમ ઔર સયફપર ગઝબા કરને ચાહતી હય, મગર ખાવર ઔર હસરત, જોહરાકો રોકતે હયૈં.]

તહેયૂર.

બાબ તીસરા—દિખાવ ચૌથા.

ઘસીટેકા મકાન.

[દો કમરે. દોનોંપર, મર્દાના ઔર જનાના, પ્રાઇવેટ રૂમકા તખ્તા લગા હય. ફૂલઝડ઼ી વ જુલ્ફન બાતેં કરતી આતી હયૈં.]

ફૂલઝડ઼ી—બાનૂ, કાન પકડો, નાક રગડો! અબસે કિસીકો નકલી બાપ ન બનાના! શાદી કરના, મગર ન આબરૂકી બરબાદી કરના.

જુલ્ફન—ઠીક. અચ્છી દાયા, મેરે પ્યારેકે આ પહુંચનેકા કલ ખત આયા, વહો અભી આતે હોંગે. મા; જનાના કમરેમેં સોઇ હયૈં, ઔર પપા ગયે રેલવે સ્ટેશન પર. અબ મયદાન ખાલી હય, ફારિગુલ બાલી હય. [ફૂકડ઼ આતા હય; જુલ્ફનસે મિલતા હય, ફૂલઝડ઼ી જાતી હય.]

ફૂકડ઼—હલો ડારલિંગ જુલ્ફન! મુદતકે બઅદ હુવા દર્શન.

જુલ્ફન—હાં પ્યારે ફૂકડ઼. ગલે મિલો, પ્યાર કરો. (ગલે મિલતે હયૈં) પ્યારે ફૂકડ઼, મેરા બાપ તો તુમસે શાદી કરને પર રજામંદ હુવા, મગર અફસોસ હય, કે મા ખિલાફ હય. ડર હય કે જનાના કમરેમેં સોઈ હય, જાગ ન જાય! જબ વહો આય; તો તુમ પાસ મરદાના કમરેમેં છુપ જાના. [મેરી, જનાના કમરેમેંસે પુકારતી હય.]

મેરી—જુલ્ફન ? (ઠહેરકર) જુલ્ફન ?

જુલ્ફન—(ફૂફડ઼સે) પ્યારે ! મમા પુકારતી હય, તુમ જલ્દી છુપ જાવ, મુંહ ન દિખાવ. [જુલ્ફન, ફૂફડ઼કો મરદાને કમરેમેં છુપાતી હય, મેરી બાહેર આતી હય.]

મેરી—જુલ્ફન, ડાકટરને આજ ફિર દવાઇકે લિયે બુલાયા હય, મેરે સાથ ચલો.

જુલ્ફન—હારપીતાલસે કલ તો આઇ, ઔર આજ ફિર દવાઇ ? મમા, મેરે સરમેં દર્દ હય, સાથ જોબનકો લે જાવો, (ખુદસે) મેરે ફૂફડ઼સે ન છુડાવો.

મેરી—સરમેં દર્દ હય, તો ચલો; તુમભી દવાઇ લાવો, સાથ આવો.

જુલ્ફન—(મજબૂરીસે) આપ જીદ કરતી હયેં, તો આતી હૂં, દવા લાતી હૂં.

મેરી—ચલો. [મેરી જાતી હય, જુલ્ફન, મર્દાના કમરેકા દરવાજા ખોલકર આહિસ્તા કહેતી હય.]

જુલ્ફન—ડિયર, મયેં અભી આતી હૂં.

[જુલ્ફન જાતી હય, દૂસરી તરફસે જોબન ઔર મિયાં ફૂજ્જુ ધાસલેટ ગાતે આતે હયેં.]

ગાના.

જોબન—જિયા મોરારે ! તૂ લે ગયો, ઓ મોટર વાલે !
હાં હાં રે મિસ્ટર કાલે, તુનેહી જાદૂ ડાલે !
ધાસલેટ—(જબાની) પોં ! પોં ! પોં !—જિયા મોરારે.
જોબન—ઠંડી સડ્ક પર દેખું ખડ઼ી મયેં,
પીલીસી મોટર કાર.—ઓ મોટર વાલે !
ધાસલેટ-(જબાની) સાઈકલ, મોટર, વિકટોરિયા, ખટારા, કચરેકી ગાડ઼ી,
ચલો; બયઠો, જિસપર મરજી હો તુમ્હારી.—ઓ.
જોબન—મોટર તેરી હય ધુવેંકી બદરીયાં,
ચંદા હય તૂ દિલદાર.—ઓ મોટર વાલે !

જોબન—પ્યારે ! મમા દવાઇ લાને ગઇ, પપા દૂસરે ગાંવકો સિધારે, અબ ખુલેંગે રાજ હમારે તુમ્હારે. મેરા ખત તુમકો કબ મિલા ?

ધાસલેટ—હવાલાતકે દરવાજેપર. કલ રાત, વ્હીસકી, બેવડ઼ા, તાડી, સબ સાથ પી ગયા, બઅદ શરાબખાનેસે નિકલતેહી ગટરમેં ગોતા મારા. જબ ખૂબ ગુસ્લ કર ચુકા, તો આ પહુંચા એક પુલીસવાલા

બેચારા, જિસને દિખાયા હવાલાતકા રસ્તા. સુબહકો પુલીસકા દરવાજા ખુલતેહી મયઁ બાહેર આયા, તો ડાકિયા તુમ્હારા ખત લાયા.

[ફૂલઝડી ઘબરાઈ હુઇ આતી હય.]

ફૂલઝડી—મિસ જોબન! ગજબ હો ગયા! તુમ્હારી મા વાપસ આઈ, મયં બહુત ઘબરાઇ!

જોબન—(ઘબરાહટમેં જલ્દીસે) પ્યારે! જલ્દી મર્દાના કમરેમેં છુપ જાવો, દેર ન લગાવો. [ઘાસલેટ, મરદાના કમરેકા દરવાજા ખોલના ચાહતા હય, મગર ન ખુલનેસે ઘબરાતા હય.]

ઘાસલેટ—દરવાજા હય અંદરસે બંદ! યેહ કયા ફંદ?

જોબન—બંદ હય; તો જનાના કમરેમેં જાવો.

[ઘાસલેટ, જનાના કમરેમેં ઘુસતા હય, જોબન જલ્દીમેં જાતી હય, દૂસરી તરફસે મેરી ઔર જુલ્ફન, પયસેકા બટવા ભુલ જાનેસે વાપસ આતી હયૈં.]

મેરી—(જુલ્ફનસે) હાસ્પીતાલ ચલ પડે, લેકિન રૂપયકા બટવા તો બિસ્તરપરહી ભુલ ગયે! તુમનેભી યાદ ન કી? (મેરી, જનાના કમરેકા દરવાજા ખોલકર બટવા લાના ચાહતી હય, મગર અંદર ઘાસલેટકો દેખકર ચોંકતી હય. ઘાસલેટ દરવાજા બંધ કર લેતા હય. (જુલ્ફનસે આહિસ્તા) ઓ ગોડ! જનાના કમરેમેં ચોર! જુલફન, ચલો; પુલીસકો લાયેં, દરવાજેપર પહરે બિઠલાયેં. [મેરી, ઘબરાહટમેં જાતી હય, જાને જાતે ઇત્મિનાનકે લિયે મર્દાના કમરેકા દરવાજા ખોલકર ફૂક્કડકો દેખતી જાતી હય, ઘાસલેટ, ચોરી ચોરી બાહેર આકર ઇધર ઉધર દેખકર બડબડાતા હય.]

ઘાસલેટ—ફંસે! બુરે ફંસે! અરે ઇશ્ક, તેરા ખાના ખરાબ! (સામને દેખકર) હાય! હાય! દરવાજે પર પહરા હય! ઇશ્કકા ગઢા તો ગટરસેભી કહરા હય! (ઇધર ઉધર દેખકર) ચલું ઔર મર્દાના કમરે મેં છુપૂં! (દરવાજા ખોલને ચાહતા હય, મગર ન ખુલનેસે ઉસે ધમ ધમાતા હય) અરે! ખુલતા કયૂં નહીં! [ફૂક્કડ, ઘાસલેટકો જુલ્ફન સમઝકર, અંદરસે સવાલ કરતા હય.]

ફૂક્કડ—કયૂં પિયારી, બાહેર આઉં?

ઘાસલેટ—(અજબમેં ખુદસે) પ્યારી! યા બારી! યહાંભી છુપા હય કોઇ મેરે જયસા શિકારી! (સોચકર) ઇસ પ્યારેકો બહેકાઉં, જ૨.

તમાશા દેખૂં, આજમાઉં. (આવાજ બદલ કર) હાં જાની; આવ, મુઝે ગલે લગાવ. [જુલ્ફનકી આવાજે સમઝ કર, ફૂક્કડ બાહેર આતા હય, ઔર જલ્દીમેં ઘાસલેટસે બોસા ચાહતા હય.]

ફૂક્કડ—લાવ પ્યારી બોસા ! [ફૂક્કડ બોસા લેને ચાહતા હય, ઘાસલેટ ઉસે ધકકા દેકર દૂર કરતા હય.]

ઘાસલેટ—અંધે ! હો દૂર, નહીં તો ખાયેગા મુક્કેકા સબ્બોસા ! તૂ કૌન હય લંગૂર ?

ફૂક્કડ—તૂ કૌન પૂછનેવાલા બેશઊર ?

ઘાસલેટ—મયેં દસ્કે ટેંટેંકા નાચાર હૂં

ફૂક્કડ—મયંભી ઇસી હારપીતાલકા બીમાર હૂં.

ઘાસલેટ—મુઝે જુલ્ફનને મારા.

ફૂક્કડ—ઔર મુઝે જોબનને મારા.

ઘાસલેટ—યાર, હમ દોનોં ઇસી દડબેકે મુર્ગે હયં. આવો, દોનોં મિલકર અજાન દે, શાયદ છુટકારેકા સવેરા હો જાય. બોલો ?

[દોનોં, મુર્ગેકી તરેહ બાંગ દેતે હયં.]

૧—પહેરેવાલા—(બાહેરસે દૂસરેસે) સુનો, મુર્ગેને બાંગ દી.

૨— " — " યહ આવાજ હય હયવાનકી, નહીં. ઇન્સાનકી.

ફૂક્કડ—(સુનકર) અરરરર ! દોનો તાડ ગયે !

ઘાસલેટ—બ્હેતર હય; કે ફિર છુપ જાયઁ, તમાશા આજમાયઁ.

[દોનોં, મર્દાના કોઠરીમેં છુપતે હયઁ, યક બ યક ખિડકીમેંસે ઘસીટા કૂદકર આતા હય, ઔર ડરકર; થોડી દેર તક ખિડકીકે તરફ તાકકર; દમ લેતા હય.]

ઘસીટા—બચા ! ખુદા ! બચા ! ઘસીટા, યહ તુઝસે કયા હો ગયા ? (યાદ કરકર) ભૂલમેં તૂને છતરી, બજાયે ખૂંટીકે, ગાડી ઠહેરાનેકી જંજીરમેં લટકા દી, જંજીર ખિંચનેસે ડ્રાઇવરને આહિસ્તા આહિસ્તા ગાડી ચલતી હુવી ઠહેરા દી. પુલીસને તુઝે તાકા, ઔર તૂ ખિડકીસે કૂદકે ભાગા. ડર હય; કે કોઇ, કાલી વરદીકા ભૂત શાયદ આ જાયે; તો બેરિસ્ટરીકી ઇજ્જત ઘટરમેં ધુલ જાય ! બ્હેતર હય; કે થોડી દેર તક છુપ જાઉં, ખુદકો બચાઉં. [જનાના કમરેમેં છુપતા હય, રેલવેકા હવાલદાર આતા હય, ઔર શક કરકર ઇધર ઉધર દેખતા હય.]

હવાલદાર—મુઝે યકીન હય; કે બદમઆશ ઇસી ઘરમેં છુપા હય, મયઁને બરાબર દેખા હય. [ડર ડરકર મર્દાના કમરેકા દરવાજા ખોલતા હય. ઔર ફૂકડ વ ઘાસલેટકો દેખકર, હવાલદાર ચુપ રહેતા હય.]

ફૂકકડ—(કમરેમેંસે હવાલદારસે) તૂ કૌન હયરે મુરદાર ?

ઘાસલેટ—(પહેચાન કર ફૂકડસે) અરે હવાલદાર હય, હવાલદાર.

હવાલદાર—તુમમેંસે કૌન મુજરિમ હય, જલ્દ બતાવ !

[ફૂકકડ ઔર ઘાસલેટ, દોનોં, જુલ્ફન; જોબનકા ખિયાલ ધ્યાનમેં લાકર, હવાલદારસે જવાબ દેતા હય.]

ફૂકડ—(અજબમેં) મુજરિમ કયસે ? કયા અપની જોરૂકે ઘરમેં આના જુર્મ હય ?

ઘાસલેટ—તુમારે બાવાજી સુસરાલ ગયે થે; તો કયા જુર્મ કિયા થા ?

હવાલદાર—ચુપ રહો ! જિયાદા ન બકો ! તુમમેંસે કોઇ એક, રેલવેકા ગુનાહગાર હય.

ફૂકડ—(અજબમેં) રેલવેકા ગુનાહગાર કયસા ? હમને મિસ જુલ્ફનકો પ્યાર કિયા, ઔર બોસા લિયા, રેલવેકી ગાડીકા નહીં લિયા થા ?

ઘાસલેટ—ઔર મયઁને જોબનકો સમઝાયા; ફુસલાયા, રેલવેકો નહીં બહેકાયા; બનાયા.

હવાલદાર—તુમને રેલવેકી ડેનજર ચેન કિસ લિયે ખીંચી ?

ફૂકડ—ચેન કિસને ખીંચી ? હમ ખુદ મઆશૂકોંકે બાલોંકી ચેનમેં પકડે ગયે હયઁ, જકડે ગયે હયઁ. હમ તો ઇશ્કકે વેટિંગ રૂમમેં બયઠકર, દો ફર્સ્ટ કલાસ, પરી પયકર, રશ્કે કુમર, નાજનીનોંકી ઇન્તેજાર કર રહે હયઁ. [હવાલદાર, ઇધર ઉધર દેખકર, બડબડાતા હય.]

હવાલદાર— ખુદસે) ઇન દોનોંમેંસે કોઇ મુજરિમ નજર નહીં આયા. શાયદ મુજરિમ, ઇસ મકાનમેં આકર, કિસી પાસકે મકાનમેં ઘુસા. (ફૂકડ ઔર ઘાસલેટસે) અચ્છા; સલામ.

ઘાસલેટ—સલામ નેકનામ. [હવાલદાર જાતા હય, ઘાસલેટ, દરવાજા બંદ કર લેતા હય, મેરી દેસી કોન્સટેબલકે સાથ દૂસરી તરફસે આતી હય, ઉસે જનાના કમરેકા દરવાજા ઇશારેસે દિખાતી હય.]

મેરી—ઇસ કમરેમેં હય ચોર ચંડાલ! [મેરી, નૌકરકી તલાશમેં મકાનમેં જાતી હય, કોન્સટેબલ, દરવાજા ખોલકર ઘસીટાસે પૂછતા હય.]

કોન્સટેબલ—બાહેર આ ઓ મૂજી કંગાલ!

[કોન્સટેબલ, ઘસીટાકો પકડ્ કર બાહેર લાતા હય.]

ઘસીટા—(ઘબરાકર) ગુનાહ કયા કિયા, જલ્દ બતાવ?

કોન્સટેબલ—તુમ ચોર હો, જલ્દ બટવા દિખાવ!

ઘસીટા—કયા ચોરી કી? કયા દિખાઉં? મેરે પાસ કયા હય જો બતાઉં?

કોન્સટેબલ—તીન પાંચ છોડ્રો! બતાવો માલ?

ઘસીટા—મયેં રેલ્વેપરસે કુછ જુરૂરી કામકે લિયે વાપસ આયા; તો કયા અંજન ચુરા લાયા? સિગનલ ઉઠા લાયા?

કોન્સટેબલ—અંજન ઔર સિગનલ નહીં ચુરાયા, બટવા ઉડ્રાયા.

ઘસીટા—(અજબમેં) તુમ કયા કહેતે હો? કિસકા બટવા? તુમ્હારા, સ્ટેશનં માસ્ટરકા, ગાર્ડકા, યા પેસેન્જરકા? કયા, રેલ ગાડ્રીકે સાથ કોઇ બટવાભી રહેતા હય?

કોન્સટેબલ—અબે દીવાને! તૂને બટવા ચુરાયા મેડમ મેરીકા, ઘસીટા બેરિસ્ટરકા!

ઘસીટા—(હઁસકર) અરે વાહ જનાબ, વાહ! અપના બટવા મયેં ખુદહી ચુરાઉં? મયેંહી બિલ્લી, ઔર અપને આપકો (બિલ્લીસા આવાજ કરકર) મિયાંઉ? [મેરી આકર ચોરકે લિયે કોન્સટેબલસે પૂછતી હય, ઘસીટા મુંહ છુપાતા હય.]

મેરી—પકડ્રા ચોર? કહાં હય મુંહજોર?

ઘસીટા—અરી વાહરી વિલાયતી મેમ નેકનામ! અપને શોહરપર બટવેકા ઇલ્જામ? [મેરી, ઘસીટાકો પહેચાનકર અજબમેં આતી હય.]

મેરી—કૌન! પ્યારે ઘસીટા? કમરેમેં તુમ થે? મયેં કિસી ઔરકો સમઝકર બહુત ઘબરાઇ, ફૌરન પુલીસ લાઇ. મુઆફ કરો મેરા ઘોટાલા, મેરી ભૂલને ચક્કરમેં ડાલા.

ઘસીટા—(કોન્સટેબલસે) જાઇયે જનાબે આલી, બટવેકી ગડ્બડ્ થી ખાલી.

મેરી—હાં; ભાઇ, મુઆફ કરો.

કોન્સટેબલ—અચ્છા; સલામ.

ઘસીટા }
મેરી } —સલામ.

[કોન્સટેબલ જાતા હય, મેરીકે સાથ ઘસીટા કોન્સ-
ટેબલકી નકલ કરકર, રાઇટ, લેફ્ટ બોલતા હય.]

ઘસીટા—ઑલ રૅટ. રૅટ પૅટ. [ગમ્મત કરતે, કદમ ભરતે, દોનોં
કોન્સટેબલકે પીછે જાતે હયેં.]

બાબ તીસરા—દિખાવ પાંચવાં.

અસ્લમકી અદાલત.

[સબ અહેલેકાર, દોનોં તરફ દરજા બ દરજા બયઠે
હયેં. અસ્લમ, કમર ઔર નુરજહાનકા ઇન્સાફ કિયા
ચાહતા હય. સયફ નજદીક હય. નકીબ ખડા હય.]

અસ્લમ—હાજરીન ! કસમ હય મુઝકો ઉસ પાક કિતાબકી,
જિસકે નાજુક ઓરાકકે સાયેમેં, ઇસ્લામી જાને પનાહગુઝી હયેં. મયેં
નૂરજહાન ઔર કમરકો અપની જમીન પર જિન્દા ન રહેને દૂંગા !
(સયફસે) સયફ, મેરી અદાલતે આલિયામેં સબસે પહેલે ઉન્હીં દો
મુલ્જીમોંકો હાજિર કરો.

સયફ—બહુત ખૂબ જહાંપનાહ. [સયફ જાતા હય, અસ્લમ,
દાઈ તરફકે અહેલેકારોંસે પુછતા હય.]

અબયાત.

અસ્લમ—મિસ્લ આંસૂકે બહે દોનોંકા ખૂ, કયૂં ?

સબ—હાં હુજૂર.

[અસ્લમ, બાઈ તરફકે અહેલેકારોંસે પૂછતા હય !

અસ્લમ—ઔર મિટે જ્યૂં બુલબુલા, દોનોં જબૂં, કયૂં ?

સબ—હાં, હુજૂર.

અસ્લમ—ખૂનકે દરિયાપે તયરે ખોપરીકી કિશ્તિયેં,
પાર હસ્તીકા કરે બેડા, ફનાકી જિશ્તિયેં.

[નૂરજહાન ઔર કમરકો પા બ જંજીર, સાથ એક
સિપાહીકે સયફ લાતા હય.]

(ગુરૂરસે) કહ્યું નૂરજહાન! અબ આંખ ઉઠા, ઔર દેખ, કે મયઁ વહી અસ્લમ હૂં, જિસ્સે તૂ મજબૂરીકી હિત્રતી રસ્સીયોંસે બાંધ કર, કુમરકો લે ભાગી થી, મગર મેરે શોરો પુકારસે ઇન બહાદુર નમક-હલાલ લોગોંને આકર મુઝે રિહા કિયા. વહી મયઁ હૂં, કે આજકે દિન તુમ દોનોંકે રિશ્તયે હયાતકી બાજી; મેરી એક બાતમેં માત હય. તુમ જાનતે હો, કે તુમ કૌન હો, ઔર કિસકે હુઝૂર ખડે હો?

નૂરજહાન—મયઁ રહમત હૂં, ઔર ગુનાહકે હુઝૂર ખડી હૂં.

કુમર—મયઁ એ કફરબાનીકા બરાં હૂં, ઔર ફનાહકે હુઝૂર ખડા હૂં.

અસ્લમ—નૂરજહાન! યહાંભી તેરા કોઇ હિમાયતી હય? તેરી પનાહ હય?

અબયાત.

નૂરજહાન—(હિમ્મતસે.)

સચ્ચાઇ હય કુવ્વત, તો સિદાકત મેરા ખંજર,
ઇમાન હય ઝંડા મેરા, નેકી મેરા બકતર.
લુટ જાઉંગી, કટ જાઉંગી, શિકવા ન કરૂંગી!
ઇમાન જીયેગા, તો મયઁ સૌ બાર મરૂંગી!

અસ્લમ—દુનિયા બહિસ્ત હય!

કુમર—શદાદસે બેઇમાનોંકે લિયે.

અસ્લમ—દૌલત ખુદા હય.

નૂરજહાન—કારૂનોંકે લિયે, શયતાનોંકે લિયે!

અબયાત.

અસ્લમ—(નૂરજહાનસે)

લાશ જબ જાયેગી ગોરિસ્તાંમેં પાયેમાલકો,
કૌન જૂઝ બાદે ફના પૂછેગા તેરે હાલકો?

નૂરજહાન—આયેગી રોતી લટાયેં ખોલે સરકે બાલકો,

કુમર—ઉઠહેગા હર ઇક બગોલા મેરે ઇસ્તકબાલકો.

[નકીબ આકર અર્જ કરતા હય.]

નકીબ—આલમઆરા! દો વકીલ, ઇન મુજરિમોંકી તરફસે હાજિર હોના ચાહતે હયઁ.

અસ્લમ—હાજિર કરો. [નકીબ જાકર, ખાવર ઔર ઘસીટાકો રવાના કરતા હય, ખાવર, મુંહકો છુપાનેકે લિયે; હાથમેં એક પોટલી લેકર, બેરિસ્ટરકા ભેસ કિયે, મગ્ર ઘસીટાકે, જો અપના બેરિસ્ટરકા જુબ્બા પહેને હુએ આતા હય. દોનોં ઝુકકર અસ્લમકો તઅઝીમી સિજદા કરતે હયઁ.]

ખાવર—
ઘસીટા— } આદાબ હુજૂર.

[અસ્લમ, દોનોંકો, નૂરજહાન ઔર કૂમરકા વકીલ સમઝકર સવાલ કરતા હય.]

અસ્લમ—ક્યૂં વકીલો ? કૌનસી કાનુની કિતાબકી હિમ્મત પર યહાં આનેકી જરૂરત કી ? [ખાવર, બગલમેંકી પોટલી બતાતા હય.]

ખાવર—હુજૂર, ઇસ કાનુને ઇંટુલ શહાદતકે હિમાયત પર હાજિર હુવે.

અસ્લમ—(નામ સુનકર અજબમેં) ઇંટુલ શહાદત ? યહે ક્યા વહશત ? મયૈંને તો યહે નામભી ન સુના ! કિતાબ પેશ કરો.

[ખાવર, પોટલી ખોલકર કિતાબકે બદલેમેં એક ઇંટ પેશ કરતા હય, અસ્લમ, ઉસે દેખકર તયશમેં આતા હય.]

અસ્લમ—ઓ ગુસ્તાખ વકીલો ! યહે કયસી નાજેબા હરકત ? પઢો ! ઇસકા કાનુન સુનાવ, ઇંટુલ શહાદત દિખાવ, વર્ના:—

બયત.

જોર હોગે ઇસ્સેહી, આયે હો જિસકે જોર પર,
હોગી યહી ઇંટ ઇસ્તાદા તુમ્હારી ગોર પર.

ખાવર—સુનિયે હુજૂર. (પઢતા હય.) ઓ મગરૂર ઇન્સાન ! સુન. મયૈં ઉસ દીવારમેં થી, જિસકી આડમેં તૂ નૂરજહાનકી કિસ્મત બિગાડને જાતા થા. (અસ્લમ ચોંકતા હય.) મયૈં તેરે ઉસ મહેલમેં થી, જિસમેં તુને બેગુનાહ માંકા તાજ છીના. મયૈં જોહરાકે કૈદખાનેમેં, તેરી જશ્નગાહમેં, નૂરજહાનકે મકબરેમેં થી, ઔર આજ અય જોહહાક, તેરે દરબારમેં આઇ હૂં, ઇન દો બેગુનાહોંકી સિફારિશકો, તકદીરખાં વકીલકો લાઇ હૂં—

અસ્લમ—તુમ્હારી બાતમેં ફર્ક હય !

[ખાવર ઓર ઘસીટા જલ્દીમેં બોલતેહી જાતે હયૈં]

ખાવર—(ઇંટ બતાકર) મગર તુમમેં ઓર ઇસમેં ફર્ક નહીં.

ઘસીટા—ઇસકી જાતભી ફના હય ! ઓર તુમ્હારી જાતભી ફના હય.

ખાવર—ઇસકા નામભી જફા હય. ઓર તુમ્હારા નામભી જફા હય !

ઘસીટા—યહે સંગદિલ હય:—

ખાવર—ઔર તુમભી સંગદિલ હો.

ઘસીટા—ઇસકોભી ફિરજો જવાલ હય.

ખાવર—ઔર યેહભી પસ્તી ઓર બુલંદગીસે પામાલ હય.

અબયાત.

થી ફેરેહકા મહેલ, કિસવાસ્ત્રી થી તુરબત યેહ ઇંટ,
મિટ ગયે સબ બારી બારી, રહ ગઈ ઇબ્રત યેહ ઇંટ.
કહે રહી હય અબ જમાને હાલસે યેહ જોરમેં,
યા તો અસ્લમકે મહેલમેં, યા લગૂંગી ગોરમેં.

અસ્લમ—

ટૂટેગી સરપર યહી ગિરતે હુવે ઘરકી તરહે,
પીસ ડાલેગી યહી, ચક્કીકે પથ્થરકી તરહે.
ઇંટસે ઇંટ; ઇસ કદર; દેખો બજાયેગી યેહ ઇંટ,
બસ્તિયેં હો જાયેંગી હમવાર બિસ્તરકી તરહે.

ખાવર—

ખાક હો નાદાન તુમભી, ઔર યેહભી ખાક હય,
ફર્ક હય ઇતના; કે તુમ નાપાક હો, યેહ પાક હય.
સુર્ખ હય જાહિરભી, ઔર બાતિનભી સુર્ખ ઇક રંગ હય!
હય તુમ્હારા સુર્ખ મુંહ, પર દિલકા કાલા રંગ હય!

અસ્લમ—જમાંદનાજ તકદીરખાં! જરા આવો હોશમેં! કિસકો સુના રહે હો યેહ તુમ બાતેં જોરમેં? મુઝે પહચાનતે હો? મેરે ગય-જકો જાનતે હો? (નૂરજહાન ઔર કમરસે) નૂરજહાન ઔર કમર! મેરા હુકમ તુમ દોનોંકો જિન્દા જલાયેગા!

ખાવર—(જોરસે) ઔર મેરા હુકમ તેરે સરસે તાજ ઉતરવાયેગા!

[અહેલે મહફીલ, ખાવરકી જબાંદરાજીસે દંગ હોતે હયેં.]

બયત.

જાન! તકદીરખાં, તકદીરપે યાવર હું મયેં,
ફૂંક દૂંગા તુઝે નાદાન; કે ખાવર હું મયેં.

[બાલ ઉતારકે જાહિર હોતા હય, અસ્લમ ઔર અહેલે મહફીલ ચોંકતે હયેં]

અસ્લમ—ઓ ખુદા! યેહ કોન! (પહેચાનકર) શાહ ખાવર! (જીને પરસે ઉતર કર ઝુકતા હય) રહમ! મેરી તકદીરકે ઇન્કલાબ! રહમ!

[ખાવર; સીટી બજાતા હય, આકર ફૌજી સિપાહી; બાલે લિયે, અહેલેકારોકી તરફ નિશાના કિયે ખડે રહેતે હયેં, સબ પુતલેકી તરહે થમ હો જાતે હયેં.]

બયત.

કમર—(અસ્લમસે)

જુલ્મ કર, ઔર જુલ્મ સહે, અસ્લમ, યહી તકદીર હય!

નૂરજહાન—હમ હયેં જંજિરોંમેં; તો તૂભી તહે શમશીર હય!

[ખાવર, કુકમકા હાથ ઉઠાયે ખડા હય. સયફ, સર ગિરબાંમેં ડાલકર ચુપ હય. અસ્લમ, પેશાનીપર હાથ રખકર અફસોસ કરતા હય, કમર ઔર નૂરજહાન, શુક્રિયા અદા કરતે હયેં]

તહેયૂર.

બાબ તિસરા—દિખાવ છઠ્ઠા.

ઘસીટેકા મકાન.

[ફુક્કડ ઔર ઘાસલેટ, મર્દાના કમરેસે બાહેર આકર અફસોસ કરતે હયેં.]

ઘાસલેટ—હાયરે ઇશ્ક! તેરા ખાના ખરાબ! કલસે ન દાના ન આબ! (ફુક્કડસે) દોસ્ત, ઇસીકા નામ ઇશ્ક ટેં ટેં હયેં.

[ફૂલઝડી, અંદરસે પુકારતી હય.]

ફૂલઝડી—મિસ જુલ્ફન! મિસ જોબન? ખાના તૈયાર હય.

ફુક્કડ—(ઘબરાકર) અરે ગ્હો આઈ!

[મર્દાના કમરેમેં ઘુસ કર, દરવાજા બંદ કર લેતા હય, ઘાસલેટ દરવાજા ખોલને ચાહતા હય; મગર નહીં ખુલતા હય.]

ઘાસલેટ—ક્યૂં બે? નહીં ખોલતા? ચ્હે તો મેરા જેલખાના હય!

[દરવાજા ન ખુલનેસે જનાના કમરેમેં છુપતા હય, ફૂલઝડી, જુલ્ફન; જોબનકી તલાશમેં આતી હય, બડબડાતી હય.]

ફૂલઝડી—હાય! હાય! ઇન મિસોંકા ખાના ખરાબ! ન ખાના સુઝતા હય ન દાના! જન્ટલમેનોંકે ઇમાન બિગાડતી ફિરતી હયેં, ઇધર ઉધર નજરકો બિગાડતી ફિરતી હયેં!

[સયફ, કયદસે ઘબરાયા હુવા ભાગતા આતા હય.]

સયફ—ભાઇ! બાઇ! ખુદાકે લિયે મુઝે કહીં છુપા! મયૈં દુખિયા કૈદી, જેલસે ભાગકર આયા હૂં, ખાતર બાદશાહકે જુલ્મસે બહુત ઘબરાયા હૂં.

ફૂલઝડી—જેલસે ભાગ કર આયા હય? જબને જરૂર કુછ ફસાદ મચાયા હય! શાયદ તૂ લૂટેરા યા ચોર હય, બદમઆશ હરામખોર હય!

સયફ—નહીં બીબી. મયૈં, અસ્લમ બાદશાહકા ખિદમતગાર હૂં. પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી, ફરમાબરદાર હૂં. (બટવા દેતા હય) લો યેહે બટવા, ઔર મેરી જાન બચાવ, દુખસે છોડાવ! [ફૂલઝડી બટવા લેકર, કમરેમેંસે ખાલી ચાવલકી બોરી લાકે, સયફકો દેના ચાહતી હય, જિસપર ચાવલકા લેબલ લગા હુવા હય.]

ફૂલઝડી—લો, ઇસ ચાવલકી ખાલી બોરીમેં છુપ જાવ, જાન બચાવ. [સયફ, ઘબરાટમેં જલ્દીસે બોરીમેં છુપતા હય, ફૂલઝડી, બોરીકા ફાંસા બંદ કરકે, ઉસ બોરીકો એક તરફ કરકે જાતી હય, મસરૂર, ધસીટકે લિબાસમેં દસ રૂપયકી ઉમ્મેદસે ફિર બડબડાતા આતા હય.]

મસરૂર—(ખુદસે) કયા કરૂં! ઇન બાલોંકો નોચકે ખા લૂં? ઇસ ટોપાકો ચુલ્હેમેં ડાલૂં? મયૈં અપને ઇન્આમકે રુપય લૂંગા! કભી ન છોડૂંગા! [લઠમાર, કોટ ધોકર લાતા હય, મસરૂરકો દેના ચાહતા હય.

લઠમાર—(મસરૂરસે) લો સાહેબ, યેહે કોટ લો, પયસે દો.

મસરૂર—(ખુદસે) અરરર! ધોબી કોટ લાયા, અબ પયસે કહાંસે લાઉં? બ્હેતર હય કે મુકર જાઉં. (લઠમારસે) મેરા કોટ તો મેરે તનપર હય.

લઠમાર—ફિર કરતા હય નહીં? લેતેભી નહીં, ઔર દેતેભી નહીં!

મસરૂર—તુમ ધોબી હો, યેહે મયૈં જાનતા હૂં, મગર કોટ મેરા હય, યેહે નહીં માનતા હૂં.

લઠમાર—અગર ઇસ કોટ લેનેસે કિયા ઇનકાર, તો યાદ રખ, મયૈં હૂં આજ કલ જિન્દગીસે બેજાર! તુઝે માર કર મયૈંભી મરૂંગા, મગર પયસે નહીં છોડૂંગા. [તકરાર સુનકર ફક્કડ, દરવાજેસે સર બાહેર કરકે લઠમારકો લડતે દેખકર ખુશ હોતા હય.]

ફ઼ક્કડ઼—(ખ઼ુદસે) વાહ ! શુરૂઅ હુવા ઘોટાલા ! યા અલ્લાહો તઆલા ! વન્સ મોર !

[ફ઼ક્કડ, ફ઼િર કમરેમેં છુપતા હય, લઠમાર ચિઢ઼તા હય.]

લઠમાર—(મસરૂરસે) ક્યૂં ? ખોપરી ખુજલાતી હય ? શરમ નહીં આતી હય ? [લઠમાર, લઠ ઘુમાતા હય, અચાનક, લઠ સયફ઼કો લગતા હય, સયફ઼, ચિલ્લાતા હય.]

સયફ઼—યા અલ્લાહ ! તેરી પનાહ ! [શોર સુનકર ઘાસલેટ, દરવાજેસે સર બાહેર નિકાલતા હય, ઔર ઓરીકો હિલતી હુઇ દેખકર, કુછ ભેદ સમઝકર ખ઼ુશ હોતા હય.]

ઘાસલેટ—(ખ઼ુદસે) ભાવો ! ચુહા ફ઼ઁસા. બિચારેકા બુરા હ઼ાલ હય ! ઇસીકા નામ ઇ઼શ્ક઼ ટેંટેં હયેં.

[ઘાસલેટ, ફ઼િર છુપતા હય, લઠમાર તાકીદ કરતા હય.]

લઠમાર—અબતો મયેં જાતા હૂં, થોડ઼ી દેરકે બઅ઼દ વાપસ આતા હૂં. મયેં રૂપય લૂંગા, કભી નહીં છોડૂંગા. [હ઼કીમ ફ઼ાની આતા હય.]

ફ઼ાની—(મસરૂરસે) ક્યૂં ? કયસી થી દવાઇ ? ફ઼િરતો ખાંસી નહીં આઇ ?

મસરૂર—હ઼કીમ સાહેબ, આપકી શકલ દેખકર ખાંસી અયસી ઘબરાઇ, કે મેરા હ઼લ્ક઼ ફ઼ાડ કર બાહેર નિકલ આઇ. (ફ઼ાની ઔર લઠમારસે) ભાઇઓ, અભી તો તુમ જાવો, પાંચ મિનટકે બઅ઼દ વાપસ આવો, અપના હિ઼સાબ ચુકા લે જાવો.

લઠમાર
ફ઼ાની }—આદાબ.

[દોનોં સલામ કરકે જાતે હયેં, મેરી આતી હય, ઔર મસરૂરકો ઘસીટા સમઝકર સલામ કરતી હયે.]

મેરી—ક્યૂં ડિયર ? આજ ફ઼િર તુમ સ્ટેશનસે લોટ આયે ? ક્યા લડ઼કિયોંકે શૌહર સાથ નહીં લાયે ?

મસરૂર—(ખ઼ુદસે) યા ખ઼ુદા ! તૂ બચા ! (મેરીસે) દેખો મેમ સાહેબ, ફ઼િર ફ઼યસલા કર લો; કે મયેં તુમ્હારા બાપ બનૂં યા ઘરવાલા !

મેરી—ડિયર, તુમ્હેં મયેંને એકટરી ઇસ લિયે નહીં સિખાઇ, કે તુમ જોરૂકે બાપ બન જાવો ! અચ્છા, સબ બનના સીખે, (હઁસકર) મગર બેટા બનના ન સીખે !

મસરૂર—(ખ઼ુદસે હયરતમેં) હત તેરી ! અબ બેટા બનાતી

હય ! (મેરીસે) મેમ સાહેબ, તુમ કભી શૌહર, કભી બેટા બનાતી હો, યહે કયા સુનાતી હો? મયઁ કાફી બેચૂંગા, ઔર ઇન્આમકે રુપય જરૂર લૂંગા !

મેરી—ડાર્લિંગ, સબ સોંગ લેના સિખા દૂંગી, બેહતરો મેહતર બનનાભી જતા દૂંગી.

મસરૂર—(ઘબરાકર) મેહતર ! અરે તોબા યહે કયા આફત !

[મસરૂર જાયા ચાહતા હય, ઘસીટા, આતેહી ઉસે બોડતા હય.]

ઘસીટા—(અપની શકલકા દેખકર મસરૂરસે) અબે તૂ કૌન ? મેરા ફોટોગ્રાફ ?

મસરૂર—(ધકકા લગનેસે ચિઢકર) તૂ કૌન ?

[મેરી, દોનોંકો ગૌરસે દેખતી હય,]

ઘસીટા—(મેરીકો દિખાકર) મયઁ ઇસકા શૌહર.

મસરૂર—ઔર મયઁ ઇસકા પિદર, બઅદ ઉસકે શાયદ મેહતર.

[દોનોંકો હમ સૂરત દેખકર, મેરી હયરત હોતી હય.]

મેરી—(ખુદસે) ઓ ગૉડ ! યહે કયા હય તમાશા ! યહે કયસા ધોકા !

ઘસીટા—(ખુદસે) યહે કયા બકતા હય પાગલ ! (મસરૂરસે) પિદર ઔર મેહતર ? અરે આઇ એમ હર હજબન્ડ, ઘસીટા બેરિસ્ટર ! તૂ કૌન હય રિજાલા ?

મસરૂર—તુમ સબકા બાપ; કાફીવાલા.

ઘસીટા—(અજબમેં) કાફીવાલા ? તૂ યહાં કયૂં ઘૂસા ડરટી કાલા ?

મેરી—જાવ યૂ ટીનપૉટવાલા !

મસરૂર—હમ દે કે ન ડરાવ, બાપ બનનેકે રૂપય લાવ !

[ઘસીટા મારને ધસતા હય.]

ઘસીટા—જાવ યૂ રૂપયવાલા ! (મસરૂર અપનેકો બચાતા હય) યૂ ઘાસલેટ પીને વાલા ! [મસરૂર મારે ડરકે ભાગતા હય, ઘાસલેટ; નામ સુનકર, અંદરસે ઘાસલેટ જવાબ દેતા હય.]

ઘાસલેટ—ડિયર, આયા તુમ્હારા ઘાસલેટ ! (દરવાજા ખોલકર, એક કદમ બાહેર રખકર, ઘસીટા ઔર મેરીકો દેખકર ચોંકતા હય. ખુદસે) અરરર ! યહે તો કોઇ ઔર હય !

[ઘાસલેટ, ફિર કમરેમેં છુપતા હય, મેરીકી નજર ઉસપર જાતી હય, મગર ખામોશ રહેકર દરવાજેકે તરફ દેખા કરતી હય.]

ઘસીટા—(મેરીસે) ડિયર, આજ તુમ્હારી સૂરત મુઝે અચ્છી નજર આતી હય, દિલકો લુભાની હય! (ખુશ હોકર, મેરીકો ગલે લગાતા હય) અરે વાહરે મેરી કુક્કડ!

[કુક્કડ; આવાજ સુનકર, કુક્કડ, દર ખોલકર, સર બાહેર કર, આહિસ્તા જવાબ દેતા હય.]

કુક્કડ—આયા ડિયર. (ઘસીટા ઔર મેરીકો દેખકર) અરરરર! યહ તો ઔર હયૈ. [કુક્કડ, ફિર કમરેમેં છુપતા હય, મેરીકી નજર કુક્કડ પરભી જાતી હય, દેખકર ઘબરાતી હય.]

મેરી—(ઘસીટાસે આહિસ્તા) ડિયર, ફિર ઔર ઘુસા ઇસ કમરેમેં!

ઘસીટા—(આહિસ્તા) કિધર? [મેરી દોનોં કમરે બતાતી હય.]

મેરી—(આહિસ્તા) એક ઇધર, એક ઉધર.

[લઠમાર, ફિર આકર, ઘસીટાકો મસરૂર સમઝકર પયસા માંગતા હય.]

લઠમાર—(ઘસીટાસે) લાવ પયસે.

ઘસીટા—(અજબમેં) પયસે કયસે?

[ઘાસલેટ, ફિર દર ખોલકર દેખતા હય.]

લઠમાર—અજી ઇન્કાર ન કીજિયે, મેરે રૂપય દીજિયે, નહીં તો માર ખાવોગે, મારે જાવોગે! [લઠમાર, લઠ ફિરાતા હય, લઠ બોરીકો લગતી હય, સયદ, ચિલ્લાતા હય, ઘાસલેટ, બોરીકો દેખકર ખુશ હોતા હય.]

ઘાસલેટ—એક્સલન્ટ! એકસલન્ટ!

[ઘાસલેટ છુપતા હય, કુક્કડ દર ખોલકર સબકો દેખકર પુકારતા હય.]

કુકકડ—વન્સ મૉર! [તાલી બજાકર કુક્કડ છુપતા હય, હકીમ ફાની આતા હય, ઔર ઘસીટાકો મસરૂર સમઝકર પયસે માગતા હય.]

ફાની—(ઘસીટાસે) લાવો પયસે.

ઘસીટા—પયસે કયસે?

ફાની—દવાકે, ઔર કયસે?

ઘસીટા—(અજબમેં) અબે તુમ કિધરસે આ રહે હો મેરે કર્જદાર? (ફાનીસે) તૂ કૌન હય મનહૂસ?

ફાની—હકીમ જાલીનૂસ, મટીયા ફૂસ. ખાંસીકો શફા કી; પયસે લાવ, હાથ ગરમાવ.

ઘસીટા—કિસકો થી ખાંસી? ચલા જા, નહીં તો દે દૂંગા ફાંસી!

મેરી—(ઘસીટાસે અલગ) ડિયર, મુઆલુમ હોતા હય; કે પ્હે સબ ઉસી કારીવાલેકો સમઝકર, ભૂલમેં આતે હયેં, તુમકો સતાતે હયેં. કયૂં; કે ઉસકા ચેહેરા આપસે કુછ મિલતા હુવા નજર આતા થા.

[ઘસીટેકી નજર બોરી પર જાતી હય, સબકો ટાલનેકે લિયે, સબકો બોરી દેના ચાહતા હય.]

ઘસીટા—અચ્છા, તુમ તીનોં પ્હે ચાવલકી બોરી હય; લે જાવ, ઇસકે ચાવલ તકસીમ કરકે ખાવ, ઝઘડા ચુકાવ.

[તીનો, બોરી ઉઠાતે હયેં, સયફ, ઘબરાકર બોરીમેંસે સર બાહેર નિકાલતા હય, તીનોં, બોરીકો ફેંક દેતે હયેં, સયફ ચિલ્લાતા હય, ઘસીટા ઔર મેરી ચોંક કર હયરત હોતે હયેં.]

ફાની—(હટકર) અરે ભૂત! (સયફ સબકો ડરાનેકે લિયે લોટતા હય, ફાની ડરતા હય) ખુદા! બચા!

[ફાની ડરકર ભાગ જાતા હય, લઠમાર ઘબરાતા હય.]

લઠમાર—શયતાન! ઓ યજહાન! (સયફ, લઠમારકે તરફ લોટતા હય, લઠમાર ઘબરાતા હય) અરે મેરે બાપ!

[લઠમાર ભાગ જાતા હય, ઘસીટા, નજદીક જાકર, સયફકા મુંહ ગૌરસે દેખકર, પહેચાનતા હય.]

ઘસીટા—ભૂત ઔર શયતાન નહીં, કોઇ ચોર હય, ઇન્સાન હય. (ઘસીટા, મર્દાના કમરેકા દરવાજા ખોલતા હય, ઔર ફૂક્કડકો દેખકર ચોંકતા હય) વલ્લા! યહાંભી ડાકુ મુંહજોર!

[ડરકર પીછે હટને જાતા હય, સયફકી ઠોકર લગનેસે ગીરતા હય, ફૂક્કડ બાહેર આકર ખુશ હોતા હય.]

ફૂક્કડ—વન્સ મોર! [મેરી, ડર ડરકર જનાના કમરા દેખતી હય, ઔર અંદર ઘાસલેટકો દેખકર ચોંકતી હય.]

મેરી—ઓ માઇ લૉર્ડ! ઇધરભી ચોર! (ઘાસલેટ કમરેમેંસે બાહેર આતા હય, મેરી ઉસે પૂછતી હય) તૂ કૌન હય?

ઘાસલેટ—(ફૂક્કડસે) અબે ઓ મિસ્ટર પેં? પેં.—અરે ટેં ટે? ઇસ ઘરમેં કયૂં આયા? કયા પુલીસકા ખટકા નહીં ખાયા?

ફૂક્કડ—જબ ઇસ્કમેં દિલ અટકા, જુલ્ફનને જુલ્ફકી ફાંસીમેં લટકા; દિયા ઝટકા, તો બંદા ખુદ બ ખુદ ઇધર આ પટકા!

૧૧

મેરી--(ઘાસલેટસે) મિયાં ઘાસલેટ! વ કયૂં હોને આયા યહાં મૌતકી ભેટ?

ઘાસલેટ—મેમ સાહેબા! મુઝે જોબનકે ઇશ્કને ઝટકા, મયૈં નાચાર ઇધર આ અટકા.

ઘસીટા—(ઘબરાકર) મ-મ-મ-મેરી, પુલીસકો બૂલા, મેરા દિલ ધડ્કા! (પુકારતા હય) પુલીસ! પુલીસ! [પુલીસકા નામ સુનકર, જોબન, ઘસીટેકે પીછેસે આતી હય.]

જોબન—પુલીસ કિસ લિયે? કૌન ચોર?

ઘસીટા—(કૂકડ્કો બતાકર) યહે હરામખોર!

[જોબન, ગડબડમેં, કૂકડ્કો ઘાસલેટ સમઝકર ગલે લગાતી હય, કૂકડ્, ખુશ હોતા હય.]

જોબન—યહે તો હય મેરા પ્યારા ઘાસલેટ, (ઘાસલેટકી જગેહ કૂકડ્કો દેખકર ચોંકતી હય) યહે ઘાસલેટ નહિં, કોઇ ચોર હય!

[ડર કર પીછે હટને જાતી હય, સયફ્કી ઠોકર લગનેસે ગીરતી હય, કૂકડ્ ખુશ હોતા હય.]

કૂકડ્—વન્સ મોર! વન્સ મોર!

જોબન—(કૂકડ્સે) ચુપ મુવા ચોર!

[મેરીકે પીછેસે જુલ્ફન આતી હય, ઔર ગડબડમેં ઘાસલેટકો કૂકડ્ સમઝકર ઉસકા બચાવ કરતી હય.]

જુલ્ફન—કૌન ચોર? (કૂકડ્ સમઝકર ઘાસલેટકો પહેલુંમેં દબાતી હય, ઘાસલેટ હઁસતા હય) બહેન, યહે તો હય મેરા કૂકડ્ (કૂકડ્કી જગેહ ઘાસલેટકો દેખકર ચોંકતી હય.) બચા ખુદા! યહે તો કોઈ ઔર હય!

ઘાસલેટ—બંદા ઇશ્ક ટેં ટેં હય.

ઘસીટા—(અજબમેં) ખુદાવંદા! સબકી ખોપરીયોંમેં ભેજા ઓંધા કયસા હો ગયા!

જુલ્ફન—(કૂકડ્કો દેખકર) અરરરર! ભૂલી. મેરા પ્યારા કૂકડ્ તો વહાં હય. [દૌડ્કર કૂકડ્કો ગલે લગાતી હય.]

જોબન—(ઘાસલેટકો દેખકર) ઔર મેરા ચહીતા ઘાસલેટ યહાં હય.

[દૌડ્ કર ઘાસલેટકો ગલે લગાતી હય.]

ઘસીટા—(અજબમેં) યા અલ્લાહ! મયૈંહી દીવાના હો ગયા, યા મેરા ઘર બદલ કર પાગલખાના હો ગયા?

મેરી—બેવકૂફ છોકરીયો, ચોરોંસે ન મિલો, દૂર રહો!

જોબન--પપા, વ્હે ચોર નહીં, મેરા દિલપસંદ શૌહર ઘાસલેટ હય.

જુલ્ફન--ઔર વ્હે મેરા મંઝૂરે નજર કૂકડ; જન્ટલમેન, આપ દૂ ડેર હય.

ઘસીટા--નાફરમાન બેટિયો! માં બાપકે મનશાકે બગયર શૌહર ઢૂંડ લાઇ?

જોબન--પપા, આજ નઇ રોશનીકા જમાના હય.

ઘસીટા--હાય હાય! ઇસ નઇ રોશનીકા સત્યાનાસ! ઇસ્સે તો પુરાના અંધેરાહી અચ્છા થા.

જુલ્ફન--પપા, હમ એજ્યૂકેટેડ, ન્યૂ સ્ટાઇલકી લડકિયેં હયેં. હમારા ખ્યાલ આઝાદ, હમારી ચાલ આઝાદ, હમ અપને દિલકી મુખ્તાર હયેં.

ઘસીટા--અરે વાહરે એજ્યૂકેશન! વ્હે મેરાહી કુસૂર હય; કે મયૈંને તુમકો પયદા કિયા, પાલા, ઔર ઇંગ્લીશ સ્ટાઇલમેં ડાલા! યા ખુદા! હિંદુસ્તાનમેં ઔર આફતોંકો ભેજના, મગર ઇસ ઇંગ્લીશ સ્ટાઇલકી મુસીબતકો ન ભેજના!

મેરી--ડિયર ઘસીટા, જો બેટિયોંકી મરજી, વ્હો હમારી મરજી. હાથ મિલા દો, ઝઘડા ચુકા દો.

ઘસીટા--અચ્છા; આવો, હાથ મિલાવો, મજે ઉડાવો.

[ઘસીટા, ચારોંકા હાથ મિલાકર દુઆ દેતા હય.]

બયત.

તનકે હસ્તીસે ભરે જબ તકકે પયમાને રહે,
દોનોં વ્હે પરવાને ઇન શમ્અેાકે દીવાને રહે.

[સયદ, લોટકર નજદીક આતા હય, ઔર સબસે આજજી કરતા હય.]

સયદ--ડંડોંકી મારસે પીઠ સુઝકર ગદેલા હો ગઇ? કોઇ રહમ કરો, મુઝે છોડો!

ઘસીટા--તૂ કૌન હય મુરદાર?

સયદ--સયદ, નામદાર.

ઘસીટા--સયદ મૂજી? અરસલમકા સેક્રેટરી! (ઘાસલેટ ઔર કૂકડસે) ઇસે રાસતેમેં છોડ આવો; કે ગાડીકે પૈહસે, ઔર હાથીકે પયરસે દબકર મર જાય, જહન્નમકે ઘર જાય. [સયદ, સબકે તરફ લોટતા હય, સબમેં ગડબડ હોતી હય.]

સયદ--અરે યારો! બે મૌત મત મારો!

મેરી--પ્યારે ! ઇસ હદિયેકો ખ.ત્રરકી દરબારમેં પહુંચાયેંગે, મલેકા, કમર ઔર દિલકશકી નજર કર આયેંગે.

ઘસીટા—પ્હે સલાહ દુરૂસ્ત હય. [સબ ખુશીકા ગાના ગાતે હયેં.]

ગાના.

જોબન } ફાધર જંગલી, મમા પગલી, હમ હય બડ઼ી દાના,
જુલ્ફેન }
મેરી } નૌકર ઉલટા, ચાકર ઉલટા, હર યેક દીવાના !
ઘસીટા }

ફૂકડ—આબ ન દાના,

ઘાસલેટ—થા જેલખાના !

મેરી }
ઘસીટા } કિસ્મતકા ઘોટાલા થા સારે ઘરમેં.
જુલ્ફેન }
જોબન }

સબ—અબ મિલકર સાગર સબ ઉડ઼ાઓ.—ફાધર.

[ઘાસલેટ ઔર ફૂકડ સયફકી બોરી ઉઠાતે હયેં, સયફ ચિલ્લાતા હય.]

સયફ--યા અલ્લાહ ! સયફ મરા ! [સબ જાતે હયેં.]

બાબ તીસરા—દિખાવ સાતવાં.

ખાવરકા મહેલ.

[શાહ ખાવર, તખ્તપર રૌનક અફરોજ હય. દિલકશ ઔર હસરત, પાસ બયઠી હયેં. અહેલેકાર અપની જગેહપર હાજર હયેં. નકીબ, મોજુદ હય. રામિશગરેં નાચકે ગાતી, મજલિસકો રિઝાતી હય. ખાવર, દિલકશકો રંજીદા દેખકર, ઉસે તસ્કીન દેતા હય.]

ખાવર—દિલકશ, નાઉમ્મેદ મત હો, સબ્ર કરો. જો ઇન્સાફ મયેંને કિયા હય, ઉસકા આઇના તુમ્હારે સામનેહી આતા હય, દેખના; આસમાન ક્યા રંગ દિખાતા હય. (નકીબસે) નૂરજહાન ઔર કમરકો બુલાવો. (નકીબ પીછે હટકર, અંદર ઇશારા કરકે નૂરજહાન ઔર કમરકો બુલાતા હય, દોનોં આતે હયેં, આદાબ બજાતે હયેં.) નૂરજહાન, અપની

વફાદારીકા નતીજા ખામોશીસે દેખો, ઔર કુમર, અ ાની તાજ-પોશીકે લિયે તૈયાર હો. દોનોં બયઠો. (દોનોં બયઠતે હયૈં. નકીબસે) નકીબ, અસ્લમકો હાજિર કરો. (નકીબ ઝુકકર જાતા હય. કુમરસે) કુમર, ન ઘબરાવો. દુખકી ઘડી ટલ ગઈ, અબ સુખકા જમાના આતા હય, ખુશ ખબરી લાતા હય. [નકીબ આકર સર ઝુકાતા હય, અસ્લમ, મએ સિપાહીકે આતા હય, ઔર દોજાનું હોતા હય. કુમરકો, ઉસે દેખકર ઉસકા સિતમ યાદ આતા હય.]

કુમર—અસ્લમ! આજ તેરા ઇન્સાફ ઉસીકે રહમકા મુહતાજ હય, જિસકી મદદસે તૂને ખાન્દાન ઔર સલ્તનતકો બરબાદ કર ડાલા!

ખાવર—બોલ? બેઈમાન, નાફરમાન? તેરા સયફ મેરે કયદખાનેસે ભાગકર કૌનસી જમીનકે પરદેમેં છુપા હય?

[અસ્લમ, ગુમાન ઔર ગુરૂર ભૂલકર, અપની હાલત પર બેઅખ્તયાર રોતા હય.]

અસ્લમ—અય નોશીરવાને સાની! મયૈં શરમિન્દા હૂં, ઔર અફસોસસે ઇજહાર કરતા હૂં; કે મેરી જુલ્મરાનીકા બાઇસ સયફકી શરારત થી! મયૈં ઉસ શરીર, ખુશામદીકી બાતોંપર ભૂલા, બહેકાને સિખાનેસે ઘમંડ ઔર ગુમાનમેં ફૂલા! તોબા કી, મુઆફ કરો! નૂરજહાન ઔર કુમર, મુઝે લિલ્લાહ બખ્શો! (ખાવરસે) શાહ સલામત, અબ મેરી એક આખરી આરજૂ હય; કે મુઝે મેરી માસે મિલ લેને દો!

[નકીબ જાતા હય.]

ખાવર—(હઁસકર) મા? દુખજદી મા, તેરે જુલ્મસે તંગ આકર મર ગઇ! નાપાક દુનિયાસે કુચ કર ગઇ.

અસ્લમ—(હયબતસે) મર ગઇ? (ઠહેરકર) મા મર ગઇ! (દોનોં હાથોંસે પેશાનીપર થપ્પડ મારકે રોતા હય) મેરી આકિબત ખરાબ હો ગઇ! (રોતા હય) અય જીશાન સુલ્તાન! મુઝે મરનેસે પહેલે અપની માકે કબ્રસે મિલ લેને દો!

ખાવર—તેરી મૌત ઇતની મુહલત નહીં દે શકતી! હાં, એક તસ્વીર મેરે મહેલમેં આવેજા હય, વ્હો પાંચ મિનટકે લિયે દેખ સકતા હય, તોબા કર સકતા હય!

અસ્લમ—(આજજીસે) બહેરે ખુદા! મુઝે દિખાદો!

[ખાવર, તાલી બજાતા હય, પીછેકા પરદા ખીંચા જાતા હય, જોહરા; બ હાલતે તસ્વીર નજર આતી હય.]

ખાવર—(અસ્લમસે) લે દેખ!

[અસ્લમ, માકો દેખકર; અપને કિયે હુવે જુલ્મ યાદ આનેસે, બે અખ્તયાર રોતા હય, સર પીટતા હય, બાલ નોચતા હય.]

અસ્લમ—આહ! અમ્માજાન! મયૈં જાલિમ! જફાકાર! મુઝ્ગુનાહગાર! તેરી કદર ન કર સકા! (રોતા હય) બોલ અમ્મા, બોલ! તેરા તાજ ઉતારનેવાલે જાલિમ હાથ તુઝસે રહમ માગતે હયૈં! (ઇન્તેજારીસે દેખકર) એ ખુદા! માકી પેશાની પર ખૂની પસીના નમૂદાર હુવા! (જોહરા, અસ્લમકી તરફસે મુંહ ફિરાતી હય, અસ્લમ, હયરત હોતા હય) હાય! કિસમત! મેરી મલઊન સૂરતસે માકી મૂરતને મુંહ ફેર લિયા! (દુનિયાકે ચલનપર અફસોસ કરતા હય) દૂર હો! ઝુટે જહાનકી હવસ, દૂર હો! જમીન ઔર આસમાનકી ચક્કી, મુઝે પાસ ડાલ! (માસે) આહ! અમાં! અમાં! યગાને બદલે, બેગાને બદલે, જહાન બદલે, જમાન બદલે, મગર મા, તૂ ન બદલેગી! બોલ અમ્મા, બોલ? મેરે ખૂનકી કસમ, બોલ? મામ્તા ભરે દૂધકી કસમ, બોલ? વર્નાઃ—

બયત.

હોગી ન તાબે સબ્ર દિલે બેકરારસે,

[સિપાહીકી કમરમેં ખંજર દેખાતા હય.]

ખૂંકી બહા લું ધાર મયૈં ખંજરકી ધારસે.

[જલ્દીમેં, સિપાહીકી કમરસે ખંજર ખીંચ કર, અપનેકો મારા ચાહતા હય, ખાવર ઉસે રોકતા હય.]

ખાવર—ઠહેરો! [તસ્વીરકા આઇના ખીંચા જાતા હય, જોહરા, ચોખટસે નિકલ કર બોલતી હય.]

જોહરા—અસ્લમ! ઠહેરો, ખુદકુશી ન કરો. મેરા દૂધ જોશ કર આયા, મેરી મામ્તાકા દરિયા ઉછલ આયા.

[જોહરા, પીછે હટતી હય, અસ્લમ, હયરતમેં ખડા રહેતા હય, દિખાવ બદલકર દરબાર નજર આતા હય, જોહરા, સીઢી પર ખડી હય, ઉસે દેખકર અસ્લમકે દિલમેં મુહબ્બતકા જોશ પયદા હોતા હય, વહો દૌડકર જોહરાકે પાંવ પર ઝુકતા હય.]

અસ્લમ—અમ્મા! પ્યારી અમ્મા! મુઝે બખ્શો!

[જોહરાકે દિલમેં રહમ આનેસે, વહો અસ્લમકો બખ્શતી હય.]

જોહરા—(અસ્લમકે સરપર હાથ રખકર) બખ્શા બેટા, મયૈંને બખ્શા. (ખાવરસે) આલીજાહ! આપભી બખ્શો! [નકીબ તાજ લાતા હય.]

ખાવર—તુમ્હારી સિફારિશસે મજબૂર હૂં. (કમરસે) કમર, અસ્લમકા તાજ તુમ્હેં પહેનાતા હૂં, ઔર નૂરજહાન જયસી મર્દાના ઔરતકો તુમ્હારી મલેકા બનાતા હૂં. (નૂરજહાન ઔર કમરકા હાથ મિલાકર, કમરકો તાજ પહેનાતા હય) મુબારક હો યહ તાજ, દોનોં, ખુશીસે કરો રાજ.

જોહરા—ઔર મયૈંભી, આપકી મરજી દેખકર, આપકે ઇન્સાફકે સિલેમેં, અપને જિગરકા ટુકડા દિલકશ નજર કરતી હૂં.

ખાવર—મયૈં રાજી હૂં.

[જોહરા, ખાવર ઔર દિલકશકા હાથ મિલાતી હય.]

જોહરા—દોનો સલામત; રહો તા કિયામત. બેટા અસ્લમ, મેરી વફાદાર કનીજ હસરત, તુમ્હારે પહેલૂકો આબાદ કરેગી. (અસ્લમ ઔર હસરતકા હાથ મિલાતી હય) સબ કુલફત બરબાદ હો, ખુશ રહો, આબાદ હો. [ઘસીટા આકર આદાબ બજાતા હય.]

ઘસીટા—આદાબ આલીજાહ.

ખાવર—બેરિસ્ટર સાહેબ! જિસ ફિરઐાનકી અદાલતમેં મયૈં તુમ્હેં લે ગયા થા, (અસ્લમકો દિખાકર) દેખો, કે વ્હો આજ સચ્ચાઇકે તખ્ત પર ઈમાનકા તાજ પહેને હુવે હય.

ઘસીટા—(હઁસકર) હુઝૂર, મયૈંભી એક ચીજ નજર કરને આયા હૂં, હદિયા લાયા હૂં.

ખાવર—હાં; લાવો, કયા હય; દિખાવો.

[ઘસીટા, પીછેકી તરફ ઇશારા કરતા હય, કુક્કડ ઔર ઘાસલેટ બોરી ઉઠાયે લાતે હયૈં. ઘસીટા, બોરીકા મુંહ ખોલતા હય, સયફ, સર બાહેર નિકાલતા હય, સબ દેખકર અજબમેં હોને હયૈં.]

ઘસીટા--હુઝૂર, નજર લીજિયે, હદિયા કબૂલ કીજિયે.

[સયફ, અપની તજવીજસે બોરીસે બાહેર નિકલતા હય, સબકો દેખકર મારે ડરકે હયરત હોતા હય.]

સયફ—(ખુદસે) અરરરર! અસ્લમ બેચારા! અબ નહીં ફરેબકા યારા! (અસ્લમસે) તુમ શાહોસે શાહ મિલ ગયે, ઔર મયૈં રહે ગયા ભઠિયારેકા ભઠિયારા.

ખાવર—બેરિસ્ટર સાહેબ, અયસે ખુશ મૌકેપર તુમને વ્હે તુહફા મુઝે દિયા, મગર મયૈં અબ ઇસે જહન્નમકી નજર કરતા હૂં.

[ખાવર, સયફકો ગોલી મારતા હય, વ્હો ગિરકર ચિલ્લાતા હય.]

સયફ—આહા મરા! અરમાનમેંહી ચલા! [તડપકર મરતા હય.]

કુક્કડ—એકસલન્ટ!

ઘાસલેટ—વન્સ મોર.

બયત.

જોહરા—તારીકી મિટ ચુકી સિતમે બેઇમાનકી,
ખાવર—હરતી કમરસે હો ગઈ,
સબ—નૂરે જહાનકી.

તમામ શુદ.